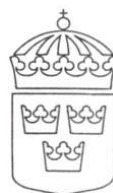

Riksdagens protokoll

1991/92:71

Torsdagen den 27 februari

Kl. 12.00 – 16.42

Protokoll
1991/92:71

1 § Anmälan om kompletteringsval till socialutskottet

*Svar på
interpellationer*

Talmannen meddelade att socialdemokratiska riksdagsgruppen på grund av uppkomna vakanser anmält Hans Karlsson som ny ledamot i socialutskottet efter Ingela Thalén och Martin Nilsson som ny suppleant i socialutskottet efter Hans Karlsson.

Talmannen förklarade valda till

ledamot i socialutskottet

Hans Karlsson (s)

suppelant i socialutskottet

Martin Nilsson (s)

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 21 februari.

3 § Svar på interpellation 1991/92:94 om folkhälsoinstitutets lokalisering

Anf. 1 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Georg Andersson har frågat statsrådet Könberg om regeringen är beredd att respektera riksdagens uttalande om lokalisering av nya myndigheter utanför Stockholmsregionen. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Georg Andersson har ställt frågan mot bakgrund av att organisationskommittén för folkhälsoinstitutet föreslog att detta institut skall lokaliseras till Stockholmsregionen. Regeringen följde kommitténs förslag och fattade beslut därom den 30 januari 1992.

Georg Andersson påminner om att socialutskottet i december erinrade om tidigare uttalanden av arbetsmarknadsutskottet med innebörd att möjligheterna till annan lokaliseringsort än Stockholm bör prövas när nya myn-

digheter inrättas. Det som åsyftas är arbetsmarknadsutskottets av riksdagen godkända betänkande 1989/90:AU13 Regionalpolitik för 90-talet. I betänkandet framhålls emellertid även vikten av att myndigheterna skall kunna fullgöra sina arbetsuppgifter effektivt. Förutom regionalpolitiska aspekter bör enligt arbetsmarknadsutskottet beaktas förutsättningarna att behålla eller rekrytera kvalificerad personal, behovet av kontakter med andra myndigheter m.m.

Enligt de ursprungliga planerna skulle folkhälsoinstitutet starta sin verksamhet den 1 januari 1992. Organisationskommittén tillsattes i september. Den från början beslutade tidsplanen visade sig emellertid vara alltför snäv för att förberedelsearbetet skulle kunna utföras på ett fullgott sätt. Regeringen föreslog därför i tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1991/92 att inrättandet av folkhälsoinstitutet skulle förskjutas till den 1 juli 1992, vilket riksdagen godkände (1991/92:SoU9, rskr. 82).

Kommittén gav redan från arbetets start frågan om lokalisering av institutet mycket hög prioritet. Även jag bedömde det som väsentligt att så snart som möjligt bestämma till vilken ort eller region institutet skulle förläggas, eftersom det krävs tid att skaffa lokaler och lokaliseringen måste vara beslutad inför personalrekryteringen. Jag fann det mot den bakgrunden önskvärt att kommittén skulle förelägga regeringen sitt förslag till lokalisering före årsskiftet.

Från närmare ett trettiootal kommuner har framförts önskemål om att folkhälsoinstitutet skall förläggas till den egna orten eller regionen. Kommittén har gjort en omfattande genomgång av samtliga förslag till lokalisering som inkommit. Med hänsyn till det stora antalet intresseanmälningar och mot bakgrund av att det såväl i propositionen inför folkhälsoinstitutets inrättande som i efterföljande riksdagsbeslut hade betonats vikten av forskningsanknytning av verksamheten, begränsade kommittén lokaliseringsdiskussionen i första hand till universitetsorterna. Kommittén bedömde det som väsentligt att det på förlägningsorten skulle finnas både medicinsk och samhällsvetenskaplig forskning. Enligt min bedömning har beredningen gjorts omsorgsfullt och noggrant.

Att kommittén föreslog lokalisering till Stockholmsregionen motiverades, förutom av behovet av forskningsanknytning, framför allt av det stora behovet av nära samverkan med andra centrala myndigheter och frivilliga organisationer, eftersom institutets huvuduppgift kommer att vara att bedriva hälsofrämjande arbete av sektorsövergripande karaktär. Även om själva folkhälsoinstitutet lokaliseras till Stockholmsregionen är avsikten emellertid att förlägga en inte oväsentlig del av institutets verksamhet till andra orter. Detta är bakgrunden till att kommittén har uppmanat dem som tidigare har uttryckt intresse för att folkhälsoinstitutet skall lokaliseras till deras ort att inkomma med förslag om man även har intresse av någon form av decentraliserad verksamhet inom ramen för folkhälsoinstitutets uppdrag.

Regeringen har vid sitt ställningstagande beträffande folkhälsoinstitutets lokalisering gjort samma bedömning som kommittén, dvs. att framför allt behovet av samarbete med andra centrala myndigheter och andra organisationer är så stort att en lokalisering till Stockholmsområdet ger den största möjligheten att på ett effektivt sätt fullgöra arbetsuppgifterna. Till detta

kommer att en del av den personal som kommer att behövas bör besitta speciell kompetens. Sådan personal bedöms framför allt kunna rekryteras från andra myndigheter och organisationer som finns i Stockholm och från vilka folkhälsoinstitutet övertar vissa funktioner. Jag vill också tillägga att regeringen i sitt beslut om lokalisering av institutet bl.a. särskilt gett kommittén i uppdrag att pröva på vilket sätt och i vilken omfattning delar av verksamheten kan förläggas utanför den centrala organisationen.

Den omfattande prövning av alternativa möjligheter som har gjorts anser jag visar att såväl kommittén som regeringen har respekt för riksdagens uttalande om lokalisering av nya myndigheter. Självfallet kommer regeringen även fortsättningsvis att pröva lokaliseringsfrågor med denna utgångspunkt.

Anf. 2 GEORG ANDERSSON (s):

Fru talman! Jag tackar för svaret. Tyvärr har regeringen redan fattat beslut i ärendet, och därför blir det inte särskilt meningsfullt att föra en debatt om just lokaliseringen av folkhälsoinstitutet.

Även om jag genom den här debatten inte har någon möjlighet att påverka regeringens ställningstagande i just detta ärende är det angeläget att här något få diskutera de mera generella utgångspunkterna i den här typen av ärenden.

Först vill jag säga att jag är ganska upprörd över behandlingen av frågan om lokaliseringen av folkhälsoinstitutet. Vid upprepade tillfällen har arbetsmarknadsutskottet understrukit att man vid inrättandet av nya möjligheter skall överväga möjligheten att välja annan lokaliseringsort än Stockholmsregionen. Man har särskilt betonat just att det skall vara noggranna överväganden.

Med dessa uttalanden har utskottet och sedan riksdagen naturligtvis menat att berörda beslutsfattare ingående måste pröva om det är möjligt att förlägga myndigheter utanför huvudstadsregionen. Skälen är väl kända. Behovet av en regional balans är starkt. Varje möjlighet att minska obalansen måste tas till vara. Eftersom det har visat sig vara förenat med mycket stora svårigheter att omlokalisera eller att flytta ut delar av myndigheter har riksdagen koncentrerat sitt krav till att gälla nya myndigheter. Men det är ju inte särskilt ofta som nya myndigheter inrättas. Därför måste man verkligen försöka ta till vara de få tillfällen som erbjuds.

Nu inrättas ett folkhälsoinstitut. Det är därför naturligt att företrädare för en rad orter anmäler sitt intresse. Många riksdagsledamöter har i motioner redovisat synpunkter. Socialutskottet har besökt Umeå och fått mycket positiva intryck när det gäller Umeås möjligheter som lokaliseringsort. Men organisationskommittén för folkhälsoinstitutet hade snabbt en uppfattning. Kommittén tillsattes i september, och beslut fattades redan i början av december – trots att kommittén av riksdagen beviljats förlängd tid för sitt arbete.

Av statsrådets svar framgår emellertid att han krävt ett ställningstagande redan före årsskiftet. Nåväl, handlingskraft skall i och för sig inte kritiseras. Däremot skall nonchalans kritiseras. Jag menar att både organisationskommittén och regeringen uppträtt nonchalant gentemot de kommuner som har

anmält intresse för den här lokaliseringen. Enligt min mening har regeringen inte heller visat respekt för riksdagens uttalande.

Organisationskommittén skrev den 16 december i fjol ett brev till förslagsställarna i frågan om lokaliseringen av folkhälsoinstitutet. I brevet står det:

"Många som har föreslagit andra orter har haft vänligheten att inbjuda kommittén att besöka orten, eller erbjudit sig att på annat sätt vid sammanträffande ge oss ytterligare information utöver översänt material. Tyvärr har tidsschemat för vårt uppdrag inte gjort det möjligt för oss att ta fasta på dessa erbjudanden."

Så lättsinnigt har kommittén avvisat erbjudanden om information om alternativen till Stockholmsregionen. Det här uppträdandet inger inte förtroende, och det förvånar mig att socialministern förefaller vara helt tillfreds med kommitténs arbete. I sitt svar säger socialministern att kommittén har gjort en omfattande genomgång av samtliga förslag. Jag kan inte inse att så är fallet. De summariska argument som kommittén redovisar ger verkligen inte belägg för att här har skett någon ingående prövning. Socialministern nöjer sig med att upprepa kommitténs motiveringar, och förutom behovet av forskningsanknytning anförs då önskvärdheten av nära samverkan med andra centrala myndigheter och med frivilligorganisationer.

Om detta vill jag säga: Medicinsk och samhällsvetenskaplig forskning bedrivs vid flera universitet, bl.a. vid universitetet i Umeå, med stor framgång. Behovet av nära samverkan med andra centrala myndigheter är ju det argument som man alltid har krupit bakom, när man inte har velat bryta det traditionella tänkandet om att allt skall ligga i Stockholm. Med den sortens argumentation kan man ju avvisa varje förslag till lokalisering utanför Stockholmsregionen.

Men får jag säga, delvis i kraft av min ställning som förutvarande kommunikationsminister, att vi faktiskt har ganska väl utbyggda kommunikationer i vårt land. För att ta exemplet Umeå, så är reseavståndet mellan Umeå och Stockholmsregionen en sträcka som det tar bara en timma att färdas. Därtill kommer att goda tele- och datakommunikationer finns.

Efter socialministerns svar kvarstår frågan: Varför var det så bråttom att få fram ett beslut i lokaliseringsfrågan, att man inte kunde ta sig tid att lyssna till olika förslagställare? Riksdagen hade ju välvilligt förlängt planeringstiden till den 1 juli 1992. Var det trots allt förutbestämt att folkhälsoinstitutet skulle förläggas till Stockholmsregionen?

Anf. 3 MAGNUS PERSSON (s):

Fru talman! I regeringens proposition 1991/92:100 Bilaga 11, avseende arbetsmarknadsdepartementet, skriver departementschefen följande: "I de fall utredningar berör inrättande av nya myndigheter, eller större omorganisationer av befintlig verksamhet, bör en lokalisering utanför Stockholmsregionen alltid prövas."

En del som läser bilagorna till budgetpropositionen tror ibland på skrivningarna, och besvikelsen är desto större när berörda departementschefer och andra regeringsföreträdare i praktisk handling sviker i fråga om dessa skrivningar. Så är även fallet beträffande folkhälsoinstitutet. Regeringen gömmer sig bakom skrivningar, men när det verkligen gäller, så nog sitter de

olika myndigheterna i orubbat bo. Det är bara så, och vi är många ute i landet som börjar bli otåliga, för att inte säga att vi är förgrymmade, inför de många argument som radas upp för att olika myndigheter skall bibehållas på de platser där de finns. Argumenten är oändliga och motiveringarna för att man skall slippa bli utlokaliserad till annan ort tar aldrig slut. Det verkar finnas någon ohelig allians som slår vakt om centralbyråkratin, centrala verk och myndigheter i Stockholm med omnejd.

Nu är det svårt, fru talman, att påvisa riktigheten i de enskilda besluten och hur hållbara regeringens argument och bedömningar i de enskilda fallen är. Men visst frågar man sig både en och flera gånger: Hur kommer det sig att regeringen så ofta råkar hamna på de centrala verkens och myndigheternas sida?

Av svaret framgår mer eller mindre tydligt att all behörig kompetens finns i Stockholm och att landet i övrigt är utarmat. Så är ju inte fallet. Det är som Georg Andersson sade. Jag kan också nämna Värmland, där vi under en lång följd av år har haft en organisation med forskare och annan behörig personal som jobbar just med dessa frågor.

Till sist vill jag peka på en skrivning i svaret som innebär att vissa delar av folkhälsoinstitutets verksamhet kan förläggas utanför den centrala organisationen. Rimligen borde ändå någon del i slutändan hamna utanför Stockholm. Då är Värmland ett av de alternativ som bör diskuteras. Vi har i Värmland en verksamhet där det framför allt på forskningssidan finns ungdomar och kvinnor som är intressanta, och där vill vi vara med och leka. Men vad innebär skrivningen i svaret, att avsikten är att förlägga "en inte oväsentlig del — till andra orter". Hur stor del kan det röra sig om, personalmässigt eller vad det nu är? Jag skulle vara intresserad av att få just den skrivningen i interpellationssvaret mera preciserad.

Och sist men inte minst, fru talman: Jag tror att om hela Sverige skall leva måste den sittande regeringen mera minutiöst och mera jämställdhetsmässigt säga att den eller den verksamheten kan förläggas utanför Stockholm. Det är ett råd som jag gärna vill ge socialministern i dag.

Anf. 4 MARGITTA EDGREN (fp):

Fru talman! Jag kommer från Skåne och är naturligtvis oerhört besviken över det beslut som har fattats. Jag tänker på de kriterier som skulle styra organisationskommitténs arbete – nationellt sektorsövergripande folkhälsoarbete, vetenskapligt stöd, samlokalisering, externt stöd, ekonomi, administration och praktiska arrangemang. När det gäller dessa kriterier är det enda som riktigt tydligt talar mot en lokalisering till Lund och Malmö att orterna ligger där de ligger, dvs. alldeles för långt bort från Stockholm, vilket då skulle medföra problem för dem som man skall samarbeta med. I direktiven för organisationskommittén står det faktiskt att uppgifter skall föras över från andra myndigheter och organisationer. Det är alltså inte givet att den struktur som i dag finns för samarbetet i fråga om dessa uppgifter skall ligga kvar i Stockholm.

Det andra i direktiven som jag tycker kan föras fram är att det står att man också skall samarbeta med kommuner, landsting och organisationer. Av dessa tre samarbetspartner är organisationerna lokaliserade till Stockholm,

och de har styrt valet av Stockholm i detta fall. Dessutom vill jag säga, Bengt Westerberg, att när man beträffande administration och praktiska arrangemang säger att orterna ligger så långt bort verkar det som om han över huvud taget inte har tänkt på att det finns en datakommunikationsutveckling, som inte minst vi här i riksdagen använder oss av. Man kan alltså sitta hemma i Lund eller Malmö och arbeta mot Stockholm. Är det helt omöjligt att också folkhälsoinstitutet skulle kunna göra på det sättet?

En ytterligare möjlighet är att man ger institutet en budget som täcker de resekostnader och de övriga extrautgifter som man tänkt sig skulle uppkomma – alltså om man tror att arbetet kan göras lika väl i Malmö som i Stockholm. Detta har organisationskommittén ändå kommit fram till.

Till sist skulle jag vilja fråga Bengt Westerberg: När det gäller lokaliseringen till Stockholm är den ju inte helt omstridd i organisationskommittén. Man är inte överens. En falang fajtas för att institutet skall förläggas norr om Stockholm, knutet till Karolinska sjukhuset, en annan för att det skall förläggas söder om Stockholm, knutet till Huddinge sjukhus. Som en kompromiss förs nu socialstyrelsen fram. Den har ju hitintills inte haft dessa uppgifter och visade dem också i första skedet ifrån sig, såvitt jag har förstått.

Skall det vara någon tyngd i att vi från riksdagens olika utskott och talarstolar framhåller hur viktigt det är att vi sprider kompetens över landet och hur viktigt det är att vi decentraliserar ut från Stockholm är detta ett paradexempel på att vi måste visa att allt det vi säger inte är tomma ord. Jag skulle vilja höra Bengt Westerbergs synpunkter när det gäller dels om man har räknat med merkostnaden för resorna, dels hur det är med oenigheten beträffande lokaliseringen till Stockholm.

Anf. 5 BERTIL PERSSON (m):

Fru talman! Denna fråga aktualiserar en rad principiella aspekter. Folkhälsoinstitutet skulle visserligen enligt min uppfattning ha ingått som en del i en återinrättad medicinalstyrelse, men nu blev det inte så. Institutet är ett separat verk. Vi har det, och då skall det också fungera optimalt.

Frågan blir vart institutet skall lokaliseras. Jag kan inte anse att Stockholm är rätt plats. Motiven har, så långt jag har fått dem redovisade från departementet, avsett närheten till centralbyråkratin i Stockholm och resekostnaderna. Vi har hört de argumenten förut.

Man har enligt min mening de tyngsta skälen för en lokalisering. Utöver vad som finns i Stockholm, bortsett från centralbyråkratin, har Malmö att erbjuda närheten till WHO:s Europakontor som ligger i Köpenhamn. Där drivs det stora europeiska, på väg att bli internationellt, projektet Healthy Cities som just handlar om att utveckla dessa frågor.

Lunds universitet är norra Europas största samordnade universitet. Det har den största bredden, vilket ger oanade möjligheter för gränsöverskridande studier och samverkan mellan olika fack och specialiteter.

Det finns dessutom bara två större sjukhus i denna värld som har den unika situationen att alla patienter replieras på samma sjukhus, behandlas på samma sätt och kan följas från förlossningsjournalen till obduktionsprotokollet. Det är Malmö sjukhus med 230 000 invånare i Malmö och Mayokli-

niken i USA med 168 000 invånare i Rochester. Där bedrivs studier av risker för sjukdom fullständigt unikt.

Dessutom var Malmö först med att få en bred folkhälsoorientering med professurer i bl.a. samhällsmedicin, socialmedicin, hälsoekonomi, primärvård, geriatrisk medicin och en stor institution för preventiv medicin. Här finns alltså ett kunnande att ta vara på som det är svårt att hitta på andra ställen.

Vi har nu möjligheter, om vi själva är intresserade, att få WHO:s universitet för medicinsk teknik förlagt till Malmö. Men vi vet att riksdagsbeslutet att statliga organ skall förläggas utanför Stockholm, om inte särskilda skäl föreligger, har fått regeringar under en lång tid att hitta särskilda skäl. Det brukar vara närheten till centralbyråkrati och reskostnaderna. Det känns för oss ute i landet litet som att stånga huvudet i väggen.

Vi skall naturligtvis inte gråta över spilld mjölk, men jag anser att regeringen i denna fråga faktiskt borde ha riktigt dåligt samvete. Kanske kan kommande lokaliseringsfrågor avgöras med mindre låsningar i framtiden, eller också kan man deklarera att statliga verksamheter vid sidan av polis och försvar skall ligga i Stockholm. Då får vi också klara linjer.

Anf. 6 KARIN ISRAELSSON (c):

Fru talman! Jag sitter med i organisationskommittén, som nu kommit med förslaget till regeringen om lokaliseringen. Vissa talare har sagt att kommittén inte har gått igenom alla möjligheter att förlägga folkhälsoinstitutet på annan plats än Stockholm, men det är inte med sanningen överensstämmande. Nu kommer jag in rätt sent i kommittéarbetet, men det arbete som har lagts ner har varit av sådan omfattning att det stått klart för ledamöterna i kommittén vilka förutsättningarna har varit.

Jag har varit kritisk till att inrätta ett folkhälsoinstitut. Jag yrkade avslag på förslaget när det presenterades i riksdagen. Socialstyrelsen har för närvarande sådana arbetsuppgifter när det gäller folkhälsoarbetet, men den kommer att avvecklas. Vi kommer som bekant att få en ny organisation. Då är det viktigt att vi får en bra organisation, som kan inspirera till ett bra folkhälsoarbete. Det måste ju vara huvuduppgiften när man nu bildar en ny organisation. Tanken är också att det skall vara ett nära samarbete med en lång rad institutioner som tyvärr, måste jag säga, är placerade i Stockholm.

Om den föregående regeringen hade velat ta ett initiativ, skulle man mycket väl ha kunnat placera skolverket någon annanstans och på det sättet öppnat vägen för utlokalisering. Man tyvärr finns socialstyrelsen, livsmedelsverket, skolverket, strålskyddsinstitutet, naturvårdsverket, kemikalieinspektionen, arbetarskyddsstyrelsen m.fl. redan i Stockholm. Aidsdelegationen finns i Stockholm, och tillsammans med smittskyddsinstitutet och allergicentrum kommer den att samordnas med folkhälsoinstitutets arbete, vilket har väldigt stor betydelse för att man skall få ett kraftfullt folkhälsoarbete. Helst hade jag naturligtvis sett att det förlagts till Umeå. Men jag hade folkrörelsernas mandat i organisationskommittén, och folkrörelserna motsatte sig bestämt en utlokalisering till Umeå.

Meningen är att det skall vara ett centrum som kan inspirera för fortsatt arbete ute i landet. Det finns många instanser, s.k. corroborating centres,

med egen växtkraft som kan inspireras av ett folkhälsoinstitut. En stor del av programarbetet kommer att förläggas på olika orter ute i landet. Där finns många goda verksamheter som kan utnyttjas i detta sammanhang, om folkhälsoinstitutet får den profil som är sagt. Det gäller olycksfall, kvinnor, barn och ungdom, tobaksprogram osv. Det finns en stor mängd aktiviteter som måste tas till vara. Meningen är också att detta skall inspirera hela Sverige att försöka få – det är främst landstingen som har denna uppgift – en god hälsopolitisk profil, där kommunerna har ett övergripande ansvar. Det är naturligtvis min förhoppning, när nu beslutet redan är fattat, att möjligheten att få ett kraftfullt centrum verkligen skall finnas.

Det är aldrig enkelt när man skall lokalisera. Jag antar att alla regeringar har varit utsatta för kritik därvidlag. Var man än lokaliserar så blir det fel. Med det förslag som nu föreligger har man i alla fall fått möjligheten att snabbt få i gång verksamheten, vilket är väldigt viktigt då det finns så många problem, t.ex. drogproblemen. Verksamheten får inte ligga nere. Det är viktigt ur många synpunkter att verksamheten snabbt kommer i gång även på andra ämnesområden.

Jag är helt övertygad om att det kommer att tas initiativ som kommer hela Sverige till del och som också kommer att ge möjligheter till utveckling på alla de orter som i dag känner sig förfördelade därför att de inte fick folkhälsoinstitutet. Det finns en enorm växtkraft, och det finns mycket att göra. Det allra viktigaste är nu att se till att det här kommer att fungera väl.

Anf. 7 JERZY EINHORN (kds):

Fru talman! Liksom Karin Israelsson kom jag in i verksamheten mycket sent. Jag vill dock starkt bestrida det man här antytt, att organisationskommittén inte skulle ha arbetat på ett seriöst och förutsättningslöst sätt. Tvärtom måste jag säga att jag blev imponerad av det förberedelsearbete som pågick när vi kom in i verksamheten.

Jag fäste mig särskilt vid det Georg Andersson ville ha förklaring till. Han undrade varför man inte besökte alla de 29 orter som var föreslagna. Det bör förklaras. Förklaringen är, som statsrådet säkert känner till, att det i ett tidigt skede ställdes vissa krav på den ort där institutet skulle förläggas. När dessa krav var ställda framgick det klart att det bör vara en universitetsort.

Det är mycket angeläget att det budskap som går ut från folkhälsoarbetet är vetenskapligt förankrat. Det har gjorts så många misstag och så många budskap har måst förändras att vi nu måste leva upp till förhoppningarna. Uppföljningen måste också vara vetenskapligt förankrad. Det var därför som bara universitetsorter kunde komma i fråga. De tre universitetsorter som var realistiska för förläggning av folkhälsoinstitutet besöktes.

Verksamheten bör vara programinriktad, som det sägs i direktiven. Man skall arbeta nära kommuner, landsting, företag och frivilligorganisationer. Därför är det viktigt att kärnan i verksamheten har en optimal förläggning.

Jag vill understryka, precis som statsrådet, att man något överdramatiserar betydelsen av förläggningen av själva kärnan. Vi måste alla med all kraft verka för att så mycket som möjligt av all verksamhet förläggs på olika orter och sprids över hela landet. Jag tror att det finns en sådan strävan, precis som statsrådet har framhållit.

Verksamheten, budskapet och möjligheterna till uppföljning måste ha en vetenskaplig förankring. Dessutom måste man tänka på att kärnan i verksamheten skall ha en optimal förläggning, även i förhållande till andra aktörer som inte kan flyttas ut från Stockholm, hur gärna vi än skulle vilja det.

Så mycket av verksamheten som möjligt bör bedrivas ute på fältet, för på så sätt skall folkhälsoarbete bedrivas. Jag tycker att vi skall satsa våra krafter på att planera hur den programinriktade verksamheten skall fördelas, förläggas och genomföras. Tack.

Anf. 8 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Jag skall kommentera några av de frågor som har ställts.

Georg Andersson m.fl. har sagt att man borde ha övervägt andra alternativ. Det har man gjort, vilket också Jerzy Einhorn och Karin Israelsson har understrukt. Man har gjort en mycket ambitiös genomgång av de 29 olika lokaliseringalternativ som har varit aktuella. Denna genomgång har tillställts regeringen. På grundval av genomgången har man dock kommit fram till att det lämpligaste lokaliseringalternativet är Stockholm. Skälen för detta har Karin Israelsson och Jerzy Einhorn utvecklat.

Kommittén har ju inte avvisat information. Sekretariatet har haft kontakt med ett stort antal av de berörda kommunerna. Huvudsekreteraren i den del av sekretariatet som har sysslat med lokaliseringsfrågan, professor Karl-Gunnar Eriksson, har varit verksam i Umeå under tre år och känner därför det lokaliseringalternativet mycket väl. Kommitténs ordförande och sekretariat har besökt de två huvudalternativ som fördes fram vid slutdiskussionen, nämligen Stockholm och Malmö-Lund.

Georg Andersson frågade varför det var så bråttom. Huvudproblemet var ju att när vi i början av oktober flyttade in i regeringskansliet var lokaliseringsbeslutet ännu inte fattat. Tanken från vår sida var då fortfarande att institutet skulle komma i gång med sin verksamhet från årsskiftet. Det var naturligtvis en orimligt dålig framförhållning, för vilken också Georg Andersson måste ta på sig en del av ansvaret, även om han inte hade det direkta ansvaret.

Skälet till att vi ville ha en förlängning var just att vi tyckte att frågan var dåligt beredd. Eftersom bl.a. lokaliseringsfrågan inte var avgjord, måste man få möjlighet att gå igenom de olika lokaliseringalternativen. För den nya regeringens räkning kan jag bestämt säga att det inte alls var förutbestämt att man skulle fatta beslutet att verksamheten skulle lokaliseras till Stockholm. Vi har prövat frågan förutsättningslöst. Även efter det att vi fick rekommendationen från organisationskommittén har vi självständigt gått igenom ytterligare några alternativ.

Margitta Edgren frågade mig var i Stockholm institutet skall förläggas. Enligt det beslut som regeringen har fattat ankommer det nu på organisationskommittén att fatta beslut om detta. För min personliga del anser jag att mycket starka skäl talar för Huddinge. Om dessa skäl är tillräckligt starka för att också kommittén skall finna att Huddinge är det bästa alternativet vet jag inte. Men det är helt klart att det inom regionen råder en mycket stor politisk enighet om att verksamheten skall förläggas till Huddinge. Därför

skulle jag med stor tillfredsställelse se att kommittén kom fram till den lösningen. Men det är alltså kommittén som har att pröva den frågan.

Som inte minst Magnus Persson underströk betonades det både i kommitténs förslag till beslut och i det beslut som regeringen sedermera fattade att det är viktigt att en inte oväsentlig andel förläggs utanför Stockholm. Det pågår nu diskussioner i kommittén om detta. Jag kan inte för dagen säga hur stor andel som kommer att hamna utanför Stockholm, men kommittén har kontakt med ett antal olika orter utanför Stockholm.

Det är vidare inte bara fråga om att eventuellt ha permanent verksamhet utanför Stockholm, utan framför allt om att förlägga olika projekt till orter utanför Stockholmsområdet. Dessa projekt kan ju så att säga komma och gå.

Jag kan ändå inte låta bli att notera att Margitta Edgren och Bertil Persson tycker att Malmö-Lund är det självklara alternativet. Georg Andersson tycker att Umeå är ett självklart alternativ, och Magnus Persson tycker att Karlstad är det bästa alternativet. Det är väl ingen tillfällighet, att även om ni alla åberopar sakskalet, råkar dessa sakskalet tala för att förlägga institutet just till er egen valkrets. Det visar ju att det finns andra saker som också vägs in i era överväganden än just de sakliga skälen för olika lokaliseringalternativ.

Fru talman! Till sist vill jag bara understryka det som både Karin Israelsson och Jerzy Einhorn sade, nämligen att det viktiga nu är att institutet kommer i gång med sin verksamhet. Jag är övertygad om att folkhälsoinstitutet kommer att spela en viktig roll för folkhälsans utveckling, och därmed på sikt för utvecklingen av t.ex. sjukvårdskostnaderna i Sverige. Vi utgår ifrån att organisationskommittén lägger upp arbetet så, att man kan nå en maximal effekt. Då kan lokaliseringen till Stockholmsregionen spela en viktig roll. Jerzy Einhorn och Karin Israelsson underströk betydelsen av kontakter med bl.a. folkrörelser, Kommunförbundet, Landstingsförbundet m.fl. Det råder inga tvivel om att lokaliseringen då spelar en viktig roll. Detta är också det argument som regeringen anser har vägt tyngst, när vi har prövat de olika argument och synpunkter som har kommit fram under den här debatten.

Anf. 9 GEORG ANDERSSON (s):

Fru talman! Jag har inte försökt utnyttja detta tillfälle till att plädera för Umeås alla förträffligheter. Jag ser inte Umeå som det självklara alternativet. Men jag ansåg det vara ganska självklart att man mycket ingående borde överväga en lokalisering utanför Storstockholmsregionen. Jag förväntade mig att man skulle komma fram med förslag om en sådan lokalisering. Det hade då kunnat bli Umeå, som är ett bra alternativ. Det kunde också ha blivit någon annan ort, men nu blev det Stockholmsregionen, trots att socialutskottet och arbetsmarknadsutskottet har betonat att man bör undvika Stockholmsområdet. Varför så bråttom? Det blev ju en förlängning av tiden – jag tar på mig ansvaret för att tiden var för kort. Då borde man ha hunnit med mera än att bara skicka ut ett brev, för det skickade man också till Umeå.

Till Karin Israelsson måste jag säga att det är häpnadsväckande att höra hennes pläderyng som centralbyråkrat till förmån för Stockholm. Hur förklarar Karin Israelsson det brev som organisationskommittén har skickat ut?

Hon sade ju att man ingående har prövat frågan. Men i brevet sägs det att man inte har tid att göra besök för att inhämta ytterligare information. Sedan hoppas man att alla skall vara tillfreds med det, samtidigt som centern är ute och talar om att hela Sverige skall leva. Nu säger emellertid Karin Israelsson att en lokalisering till Stockholm är en garanti för att detta kommer hela Sverige till del. Hur skall man kunna ha förtroende för ett sådant uppträdande!

Karin Israelsson passade på att skylla på den gamla regeringen. Vi socialdemokrater är medvetna om alla våra brister, men det skulle ju bli så mycket bättre med centern i regeringen. Det blev dock ingen utlokalisering, inte ens fast man hade en ny myndighet att hantera – Karin Israelsson själv är ju ledamot av organisationskommittén.

Det som Margitta Edgren påpekade är intressant, nämligen att kommittén ännu inte har beslutat sig för var i Stockholmsregionen som institutet skall förläggas. Då kan man väl inte veta hur bra Stockholmsregionen är för lokaliseringen. Detta gör mig ännu mera upprörd. Nog hade det väl varit rimligt att man väntat med att ge besked tills man hade orienterat sig om Stockholmsregionens fördelar i alla avseenden i förhållande till andra universitetsorters fördelar. Jag håller med om att det var lämpligt att begränsa sig till högskoleorter, och därmed var ju inte urvalet så väldigt stort.

Vi tröstas nu med att delar av verksamheten minsann skall kunna utlokaliseras. Min erfarenhet är att när man väl har inrättat centralkontoret, så är det inte så lätt att förlägga delar av verksamheten till andra orter.

Anf. 10 MAGNUS PERSSON (s):

Fru talman! Självfallet är detta något av en principdebatt, eftersom beslutet redan är fattat, vilket är att beklaga.

Som ledamöter av Sveriges riksdag kan vi säkert räkna upp en rad argument för att lokaliseringen bör ske till den eller den orten, till vår egen valkrets osv. Jag har varit ledamot så länge att jag kommer ihåg den debatt som fördes i början av 70-talet, när den dåvarande socialdemokratiska regeringen utlokaliserade en mängd myndigheter och verk. Jag känner därför igen dagens argument från regeringskansliet. Under årens lopp hade också vi kanske kunnat utlokalisera mera, men glöm inte att det i början av 70-talet fanns en handlingskraftig regering med Gunnar Sträng i spetsen. De här argumenten håller inte.

Nu kan vi femton tjugo år senare finna att det var ett klokt beslut, därför att den kompetens som tidigare inte fanns finns nu. Myndigheterna och verken fungerar oklanderligt och bra och fördelarna är många.

Fru talman! Rädda vad som räddas kan. Vi hoppas att, med den skrivning som här föreligger, så mycket som möjligt av den verksamhet som går att förlägga ut i landet också förläggs där. Jag tror, precis som Bertil Persson från Malmö m.fl., att regeringen måste ta sitt ansvar. Man kan inte med vackra ord och ramsor säga att nya myndigheter skall utlokaliseras och sedan inte fullfölja detta i praktisk handling. Då är man inte trovärdig, vilket leder till diskussion i vår egen valkrets.

Det faktum att Karlstad inte kom i åtanke är kanske inte hela världen. Jag tror dock att vi i fortsättningen måste se till att det blir en seriös diskussion med berörda byråkrater, myndigheter och verk. Vi måste också vid kom-

mande utlokalisering av verk och myndigheter ta lärdom av den här debatten. Vi skall följa frågan med stor uppmärksamhet.

Anf. 11 MARGITTA EDGREN (fp):

Fru talman! Agerar aldrig stockholmare, Bengt Westerberg, som bypolitiker? I organisationskommittén fanns Jerzy Einhorn, Gabriel Romanus plus en hel "bynke" med forskare som är placerade i Stockholm. Dessa bor och verkar i Stockholm och har hela sin utbildning och karriär förlagd till Stockholm. Från vartdera Malmö, Simrishamn och Norrland fanns det endast en representant. Är det självklart att det är bypolitik som drev dessa, eller som driver mig?

Kommittén har faktiskt som ett vetenskapligt skäl dessutom framfört att Malmö och Stockholm är jämbördiga. I Malmö och Lund är man också överens om lokalisering till Malmö. Det finns lokaler, vetenskaplig kompetens – enligt kommitténs utsago – och erfarenhet av samarbete. En hel rad av nyskapande samarbetsprojekt har visats upp med tanke på just folkhälsan. Jag vill därför påstå att det föreligger sakskäl för en lokalisering till Malmö.

Angående pengar i budget för resa fick jag inget svar.

Jag skulle vilja få ett förtydligande av Jerzy Einhorn angående hans uppfattning. Är det rätt uppfattat att Jerzy Einhorn ifrågasätter Lunds vetenskapliga kompetens när det gäller detta projekt? Om svaret är ja, har Jerzy Einhorn då reserverat sig i kommittén? Kommittén betraktar ju Malmö och Stockholm som likvärdiga områden.

Anf. 12 BERTIL PERSSON (m):

Fru talman! Visst skall det finnas vetenskaplig kompetens för att detta institut skall kunna fungera. Men den kompetensen finns inte endast i Stockholm. Min uppfattning, efter att ha arbetat med preventiv medicin under ganska många år, är att Stockholm knappast har varit den stora föregångaren på det här området. Enligt min uppfattning är det Malmö, Lund, Göteborg och Linköping som har varit föregångarna i folkhälsoarbetet.

Stockholmare skall naturligtvis inte skyllas för att aldrig vara bypolitiker. Det har varit kutym att anse att alla utanför Stockholm är bypolitiker, men det är en specialdiskussion.

Vad som förenar oss alla, som ställer oss kritiska, är att vi inte är imponerade av argumentet att det är viktigt med anknytningen till centralbyråkratin. Sedan kan vi naturligtvis också ha olika uppfattningar – precis som stockholmare.

Jag vill gärna berätta om en upplevelse som jag hade som sjukvårdskommunalråd i Malmö. Jag deltog i universitetsklinikernas överläggningar angående R-listan – riksspecialiteterna med Landstingsförbundet – och då fick vi beskedet från Landstingsförbundet att principen är alldeles klar: finns det något universitet som är klart ledande och långt före alla andra så skall ifrågavarande riksspecialitet förläggas dit. Om detta inte är fallet skall den förläggas till Stockholm. Visst känns det resonemanget igen.

Anf. 13 KARIN ISRAELSSON (c):

Fru talman! Det som jag har funnit i vad gäller lokaliseringen av folkhälsoinstitutet är att institutet kommer hela Sverige till del om det ligger i Stock-

holm, med alla de möjligheter till kontakter som finns där. Tyvärr finns det ju redan så många myndigheter i Stockholm.

Ett annat bekymmer, som jag har upplevt det i det här arbetet, är att det naturligtvis skall vara forskningsanknytning men att detta inte är huvudsyftet med folkhälsoinstitutet. Huvudsyftet är att få ut det här i praktisk verksamhet. Om folkhälsoinstitutet förläggs till en kommun, ett landstingsområde eller ett universitet knyter man gärna murarna kring det, om jag känner forskar- landstings- och kommunvärlden rätt. Man har där svårt att förstå att folk utifrån skall ta del av institutet och att det skall fungera nationellt och rikstäckande. Det är möjligt att den typen av isolerad verksamhet också kan förekomma i Stockholm, men jag tror att möjligheterna att hamna på en mer neutral mark där man kan inspirera hela Sverige till en verksamhet är större i Stockholm än om man lokaliserar det till en annan ort där inte denna känsla finns.

Jag försvarar folkrörelserna i det här arbetet med deras möjlighet till täta kontakter med folkhälsoinstitutet och till spridning av information. I mitt praktiska folksrörelsearbete har jag funnit att det är fullt möjligt att nå den effekten. Jag ägnar mig mycket intensivt åt bl.a. drogförebyggande arbete, och det har aldrig visat sig vara ett hinder att ha huvudkontoret i Stockholm. Vi har använt oss av projekten ute i landet, och det är vad jag haft i bakhuvudet litet grand när jag har diskuterat dessa frågor. Jag tror det är fullt möjligt att plocka upp goda idéer från hela landet och att återföra dem ut i landet. Det är folkhälsoinstitutets roll, anser jag.

Det är synd att man inte tror på möjligheten att vara denna inspirationskälla, att lokalisera ut en hel del av programarbetet som skall ske i folkhälsoinstitutets regi. Det skall inte vara en organisation av byråkrati, utan det skall vara en öppen kontakt med hela Forskarsverige, hela Landstings- och Kommunsverige och hela Folksrörelsesverige. På det viset får man också ett bra folkhälsoinstitut.

Anf. 14 JERZY EINHORN (kds):

Fru talman! Det är ingen här som har ifrågasatt det funktionella i att förlägga folkhälsoinstitutet till Stockholm. Regionala skäl har anförts vilka jag har mycket stor förståelse för.

Jag vill dock peka på att vi på det kommande folkhälsoinstitutet lägger en oerhört svår uppgift. Chanserna att folkhälsoinstitutet skall lyckas är faktiskt begränsade. Om vi vill förbättra hälsan hos vår befolkning, återstår det tyvärr endast att förändra våra levnadsvanor. Det är mycket lättare att lagstifta om allt möjligt än att angripa våra vanor som gäller kost, rökning och sex.

Det är därför jag tycker att det är riktigt att det anses att kärnan i verksamheten bör ha så goda funktionella förutsättningar som möjligt. Om man skall nämna några föregångare kan jag räkna upp många projekt från hela landet. Jag tror inte att man kan säga att man var mer föregångare i Malmö och Lund än någon annanstans.

Om man ändå skall försöka identifiera föregångare är det faktiskt i Skaraborgs län de finns – inte i Malmö och inte heller i Umeå. Det var där som man tidigt startade förebyggande skadeverksamhet. Man arbetar där också mycket effektivt när det gäller tobak. Detta var min inställning till Skara-

borg, men då hade jag inte tänkt mig för ordentligt, eftersom kärnan måste få så goda funktionella förutsättningar som möjligt i detta oerhört svåra arbete.

Det är för oss alla, i Sverige och i hela världen, ett nytt forskningsfält. Datatekniken har öppnat möjligheter för att man i stora material skall kunna studera vad som är orsaken till våra sjukdomar. Och från detta växer det förebyggande arbetet fram.

Mängden av information som kommer in är enorm. Det gäller att man har bästa möjliga förutsättningar att följa upp den och att kommunicera med andra organisationer och andra myndigheter i detta arbete, i vilket hela landet bör engageras.

Däremot delar jag helt uppfattningen att vi med all kraft bör verka för att man verkligen skall leva upp till det som har angetts i direktiven om att så mycket som möjligt av verksamheten, programverksamheten, bör förläggas utanför den centralort där folkhälsoinstitutet förläggs.

Talmannen anmälde att Bertil Persson och Margitta Edgren anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 15 GEORG ANDERSSON (s):

Fru talman! Jag måste med anledning av framför allt Karin Israelssons inlägg få säga att vi nu har fått lyssna till en centerpartist som har avgett en principiell motivering mot utlokalisering av myndigheter från Stockholm.

Vad Karin Israelsson argumenterade för var nämligen att vi skall ha centrala myndigheter i Stockholm, eftersom de då upplevs som riksmyndigheter, myndigheter för hela landet. Om de däremot ligger ute i landet blir de, enligt Karin Israelsson, isolerade öar och betraktas inte som företrädare för hela riket.

Detta är ett mycket anmärkningsvärt uttalande från framför allt en centerpartist. Det skulle betyda att banverket i Borlänge och vägverket och sjöfartsverket, som ligger i Norrköping, inte är riktigt riktiga riksmyndigheter. Utifrån en sådan filosofi skall naturligtvis även folkhälsoinstitutet förläggas till Stockholmsregionen, fattas bara annat.

Med anledning av Jerzy Einhorn's inlägg vill jag säga att jag har stor respekt för hans kompetens som forskare. Men jag tror inte att han helt kan befria sig från den knytning som han kan ha till vissa institutioner och till bosättning i Stockholm. Att i en organisationskommitté den verkliga tyngdpunkten utgörs av företrädare för Stockholmsregionen, som sedan föreslår Stockholmsregionen, är påfallande inte bara i detta fall utan även i många andra sammanhang. Därför måste summan av denna debatt bli att vi med större respekt måste se på riksdagens upprepade uttalanden om att man noga skall pröva möjligheten att förlägga nya myndigheter utanför Stockholmsregionen. Jag säger detta som ledamot i arbetsmarknadsutskottet, där vi har haft en diskussion om detta. Och jag hoppas att vi kan få fram en enig skrivning om att detta uttalande som tidigare har gjorts skall stärkas.

Talmannen anmälde att Jerzy Einhorn anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

Överläggningen var härmed avslutad.

*Svar på
interpellationer*

4 § Svar på interpellation 1991/92:86 om biståndet till Uganda

Anf. 16 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Alf Wennerfors har frågat mig

1. vilka åtgärder jag som biståndsminister ämnar vidta med anledning av den senaste Amnesty-rapporten och
2. hur jag förklarar att Ugandaoppositionens upprepade hänvänelser till utrikesdepartementet under 1991 inte finns registrerade.

Fru talman! I Amnesty Internationals senaste rapport om Uganda redovisas kränkningar av mänskliga rättigheter förövade av Ugandas armé. Rapporten behandlar i huvudsak händelser vilka rapporteras ha inträffat i landets konfliktdrabbade norra delar. Amnestys rapport ger anledning till oro över det uppenbarligen bristfälliga skydd som många ugandier åtnjuter för sina mänskliga rättigheter. Rapporten reser också frågor kring Ugandas regerings vilja och förmåga att upprätthålla ett fullgott skydd av de mest grundläggande rättigheterna.

Fru talman! Innan jag närmare kommenterar dessa frågor, anser jag det angeläget att kort beröra landets allmänna utveckling. Uganda blev under närmare två årtionden av krig och förstörelse skådeplats för ett fasansfullt lidande i stor skala. Vanskötsel och väpnade konflikter ledde till att samhällets nyckelfunktioner så gott som fullständigt raserades, däribland upprätthållandet av en rättsordning. Maktövertagandet i januari 1986 av den nationella motståndsrörelsen innebar att en återhämtning av samhällets politiska, sociala och ekonomiska liv kunde påbörjas.

I landets norra delar har fortsatta oroligheter kommit att påverka människors tillvaro. Säkerheten har i dessa områden undergrävts av rebellgruppers våldsaktiviteter och arméns försök att få området under full kontroll. Brutala övergrepp mot civilbefolkningen har därvid begåtts av båda sidor i konflikten. På senare tid har det rapporterats ett ökande antal grymma våldsdåd förövade av rebeller mot enskilda civila, inte minst folkvalda förtroendepersoner.

Jag kan inte finna något försvar för de grupper som i Uganda använder våldsmetoder för sina politiska syften.

Fru talman! Medan officiella ugandiska företrädare medger att brott mot mänskliga rättigheter förekommit understryker man att dessa inte är uttryck för en sanktionerad politik utan är överträdelser mot denna samt ett resultat av de rättsvårdande myndigheternas bristfälliga kapacitet.

Det kan inte råda något tvivel om att brister i respekten för de mänskliga rättigheterna i Uganda måste ses i sammanhanget av bestående oroligheter i delar av landet. Det bristfälliga rättsskyddet hänger även samman med pro-

blem att stärka och upprätthålla de rättsvårdande myndigheternas funktion. Regeringen kan dock inte undandra sig ett ansvar för övergrepp av den omfattning som förekommit.

Jag noterar att enskilda soldater straffats för grova brott de anklagats för. Det föreligger emellertid rapporter om övergrepp, vars karaktär och storlek är av sådant slag att det inte kan röra sig om en enskild soldats gärningar. Oroväckande är att sådana rapporter inte blivit skyndsamt utredda och resultaten offentliggjorda. Landets särskilda ombudsman – Inspector-General – har trots en rad anmälningar om brott mot mänskliga rättigheter och trots flerårig verksamhet ännu inte offentliggjort några resultat av sina undersökningar.

Jag vill mot den bakgrunden ta fasta på att Ugandas regering officiellt har reagerat på Amnestys rapport. Den har intygat att undersökningar redan satts i gång för att fastställa fakta och att dessa kommer att redovisas så snart de fastställts. Jag utgår från att så verkligen också kommer att ske. Jag noterar också med tillfredsställelse det besked Ugandas minister med ansvar för landets norra delar, fru Betty Bigombe, lämnade vid ett besök den 11 februari på utrikesdepartementet. Hon gav då utfästelse om att Amnesty International, om man så önskar, kan företa egna undersökningar på plats och då hålla enskilda samtal med berörda officerare.

Låt mig också uttrycka oro över att fyra ledande medlemmar av ugandiska Democratic Party nyligen gripits. Dessa fyra personer har sedermera häktats och åtalats för förräderi tillsammans med två andra politiker, som greps redan i april 1991. Detta har inneburit att politiska meningsmotståndare åtminstone tillfälligtvis undanröjts under ett viktigt inrikespolitiskt skeende när bl.a. lokala val förestår och en ny konstitution utarbetas. Det är angeläget att de åtalade snarast får en korrekt rättegång där anklagelserna mot dem kan prövas, alternativt att de omedelbart frisläpps. Våra farhågor i dessa fall framfördes nyligen direkt till president Museveni.

Fru talman! Vår närvaro genom bistånd ger Sverige särskilda möjligheter att på ett konstruktivt sätt bidra till att respekten för mänskliga rättigheter kan stärkas i Uganda. Biståndet kan konkret bidra till att avhjälpa de brister som i dag försvårar en väl fungerande rättsordning och att stärka de mekanismer som övervakar rättigheternas upprätthållande. Sådant stöd lämnas redan, och vi står öppna att pröva nya insatser förutsatt att de är genuint motiverade.

Jag vill också ta fasta på den öppna attityd Ugandas regering utåt visat i frågan om mänskliga rättigheter. Det är en hållning som skapar förväntningar. Jag avser att noga följa den fortsatta händelseutvecklingen, särskilt då åtgärder som kan få ett reellt genomslag när det gäller att stävja sådana övergrepp som Amnesty International rapporterat om. Även för detta ändamål anser jag att vår biståndsnärvaro ger oss särskilda möjligheter att på ett fortlöpande och konstruktivt sätt framföra vår hållning vad avser mänskliga rättigheter. Dessa möjligheter kommer vi att använda.

Fru talman! Så till Alf Wennerfors fråga om Uganda-oppositionens hänvänelser till utrikesdepartementet.

Det budskap från oppositionen i Uganda som en svensk journalist över-

lämnade vid ett besök på departementet den 3 maj 1991 finns jämte samtalsuppteckningar registrerat på sedvanligt sätt.

Enligt detta budskap sökte oppositionen en dialog med Sverige och önskade svenskt stöd för sitt program.

Den 27 augusti 1991 följdes frågan upp genom att företrädare för oppositionen togs emot av tjänstemän på departementet. De fick därmed tillfälle att själva direkt framföra och närmare redogöra för det budskap som tidigare hade överlämnats till departementet.

Det brev från oktober 1991 som Alf Wennerfors hänvisar till har också på sedvanligt sätt diarieförts. Brevet var undertecknat av en i Sverige bosatt företrädare för oppositionen och utmynnade i en begäran att få träffa utrikesministern. Dess värre medger inte utrikesministerns kalender att hon kan tillmötesgå alla sådana önskemål. Utrikesdepartementet har emellertid förklarat sig berett till fortsatta kontakter på tjänstemannanivå. Så sent som den 24 februari 1992 mottogs företrädare för den ugandiska oppositionen av statssekreterare Alf Samuelsson vid utrikesdepartementet.

Det handlar således om ett begränsat antal handlingar som inkommit till utrikesdepartementets arkiv. Dessa är alla i vederbörlig ordning diarieförda och arkivlagda.

Anf. 17 ALF WENNERFORS (m):

Fru talman! Jag ber först att få tacka biståndsministern för ett långt och utförligt svar. Jag tackar också för redogörelsen i interpellationssvaret om hänvändelserna från den ugandiska oppositionen till UD. Jag kommer dock inte att beröra det i mitt inlägg, utan nu är den saken avklarad.

Innan jag går in på själva innehållet i svaret vill jag understryka att jag är mycket positivt inställd till det biståndssamarbete som pågår. Efter ett besök i Uganda för några veckor sedan känner jag stor sympati för Ugandas folk. Trots att besöket var rätt så kort fick jag kontakter med flera representanter på olika nivåer som jag känner stor sympati för. Den ugandiska människan är en öppen, glad och varmhjärtad person och lätt att tycka om. Jag hoppas således att det skall bli möjligt att fortsätta biståndssamarbetet med Uganda.

Jag vill gärna instämma i vad som anförs i svaret om bakgrunden. Det är viktigt att vi har den med oss när vi diskuterar och att man väger in den i bedömningarna.

Det framgår på flera ställen i svaret att biståndsministern har stöd för sin och allas vår stora oro för utvecklingen just nu i Uganda. På s. 3 i det utdelade svaret säger biståndsministern: "Regeringen kan dock inte undandra sig ett ansvar för övergrepp av den omfattning som förekommit." Längre ner står om Inspector-General. Det är intressant att det nu skett en förändring i hans arbetsuppgifter på så sätt att han inte längre skall syssla med MR-frågor, i varje fall inte företrädesvis, utan med korruption. Det framgår av en annan rapport som jag skall återkomma till så småningom.

Biståndsministern uttrycker oro över att medlemmar i partiet gripits. Det är intressant att veta att de nu kan få sitta i fängelse i 480 dagar utan rättegång. Så är förhållandena där nere.

Det förefaller som att biståndsministern stöder sig på Amnesty-rapporten samt de bedömningar och rapporter som finns internt på UD. Jag vill gärna

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

*Svar på
interpellationer*

nämna att det finns ytterligare två rapporter som är intressanta i detta sammanhang. Det är dels en rapport som kommit alldeles nyligen från State Department i Washington och som jag fick mig tillsänd i går, dels en rapport från förra året från en kommitté i New York som ingår i någonting som heter Association of the Bar of the city of New York.

Det intressanta är att alla dessa tre rapporter och allt i övrigt vi får höra pekar åt samma håll. Det finns stor anledning till oro. Jag kan nämna att det i State Department-rapporten finns uppgifter om att journalister har arresterats och att det inte finns den pressfrihet som man påstår sig ha. Det nämns också att ombudsmannen har fått ändrade direktiv. Man säger även i rapporten att Amnesty inte får tala ostört med fångar i fängelset. Där skall alltid finnas med en fängelseofficer.

I svaret nämns minister Betty Bigombe, som jag träffade när hon var här i Sverige och även nere i Uganda. Det hon säger stämmer inte med vad som finns i rapporten från State Department i Washington. Nu har vi också fått höra – om det nu är sant, det vet vi inte riktigt – att president Museveni t.o.m. skall stämna Amnesty för förtal.

Det vi har fått höra är verkligen oroväckande. Vad är det då för slutsatser som biståndsministern kommer fram till? Först säger biståndsministern att vi har vår biståndsnärvaro och att det är mycket bra. Det är ju egentligen inte så väldigt märkvärdigt. Det finns inte någon ambassad eller något biståndskontor i Kampala eller Uganda. Det är litet dåligt.

Sedan talar biståndsministern om den öppna attityden. Fattas bara annat! Det skulle innebära att representanter från våra biståndsländer inte skulle ha en öppen attityd. Menar biståndsministern att de har en öppen attityd när de lyssnar på oss och talar med oss, eller varför framför han just detta?

Biståndsministern säger att han har för avsikt att följa utvecklingen. Det är precis som om jag läst ett svar från den förra biståndsministern som tillhörde den socialdemokratiska regeringen. Man kan då som försvar säga: Biståndsministern är så ny i sitt ämbete, och han har ännu inte blivit varm i kläderna. Nja, det vet jag inte. Det har gått några månader, och mandatperioden är kort. Nu tycker jag att Alf Svensson skall säga ifrån. Biståndsministern skall ställa krav och villkor.

Min fråga är: När kommer biståndsministern att börja ställa krav och villkor?

Anf. 18 JOHAN BROHULT (nyd):

Fru talman! Biståndsministern och ärade riksdagskolleger! Jag håller fullständigt med både biståndsministern och Alf Wennerfors om att man skall vara positiv till ett stöd till Uganda. Men det är under förutsättningen att stödet går till den ugandiska människan. Det gör det inte i dag. Jag skulle gärna vilja se biståndet utformat så att det kommer den ugandiska människan till del.

För några månader sedan hade jag två patienter. Det var ett ungt par från Uganda som hade ett nyfött barn. De har varit utsatta för förskräckliga saker i Uganda. Hon satt i fängelse ett antal månader, eller i varje fall några veckor, och blev då våldtagen. De har varit i flyktingläger under flera år, och hela tiden har de känt ångest. Äktenskapet har blivit fördärvat eftersom hon

hela tiden upplever den känsla som hon hade i samband med våldtäkten, trots att hon tycker mycket om sin make.

Dessa båda människor ville de svenska myndigheterna skicka tillbaka till Uganda. De kom hit som flyktingar. Man skall då veta att endast ca 10 000 människor per år kommer till Sverige som riktiga flyktingar medan ca 100 000 flyr *till* någonting. De flyr till en ekonomiskt bekvämare tillvaro. Men här var det fråga om några som flydde *från* någonting. De var inte välkomna i vårt land, utan vi var tvungna att olagligt gömma dem. Jag är villig att ta mitt straff för detta – jag får kanske hugga ved på Bogesund.

Det råder alltså fruktansvärda förhållanden. Mitt i allt överflöd här finns det en fruktansvärd brist.

Vad är det då som händer i Uganda? Det är alltid fråga om stammotsättningar, och i norra Uganda finns det en rörelse som verkar för yttrandefrihet, för flerpartisystem och för fria val i landet. Därför har militären skickats dit, den s.k. National Resistance Army (NRA), som går lös på allting som rör sig.

Man har sedan 1986 häktat över 1 000 människor, varav 150 fortfarande sitter i fängelse utan rättegång. Långt fler än 1 000 har blivit avrättade. Ibland har de blivit bombade och beskjutna från helikoptrar. "No time to take captives", har det hetat, men människor har ibland blivit brutalt torterade, upphängda hopknutna i armar och ben, sönderpiskade så att de har blivit förlamade och förlorat hörseln. De kan ha blivit skjutna i foten eller ha fått en bajonett i foten, så att de dött långsamt under ohyggliga plågor av osteit.

Våldtäkter har hört till bilden. En skolklass på 43 flickor, 13–14 år gamla, har förts in i häkte och våldtagits.

Här gäller ordet "Allt vad I haven gjort mot dessa mina minsta, det haven I ock gjort mot mig." Vi har ett moraliskt ansvar att gå in och göra någonting, att verkligen använda vårt inflytande.

Man har skurit av fingrar, öron, näsa och genitalia på människor. Andra har blivit sönderpiskade. Arton medlemmar av det liberala partiet har fängslats och kvarhålls för högförräderi. Alf Svensson sade att de kan få sitta över 400 dagar utan rättegång. Ledaren Daniel Omasa Atubo sitter svårt miss-handlad i fängelset.

Magnus Brohult har varit i Uganda och skrivit ett antal debattartiklar i Svenska Dagbladet. Han talade med kanske 100 personer. Tio ställde upp för att vittna med sina namn. Av dessa tio är en mördad, två arresterade och därefter försvunna, en är arresterad men frisläppt. De övriga sex är väl mycket rädda för vad som skall hända med dem.

Rättvisan och sanningen får man inte fram om man ställer frågor i en diktaturstat. SIDA var omdömeslöst nog att skicka 12–14 journalister under en tvåveckorsperiod för att ställa frågor. De fick gå efter en uppgjord rutt och fick höra att allting var jättebra.

Men varför lyssnar vi på SIDA och inte på Amnesty International, State Department och New York Bar Association, som verkligen har vittnat om detta? Vi har en flagrant tydlig dokumentation av dessa övergrepp. Vi bör kanalisera vår hjälp så att den blir till effektivt stöd för den opposition som vill bygga upp en demokrati. Jag skall inte nu skissera något flödesschema

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

Svar på
interpellationer

för en sådan hjälp, men jag hoppas att jag kan återkomma till detta i min replik.

Det är självfallet egendomligt att presidenten Museveni säger att han har undersökt om det går att stämma Amnesty International för förtal. Vad är detta? Amnesty skulle alltså stämmas för förtal för att man talar om sanningen? Det är den organisation som vi har att förlita oss på.

Fru talman! Jag och mina kamrater och vänner från Uganda är upprörda. De kan inte förstå varför de inte skall kunna få samma support och medkänsla som andra olyckliga, t.ex. i Sydafrika. Det gick bra att stödja ANC och att på det sättet få till stånd en ändring. Låt oss här gå fram på samma sätt.

Mina vänner här uppe protesterar mot förtrycket och också mot SIDA, som stöder detta förtryck. De protesterar dessutom mot att SIDA lägger sig i de inre angelägenheterna i Uganda.

Anf. 19 TALMANNEN:

Jag får erinra om de debattregler som gäller.

Anf. 20 KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! Jag vill först för att ingen missuppfattning skall uppstå understryka att de brott mot mänskliga rättigheter i norra Uganda som har redovisats av Amnesty i årsrapporten från december förra året är mycket oroande. Oroligheterna i norra Uganda har periodvis blossat upp, och det är alldeles uppenbart att landets president Museveni och landets regering inte har fullständig kontroll över området.

Den grupp av journalister som deltog i en SIDA-resa nyligen har ju också rapporterat om detta i svensk press, och jag tror att vi har fått en bra information genom dem. Jag talade i går med svensk biståndspersonal som jobbar i Uganda och fick höra att det fortfarande förekommer sporadiska oroligheter i norr och nordost men också att man bedömer läget som säkerhetsmässigt relativt lugnt just nu.

Jag ser biståndsministerns svar på interpellationen som både nyanserat och analyserande. Det är tack och lov inte heller kategoriskt fördömande. Jag utläser i svaret förståelse för ett land som brottas med oerhörda problem – problem som är ett arv från tidigare diktatorer.

Uganda kallades en gång i tiden för Afrikas pärla. Det var Churchill som myntade det begreppet – men det var länge sedan. I dag är Uganda fortfarande sargat av inbördeskrig och utarmning. Det är ett land där sårerna ännu inte har läkts.

Det största problemet är naturligtvis fattigdomen. Man återvänder nu sedan några år tillbaka till de områden som varit krigsskådeplatser. Man försöker åter odla upp mark. Men inbördeskriget kastar fortfarande sin svarta skugga över landet. Stora grupper av befolkningen är illiterata analfabeter. Det har naturligtvis att göra med att unga pojkar har värvats att gå in i stridande arméer i stället för att gå i skola. Det är de soldaterna som fortfarande finns i den oproportionerligt stora armén.

Den nuvarande regeringen har ambitionen att skära ner antalet soldater, men de måste ha något att återvända till; arbete och bostad. Om de inte har

det är det en mycket uppenbar risk att dessa soldater i det civila livet kommer att göra det som de har tränats till i det militära, nämligen slåss och döda.

Det förekommer ett moraliskt förfall bland de f.d. soldaterna, och också det är ett arv från det grymma och blodiga inbördeskriget. Detta förklarar men – märk väl – ursäktar inte de övergrepp som begås.

Uganda, en gång Afrikas pärla, är i dag fattigt och utarmat. Landet har en befolkning, där barnen plågas av sjukdomar som malaria, mässling, diarréer och, värst av allt, aids. Den största populationen av aidssjuka finns just i Uganda. Små barn som smittats dör före fem års ålder. Antalet föräldralösa barn ökar ständigt.

De enklare sjukdomarna som diarréer och mässling vore lätta att undvika om det bara fanns vaccin för detta.

Jag delar biståndsministerns uppfattning att det finns en god vilja hos den nuvarande regeringen att utveckla Uganda. Det handlar inte enbart om ekonomisk utveckling utan också om att stärka demokratin och att utveckla landet socialt.

Detta är inte bara retorik. Flera biståndsgivare, både bilaterala och multilaterala, deltar i den utvecklingen.

Sverige gjorde Uganda till programland förra året, och vårt biståndarbete där är framför allt ett stöd till Kooperationen. Det handlar om att bilda jordbrukskooperativ för att människor skall bli självförsörjande. Ett särskilt intressant projekt uppe i norr riktar sig till 65 000 hushåll där kvinnor är ensamförsörjare. De får en grundutrustning av hacka, spade, yxa och utsäde. Det skall ge dem förutsättningar att skapa sig ett nytt liv.

Världsbanksprojekt i Uganda syftar till att bygga grundskolor över hela landet. I slummen i Kampala bygger man enkla bostäder med hjälp av biståndsinsatser.

En del av vårt bistånd går till att stödja och utveckla demokratin. Här har nämnts att vi stöder Inspector-General of Government, som är ett ämbete för att komma till rätta med korruption och rättsröta. Det finns oerhört mycket att göra. Vi stöder också, som jag nämnt, kommissionen för mänskliga rättigheter.

Jag delar alltså uppfattningen att man har ambitionen att bygga ett demokratiskt Uganda, och jag stöder den uppfattningen bl.a. på det arbete som pågår med att skriva en ny författning. Jag tänkte återkomma till frågan om författningen i min replik.

Alf Wennerfors, som aktualiserat Uganda i dagens debatt, tycker jag talar med litet kluven tunga. Jag är väldigt glad att Alf Wennerfors sade att han tycker att det är ett bra bistånd vi har och att vi skall bistå Uganda. Tidigare har jag tolkat Alf Wennerfors litet annorlunda, bl.a. beroende på att moderaterna ofta anser att svenskt bistånd skall minskas till de länder som inte uppfyller våra svenska krav på demokrati. Jag menar att det är nödvändigt för den demokratiska processen att vi ger bistånd till Uganda.

Anf. 21 TALMANNEN:

Jag får återigen erinra om de debattregler som gäller.

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

*Svar på
interpellationer*

Anf. 22 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Låt mig allra först få uttrycka min tillfredsställelse över att både Alf Wennerfors, Johan Brohult och Kristina Svensson uttalat sig positivt om fortsatta biståndsrelationer till Uganda.

Sedan vill jag gärna, med all den kraft jag kan mobilisera utan att behöva höja rösten alltför mycket, instämma i den oro som här uttalats. Det är naturligtvis aldrig någonsin acceptabelt – det är ingen tvekan om detta, utan här skall vi vara kategoriska – att enskilda människors elementära fri- och rättigheter kränks. Det är vad som sker i Uganda, och därför reagerar vi.

Därför tar vi kontakt, därför använder vi de tillfällen som vi kan uppbringa, och de skulle gärna kunna vara fler. Men som någon här sade – jag tror att det var Alf Wennerfors – är väl inte relationerna så många som de kanske är visavi andra biståndsländer.

Det finns stor anledning till oro. Jag håller med om det. Alf Wennerfors sade att Amnesty International inte får träffa förfördelade personer enskilt. Jag kan då bara säga att det var vad minister Betty Bigombe lovade.

Orden "öppen attityd" finns i mitt svar. Vad jag vill ha sagt med det är att myndigheterna och ministrarna som vi möter tillstår bekymren och gärna vill åtgärda dem – i varje fall uppfattar jag det så – men de mäktar inte.

Detta är det ständigt återkommande dilemma – eller hur man nu vill uttrycka det – när vi har med den här typen av länder att göra. Att konstatera från vår upphöjda, väl fungerande demokrati i Sverige vilka bekymmer som finns är inte svårt, men när man kommer med krav till de här urusla – för det får man faktiskt säga – administrationerna och säger att nu skall de se till att det fungerar si och så, då infinner sig svårigheterna.

"Följ utvecklingen" står det. Jag tror inte att det uttrycket har någon stor ideologisk innebörd, utan det kan säkert vi alla använda. Alf Wennerfors följer utvecklingen, och jag är glad för det. Det är det Johan Brohult gör, och jag är glad för det. Jag är också glad för att Kristina Svensson gör detta. Men det är inte detsamma som att det åvilar oss någon passivitet, att vi sitter på åskådarläktaren i det här sammanhanget.

Vi skall noga se vad som händer när konstitutionen läggs fram, om det nu sker, vilket har utlovats, i juni 1992. Vi ställer krav, och vi kommer med villkor. Jag kan faktiskt berätta att jag träffade Museveni och hans fru i USA bara för ett par månader sedan. Jag kan försäkra att jag inte stod där med någon förstående attityd, utan jag ställde krav. Jag mötte attityden förståelse för kraven – men vad skall vi göra?

Sedan har vi alltså framfört MR-kritik vid förhandlingar om bistånd i oktober 1991. Vi har framfört MR-kritik direkt till Museveni 1991, och jag tror t.o.m. att Alf Wennerfors var med vid det tillfället.

Låt oss vara ense om att vi inte är tillfreds, men om vi fortsätter att ha ett fönster öppet via bistånd till Uganda, har vi större möjligheter att påverka än om vi skulle dra oss därifrån. Jag är glad över att ingen har kommit med förslaget att vi skall dra tillbaka biståndet till Uganda.

Anf. 23 ALF WENNERFORS (m):

Fru talman! Men, herr bistandsminister, vad gör man då när förslaget inte kommer i juni, när det inte händer någonting? Det är ju den möjliga utvecklingen, den troliga utvecklingen dessutom.

Biståndsministern har varit ute och rest en hel del, har vi sett i "papiren". När blir det ett besök i Uganda? Det är min nästa fråga. Då tycker jag att det inte bara skall ställas krav, utan det skall ställas villkor. Om det ställdes ett krav 1991, så har det i varje fall inte hänt någonting hittills.

Det var ju likadant i många andra länder, där den förutvarande biståndsministern ställde krav men det aldrig blev någonting. Jag sade minsann till dem, sade hon här i talarstolen, men det hände ingenting. Att hon talade allvarligt med dem har jag förstått, men det hjälper inte ibland.

Jag vet inte om biståndsministern såg artikeln i Dagens Nyheter för någon vecka sedan av Johannes Åman, som tillhörde en grupp journalister som på inbjudan av SIDA besökte Uganda för tre eller fyra veckor sedan.

Att man kan ha flerpartisystem i Västeuropa beror på att samhället där är uppdelat i klasser, sade då president Museveni till den här gruppen i en liten specialföreläsning. I Uganda finns inte denna klasstruktur, sade presidenten. Här är vi uppdelade i olika stammar och olika religiösa grupper. Därför kan det bli svårt att skapa ett flerpartisystem.

Men, säger han enligt den här journalisten, om vi får fred och kan genomföra industrialiseringen, då kan det gå snabbt. Och vad menar denna president med snabbt? Jo, femton år.

Så om femton år har vi kanske fått förutsättningarna för ett flerpartisystem, säger denne främste representant för diktaturen Uganda. Jag tycker att det känns olustigt att vi skall fortsätta på samma sätt och bara ställa krav, när vi då har perspektivet att han räknar med att diktaturen skall fortsätta i femton år. Det tycker jag att biståndsministern borde åka ner och prata om.

Anf. 24 JOHAN BROHULT (nyd):

Fru talman! Biståndsministern konstaterade att vi alla var positiva till att ge hjälp. Jag vill dock kommentera att från vår sida sett måste vi då veta att det är hjälp som når fram till folket som behöver hjälp.

Vi skall inte vara passiva, vi skall ha öppet fönster och vi skall stärka demokratin, som Kristina Svensson sade. Men den demokratiska processen är alltså utvecklingen mot flerpartisystem och yttrandefrihet. Det är den processen vi måste stärka.

Då man ger hjälp till u-länder kan hjälpen vara bra. I bästa fall är den så bra att den ger hjälp till självhjälp, dvs. den är synergistisk. Det kan ibland hända att det inte blir någonting av med hjälpen, att någon knycker pengarna – somt kom på hälleberget. Det tycker jag att man också står ut med, för nästa gång man kastar ut utsädet vet man var hälleberget ligger, och då kanske det händer någonting.

Men om man orsakar skada med sin hjälp, dvs. att den är antagonistisk eller kontraeffektiv, då tycker jag att det är fel. Den sortens hjälp anser jag att man ger om man stöder en diktaturstat som kan använda pengarna för att köpa vapen.

Det går nämligen till på det sättet att hårdvalutan som kommer till landet inte konverteras till mjukvaluta, utan man tar annan mjukvaluta till att köpa tjänster inom sjukvård, att gräva kanaler osv. Däremot kan hårdvalutan användas för att köpa vapen, och det är fel.

Vi måste alltså gå in i landet på ett annat sätt. Varför kan man inte stödja

oppositionsrörelsen, som är för en demokratisk utveckling och vars representanter sitter här uppe på läktaren? Det har gått då det gällt ANC, och det finns metoder. Jag har själv arbetat något udda men i alla fall mycket effektivt. Frikyrkliga organisationer ställde upp med pengar, och dessa pengar konverterades då till medicin och utrustning.

Vi åkte sedan i lastbilar in i detta land som befann sig i krig. Pengarna kom fram till byarna, och det fanns ingen chans att omvandla pengarna till vapen eller annat som vi inte ville åstadkomma. Det finns metoder.

Jag vill att man med det svenska biståndet skapar metoder för att befolkningen i Uganda – inte endast etablissemangen, elefanterna – skall få hjälp. Biståndet skall gå till människorna.

Anf. 25 KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! 65 000 människor i norra Uganda, och som lever under mycket enkla omständigheter, får del av vårt bistånd. Det är vanliga ugandier i Uganda.

Jag tror att arbetet med konstitutionen kommer att bli avgörande för utvecklingen av demokratin i Uganda. Nu finns en tidsram, precis som ministern berättade, som innebär att ett första förslag skall presenteras i juni.

Förslaget är intressant. Det bygger på ett deltagande – och det är verkligen ett deltagande – av människor från hela samhället, företrädare från olika grupper, t.ex. NGO, och gräsrotsorganisationer. 20 000 memorandum har lämnats in med synpunkter på vad som bör tas med och beaktas i den nya konstitutionen. Det sker nu ett arbete, och ett förslag skall presenteras i juni.

Det här är bara första steget. Arbetet kommer att fortsätta i ett konstitutionsråd. Ledamöter skall väljas till detta råd, och det har kommit bekräftelser på att där skall vara en bred representation.

Jag tycker att det här arbetet är avgörande för utvecklingen av demokratin. Naturligtvis handlar det om ett mycket skört och ömtåligt tillstånd i landet. Det har vi fått, tyvärr, mycket tragiska bevis för – övergrepp osv. som Amnesty har rapporterat om.

Jag tycker att tidsperspektiven är intressanta. Jag nämnde i mitt inledningsanförande att vi ställer stora krav. Ibland brukar jag tänka på att det tog ungefär 50 år för Sverige att utveckla den politiska demokratin, från 1866 till 1921.

Anf. 26 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Alf Wennerfors säger att jag har rest en hel del. Jag har varit i Etiopien, Indien och Nepal. Jag kan försäkra att det finns problem också där. Hade jag inte åkt dit hade säkert någon i en fråga eller interpellation undrat varför jag inte har åkt dit.

Jag var här i förrgår och fick frågor om varför jag inte hade åkt åt andra hållet. Alf Wennerfors vet mycket väl att tiden inte räcker till – och inte krafterna heller. Men jag kan försäkra att viljan finns.

Vidare har här sagts att min företrädare – som jag inte står här för att försvara – har sagt att hon sade minsann till dem. Men sedan sade Alf Wennerfors att jag borde åka till Uganda och säga till dem.

Det här är ofta det stora problemet, nämligen att vi vill så gärna och så

mycket. Men det är icke så enkelt. Vi möter administrationer som inte fungerar. Naturligtvis kan vi inte tolerera, acceptera och stilla åhöra att det skulle ta 15 år för ett flerpartisystem att växa fram.

Jag vet inte hur det kommer att bli efter juni 1992 om ingenting händer med förslaget till ny konstitution. Men vi kan ställa krav på att få se ett förslag, dvs. att vi förväntar oss att det läggs fram – inte vare sig mer eller mindre. Det kommer vi att göra.

Jag vill också, Johan Brohult, att hjälpen når fram. Jag tror inte att det finns någon som tycker att det är bra om hjälpen inte når fram. Men jag säger återigen – och det vet vi alla – att det är svårt att vara hundra procentigt säker på att allt når fram. Jag tycker att man skall vara så ärlig att man kan säga att det finns korruption. Det finns runt om i tredje världen i u-länderna. För den skull har jag inte sagt att den skall tolereras. Vi skall göra vårt yttersta för att hjälpen skall nå dit den är ämnad. Jag är mån om att understryka att vi skall inte framställa bistandsrelationer till Uganda som om ingenting når fram. Åtskilligt positivt sker ändå med vårt bistånd. Det kunde vara bättre, och därför arbetar vi också för att det skall bli bättre.

Anf. 27 JOHAN BROHULT (nyd):

Fru talman! Ärade bistandsminister! Jag tycker absolut inte att bistandsministern behöver åka till alla ställen. Men bistandsministern måste ta ställning till de olika projekten och lyssna på dem som har varit där och de medborgare som tillfälligtvis vistas i Sverige och har en hel del att berätta.

Vi måste acceptera att viss hjälp inte når fram. Pengarna kan t.ex. knäckas. Men det värsta är om hjälpen får en kontraeffekt, dvs. att den blir skadlig. Jag har försökt att betona att vi inte skall få den situationen.

Jag har inte hunnit kommentera det faktum att mycket av pengarna som går till Uganda används för att köpa in vapen. Det finns bevis för att Libyen och Kadhafi levererar en hel del vapen till Uganda. Det är vapen som sedan används för att förtrycka de egna medborgarna. Uganda har också många kontakter med Nordkorea och med Cuba. Jag tycker inte att det gänget är det bästa sällskapet, utan jag tycker att vi måste kräva en utveckling mot demokrati, frihet och yttrandefrihet.

Jag hörde den förra bistandsministern yttra att man inte behöver se så mycket på dessa mänskliga rättigheter. Bara pengarna ges, skall de mänskliga rättigheterna komma så småningom. Men så är det inte. Man måste ställa krav då det gäller införandet av mänskliga rättigheter.

Jag tar ett exempel som vi känner till, nämligen Kenya. Man ställde villkor på Kenya för biståndet. Om det inte blev demokrati skulle inte några pengar betalas ut. Nu har situationen ändrats i Kenya. Det är ett tecken på att man kan åstadkomma något genom att ställa krav. Jag tycker att krav skall ställas på etablissemangen som har makten i Uganda, dvs. se till att den demokrati-process som äger rum i norra Uganda kan få verka.

Anf. 28 ALF WENNERFORS (m):

Fru talman! Av svaret att döma och de synpunkter som jag har lyssnat till här i dessa debattsiften, upplever jag att bistandsministern känner starkt engagemang i dessa frågor och har en konstruktiv vilja att göra något.

Precis som det står i svaret att statsrådet följer utvecklingen, vill jag meddela att jag gör det också.

Anf. 29 KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! Det talas från Brohults, Wennerfors och i viss mån biståndsministrarnas sida om att vi skall ställa krav. Jag tycker att det är viktigt att vi medverkar till åtgärder som stöder utvecklingen av demokratin. Vårt bistånd går till sådant som att bygga skolor, förse kvinnohushållen i Uganda med möjligheter att överleva och skapa ett nytt liv, och stöder de demokratiska institutioner som är på väg att växa fram.

Jag hoppas verkligen att Uganda skall lyckas i sina strävanden mot demokrati. Det är ett fruktansvärt plågat och sargat land, och det behöver en lugn period för att utveckla demokratin. Det är möjligt att det kommer att ta tid.

Anf. 30 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Jag tackar för de synpunkter som har framförts. Jag har naturligtvis lyssnat till dem. Jag tror egentligen inte att det är så stor skillnad på våra åsikter. Det blev t.o.m. konstaterat att såväl moderater som socialdemokrater och kristdemokrater följer utvecklingen. Det är inte liktydigt med att man från något håll bara passivt åser den.

Jag är helt överens med herr Brohult om att vi aldrig kan acceptera att hjälp eller bistånd konserverar en diktatur, ett förtryck eller förakt för mänskliga fri- och rättigheter. I regeringsförklaringen har vi starkt understrukit det. Ständigt och jämt när jag möter representanter för denna typ av länder framför jag att vi vill se att man understryker mänskliga fri- och rättigheter.

Man skall nog akta sig för att påstå att biståndet från Sverige skulle gå till militären eller till inköp av vapen. Det skulle jag vilja se bestyrkt eller belagt. Jag tror inte att det går att bestyrka eller belägga det.

Talmannen anmälde att Johan Brohult anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1991/92:80 om biståndsprojekt riktade till kvinnor

Anf. 31 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Kristina Svensson har i en interpellation ställt två frågor till mig rörande biståndsprojekt riktade till kvinnor: Anser jag att biståndsprojekt riktade direkt till kvinnor skall upphöra och på vilket sätt skall kvinnornas situation stärkas genom bilateralt och multilateralt bistånd?

Frågorna emanerar förmodligen från en artikel i en av våra stora morgontidningar. Om jag vore riksdagsledamot och Kristina Svensson minister för internationellt utvecklingssamarbete och mänskliga rättigheter hade jag kanske ställt samma frågor efter att ha läst den artikeln. Men jag kan för-

säkra Kristina Svensson att artikeln ger en helt felaktig bild av hur vi arbetar med kvinnofrågorna i biståndet.

Jag börjar med den andra av Kristina Svenssons två frågor, eftersom den delvis ger svaret på den första.

Sverige driver sedan många år tillbaka kvinnofrågan i biståndssammanhang, både multilateralt och bilateralt. I årets budgetproposition poängterar regeringen att Sverige även fortsättningsvis aktivt kommer att verka för att kvinnofrågorna skall uppmärksammas internationellt. Detta gäller också biståndet genom SIDA och andra biståndsmyndigheter.

Ända sedan 1970-talet har målsättningen varit att integrera kvinnofrågorna i allt bistånd. I dag är sådan integration praxis. SIDA har sedan drygt sex år tillbaka utarbetat särskilda riktlinjer för hur det bilaterala biståndet skall utformas för att tillfredsställa både kvinnors och mäns behov. Ett viktigt mål är att kvinnor skall kunna delta i biståndsprojekt i samma utsträckning som män, utifrån sina egna förutsättningar. Det innebär bl.a. att man tar hänsyn till att kvinnor vanligtvis har en större arbetsbörda än män, och att man vidtar åtgärder för att projekten i utvecklingsländerna inte skall missgynna kvinnorna. Samtidigt vill SIDA bidra till att kvinnornas roll i ekonomin framhävs och stärks. Män och kvinnor måste betraktas som likvärdiga aktörer i samhällsekonomin.

Erfarenheterna visar att för att bistånd riktat till kvinnor skall ha bestående effekt krävs att biståndsgivarna har stor förståelse för och insikt i de kulturella och religiösa förhållandena. Särskilt de enskilda organisationerna kan, genom deras sätt att arbeta nära och integrerat med den lokala befolkningen, visa på lyckade projekt inom detta område.

Integreringen av kvinnofrågorna i biståndet har huvudsakligen skett på två sätt.

För det första har särskilda kvinnohandläggare anställts vid våra biståndskontor. Deras uppgift är att se till att kvinnoaspekterna beaktas i ett helhetsperspektiv vid planeringen av biståndsprojekt. Skall man kunna förbättra kvinnans roll i samhället krävs det attitydförändringar, både i Sverige och i övriga världen. Det är ofta en både komplicerad och tidskrävande process. Inte sällan är det diskriminerande lagar och regler som behöver ändras.

SIDA, SAREC och andra svenska biståndsorgan har även genomfört omfattande utbildning av alla som arbetar med bistånd, för att öka medvetenheten om dessa frågor. På så sätt har personal och särskilda nyckelpersoner både i Sverige och i mottagarländerna nåtts av detta budskap. Insatserna, som görs både inom ramen för allmänna utvecklingsprojekt och i aktiviteter riktade till kvinnor, har rönt stort intresse i flera utvecklingsländer och även från andra biståndsorgan.

Det andra sättet att arbeta på är att direkt stödja lokala kvinnoorganisationer i mottagarlandet, för att dessa mer effektivt skall kunna påverka utvecklingen i sitt land och ta till vara medlemmarnas intressen, eller för att de skall kunna genomföra konkreta projekt.

På samma sätt som kvinnoaspekten integreras i det bilaterala biståndet, verkar Sverige mycket aktivt för integrering av kvinnofrågor i de multilaterala biståndsorganens verksamhet. Vårt lands kunskaper och kompetens på detta område har blivit en förebild för andra länders biståndsarbete. Målet

är att integrera kvinnofrågorna i de internationella organisationernas regeljära verksamhet. Som ett resultat av detta har många biståndsorgan, i likhet med SIDA, upprättat särskilda kvinnoenheter som verkar både för att utvecklingssamarbetet i sin helhet skall bli mer kvinnoinriktat och för att särskilda projekt riktade till kvinnor skall komma till stånd.

Som exempel kan jag nämna att UNDP sedan ett par år tillbaka, efter starka påtryckningar från bl.a. Sverige och övriga nordiska länder, har inrättat en särskild enhet för kvinnoinriktat bistånd. Även inom Världsbanken arbetar man numera mycket aktivt med frågor som rör kvinnans roll i utvecklingsprocessen. Det är ingen överdrift att påstå att Sveriges och övriga nordiska länders insatser härvidlag varit av avgörande betydelse.

Sverige ger dessutom ett aktivt stöd till FN:s kvinnofond, Unifem, och till det internationella forsknings- och utbildningsinstitutet för kvinnors utveckling, INSTRAW. Nästa vecka kommer chefen för Unifem för övrigt till Stockholm, och jag kommer då att få tillfälle att träffa henne.

FN har beslutat om en ny världskvinnokonferens år 1995, som en uppföljning och utveckling av tidigare sådana konferenser. Såsom ledamot av FN:s kvinnokommission har Sverige varit aktivt i det hittillsvarande förberedelsearbetet inför denna konferens. Vid konferensen skall bl.a. en handlingsplan antas. Många av de frågor som kommer att tas upp i denna handlingsplan berör inte minst kvinnorna i u-länderna. Det blir därför naturligt att i det svenska förberedelsearbetet inför konferensen ge frågor om kvinnor och utveckling en framskjuten plats.

Fru talman! Kvinnan spelar en nyckelroll i varje lands utveckling. Integreringen av kvinno- och könsrollsfrågor i den svenska biståndspolitiken kommer därför även i framtiden att vara en högt prioriterad fråga.

Jag vill avsluta med att ge svaret på den första av Kristina Svenssons två frågor, och det svaret blir väldigt kort: Naturligtvis anser jag *inte* att biståndprojekt direkt riktade till kvinnor skall upphöra!

Anf. 32 KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! Tack för svaret. När det gäller den första frågan jag ställde har jag fått ett tydligt och kategoriskt klargörande. Det är inte tal om att man skall ändra den policy som har präglat svenskt bistånd riktat till kvinnor.

Det är alldeles korrekt att det var ett referat i Dagens Nyheter i december där SIDA:s verksamhet citerades. Jag tackar för att de uppgifterna inte var korrekta.

Min andra fråga är egentligen mer intressant. På vilket sätt, dvs. hur, skall kvinnobiståndet stärkas genom bilaterala och multilaterala insatser? Här svarar statsrådet: Regeringen kommer även fortsättningsvis aktivt att verka för att kvinnofrågorna skall uppmärksammas internationellt. Sedan följer ett referat av hur svensk biståndspolitik fokuserat kvinnofrågor. Jag är väl medveten om detta. Jag är stolt över hur dessa frågor har drivits av den förra socialdemokratiska regeringen. Jag har ställt min interpellation för att få veta vilken ambition den nuvarande regeringen har i dessa frågor. På den punkten är svaret lamt och pekar inte mot någon höjd ambitionsnivå eller på någon vilja att gå vidare, att ytterligare utveckla och förbättra kvinnobiståndet.

Jag vill ta upp tre konkreta frågor. Den första gäller kvinnohandläggarna – detta fasansfulla ord – på våra biståndskontor. I utrikesutskottet har vi i dag fått statistik som visar att av 17 handläggare är endast 4 utsända från SIDA. De övriga 13 är lokalanställda. Jag är övertygad om att de allihop gör ett bra arbete. Men rimligtvis kan de lokalanställda inte ha den samlade erfarenhet av biståndsarbete som utsänd personal har. Den utsända personalen har ju bl.a. deltagit i den Gender Awareness-utbildning som samtlig SIDA-personal får.

Hur ser biståndsministern på den frågan? Skulle man inte höja kvalitet och status på arbetet med kvinnobistånd ute på fältet om de ansvariga var utsänd personal? När det gäller andra sektorsområden har vi ju utsänd personal.

En annan konkret fråga gäller den kvinnokonferens som planeras för 1995. Den kommer i stor utsträckning att behandla frågor som rör kvinnor och utveckling. Vilken beredskap finns inom regeringskansliet för den? När kommer en nationalkommitté att tillsättas? Och finns medel avsatta för detta ändamål?

En tredje fråga: Under förra året påbörjades inom departementet en genomlysning av kvinnobiståndet. En rapport följdes upp av ett seminarium på UD, där det kvinnoinriktade biståndet analyserades och ett antal konkreta förslag fördes fram. Men den här rapporten var ganska kortfattad och rapsodisk, och det fanns stora frågor som inte alls berördes, t.ex. hur det kvinnoinriktade biståndet relateras till de biståndspolitiska målen. Inte heller analyserade man det bistånd som genomförs av enskilda organisationer, utan det berördes bara mycket kortfattat.

Kommer biståndsministern att gå vidare i det här arbetet och initiera en översyn av det kvinnoinriktade biståndet?

Jag nöjer mig med detta. Det är flera andra som vill delta i den här interpellationsdebatten, så jag koncentrerar mig på dessa frågor.

Anf. 33 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Ett talesätt i Zimbabwe lyder: Utbilda en man, och du utbildar en individ. Utbilda en kvinna, och du utbildar nationen.

Det här talesättet har sitt ursprung i kunskapen att biståndsprojekt riktade till kvinnor har mycket större spridningseffekter än motsvarande insatser för män. Det kan handla om hälsa, hygien, familjeplanering och nutrition. Genom kvinnors ansvar för barnen, samt det faktum att kvinnor ofta arbetar många tillsammans, sprids kunskaperna.

En inriktning på kvinnor i rollen som mödrar och husmödrar följer den s.k. välgörenhetsstrategin inom biståndet. Den strategin är oftast okontroversiell, till skillnad från biståndsprojekt som syftar till att exempelvis stärka och framhäva kvinnors roll i samhällsekonomin, projekt som mer syftar till jämställdhet, som ifrågasätter kvinnans underordnade roll i många av våra biståndsländer.

Det är väl känt att biståndet till tredje världen till största delen har nått männen, eftersom konsekvensanalyser av biståndseffekterna för kvinnor och män inte förrän på senare tid har gjorts i förväg.

Ett exempel: I Zambia är de flesta jordbruksrådgivare män. Så är det säkert också på många andra håll i våra biståndsländer. Men merparten av

bönderna är kvinnor. Jordbruksrådgivningen blir inte särskilt effektiv i ett sådant sammanhang, eftersom man i den positionen inte kan närma sig en kvinnlig bonde. Biståndsstrategin måste naturligtvis vara – och är numera också – att utbilda kvinnliga jordbruksrådgivare.

Det behöver inte vara så att projekten i första hand inriktas på att särbehandla kvinnor, utan det gäller att noga ta reda på vem som gör vad i byn, och vilka normer och regler som styr och påverkar biståndsprojekten.

I slutet av 70-talet började SIDA anställa kvinnohandläggare på biståndskontoren. När det gäller själva benämningen kvinnohandläggare sade Kristina Svensson att det var ett fasansfullt ord, och det tycker jag också. Det är missvisande, för vad det handlar om är att se hur biståndet påverkar både kvinnors och mäns situation. Kvinnohandläggarna kan dessutom med fördel – ja, det är t.o.m. önskvärt – till viss del vara män. Kvinnohandläggarna är med några få undantag lokalanställda. Precis som Kristina Svensson ifrågasätter jag inte på något sätt deras kompetens för uppgiften. Men att vara lokalanställd innebär att man har en annan status och andra befogenheter på biståndskontoret. De lokalanställda har t.ex. enligt uppgift sällan tillgång till datorer och bilar. De får inte arbeta ensamma på ambassaden, eftersom de inte har diplomatisk status, vilket försvårar övertidsarbete.

Lokalanställda av utländskt ursprung, som inte kan svenska, utestängs naturligtvis från skriftlig och muntlig information från Sverige. I många fall har de av kulturella skäl inte samma otvungna förhållande till konsulter och personal i beslutsfattande ställning på biståndskontoret. Detta är särskilt svårt, eftersom kvinnohandläggarnas uppgift ofta är att ifrågasätta, diskutera och komma med förslag till åtgärder som kan förbättra situationen för kvinnorna.

Med insikt om de här problemen beslöt riksdagen vid förra riksmötet att ge regeringen till känna att kvinnohandläggare vid biståndskontoren skall vara utsänd personal. I årets budget nonchalerar tyvärr regeringen denna tydliga viljeyttring från riksdagen. Motiveringen är att man i dag har en väl fungerande rutin. Regeringen säger inte ordagrant så, men innebörden är denna.

Jag vill fråga biståndsministern om de problem som jag här har skisserat inte existerar, eller om de inte är värda att beaktas. Och vad tänker biståndsministern göra för att på sikt se till att vi får utsända kvinnohandläggare vid biståndskontoren?

Anf. 34 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Fru talman! Jag skall villigt erkänna att jag satte morgonkaffet i vrångstrupen när jag den 18 december 1991 läste Erika Bjerströms artikel i Dagens Nyheter med rubriken "Sidas kvinnohjälp fiasko. Biståndsprojekt uppfattades som hot i mottagarländer".

Jag har tillhört SIDA:s kvinnoråd KIB sedan det startade 1982. Där är elva organisationer medlemmar, däribland de politiska kvinnoorganisationerna. Vi har som uppgift att ge råd till SIDA och dess byråer om hur biståndet skall bli mer kvinnoinriktat. Vi sätter oss in i biståndsländernas situation – och även SIDA:s totala bistånd – och agerar som en förmedlare och en länk mellan SIDA och kvinnoorganisationer i Sverige. Vi har regelbundna

möten, vi gör besök i biståndsländer, rapporterar om våra besök och ser till att våra erfarenheter också når ut i våra resp. kvinnoorganisationer. Vi skriver remissvar till SIDA och till regeringen, och vi har kontakter och diskussioner med olika byråer och handläggare.

Något av det viktigaste som vi har gjort är, tycker vi, att vi har tagit initiativet till SIDA:s handlingsprogram för ett kvinnoinriktat bistånd, och att vi fått SIDA att också utarbeta interna riktlinjer för hur man skall förbättra kvinnobiståndet över huvud taget.

Vi har drivit fram tillsättandet av kvinnohandläggare, och vi tycker att det är angeläget att också nu se hur handlingsprogrammet följs upp – och att man får en översyn av det. Vi arbetar med biståndsdagar, utfrågningar, seminarier osv.

Självfallet tycker vi att det har hänt mycket i den här frågan sedan vi tillsattes 1982. Men det finns ju oerhört mycket att göra framöver. Landsbygds-kvinnornas fattigdom ökar. 550 miljoner fattiga har vi i dag, och antalet har ökat med 50 % under de senaste 20 åren. Det finns många problem när det gäller att verkligen få utbildning för kvinnorna. Analfabetismen är 21 % större bland kvinnor än bland män. Många av arvslagarna diskriminerar kvinnor.

Vi behöver i allra högsta grad all hjälp från bistandsministern för att vi skall kunna gå vidare med det här arbetet. Vi var väl i KIB litet förvånade över att inte bistandsministern gick ut och talade om direkt hur det stod till, när den här debatten togs upp i december månad. Nu kom det ju ett besked i budgetpropositionen, och jag är glad över Alf Svenssons klara svar här i dag om hur man ser på kvinno- och bistandsfrågorna.

Men jag skulle vilja ställa några frågor. Den första gäller just kvinnohandläggare. Det är intressant att Viola Furubjelke och Kristina Svensson har engagerat sig så i detta sammanhang. En gammal folkpartimotion, som jag har varit med om att författa, gällde faktiskt vikten av kvinnohandläggare och vikten av att vi har utsänd personal. Det är i allra högsta grad viktigt att man går vidare med detta. Det är inte tillfredsställande att det fortfarande bara är 4 av 17 handläggare som är utsända av SIDA. Jag hälsar därför verkligen socialdemokraternas intresse för denna fråga med stor tillförsikt, och jag hoppas att vi gemensamt skall kunna driva frågan vidare.

Vad gäller våra kurser inom ramen för Gender Aware – jag tycker inte om att man tar till ett engelskt ord, men det finns tyvärr inte någon riktigt bra svensk översättning – behövs ett rejält stöd för att vi från Kvinnoenheten verkligen skall kunna driva dessa kurser vidare. Det är också oerhört väsentligt att man verkligen prioriterar Kvinnoenhetens arbete inom detta område.

Jag är glad över att Alf Svensson skall träffa Unifems ledare, som kommer hit nästa vecka. Jag träffade henne när jag var i FN i höstas, och jag fick då klart för mig att man inom Unifem lever med väldigt knappa resurser. Vi har från folkpartiet liberalerna i flera år motionerat om att man verkligen skall driva på och se till så att Unifem får ytterligare resurser. Jag vill understryka det.

Man står nu i startgroparna för att påbörja förberedelsen av kvinnokonferensen, och det är också oerhört viktigt att den NGO-konferens som skall äga rum som en förkonferens ges stöd, så att även den kan förberedas på ett

bra sätt. Jag hoppas därför att regering avsätter ordentliga resurser så att det kan bli en bra NGO-konferens.

Anf. 35 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Det är glädjande att höra att biståndsministern har en positiv hållning till kvinnofrågorna i biståndet och också att både integrerade projekt och projekt direkt riktade till kvinnor skall fortsätta att genomföras.

Det var inte bara Kristina Svensson och Charlotte Branting som blev oroliga för det framtida kvinnobiståndet när de läste den omtalade DN-artikeln. Inom Centerkvinnorna reagerade vi direkt och gick samma dag ut med ett uttalande om vikten av fortsatt kvinnobistånd.

Jag vill framhålla att det arbete som görs med att inom biståndet hela tiden beakta kvinnors och mäns roller i det samhälle dit stödet går är oerhört viktigt. Kvinnofrågorna får inte bli något som separeras från övrig verksamhet och bara sköts av kvinnor. Kvinnor utnämns ju ofta till specialister på kvinnofrågor, vilket vi självfallet också är, men det får inte innebära att männen försöker undvika eller marginalisera dessa frågor.

SIDA:s målmedvetna satsning på integrering av kvinnofrågor i allt bistånd är av stor betydelse, och i centern stödjer vi detta till fullo. I vissa fall kan det emellertid också vara angeläget att speciellt rikta insatserna till enbart kvinnor, och detta är ofta fallet bl.a. i många islamska länder. Inom kvinnoförbunden i Sverige, bl.a. inom Centerkvinnorna, bedriver vi också direkt kvinnoinriktat bistånd i flera länder, vilket har givit resultat.

När nya projekt planeras är det därför av vikt att man kartlägger kvinnors förhållanden, rådande kulturer och framför allt synpunkter från den målgrupp man avser att stödja. På den punkten tycks vi vara överens. Utifrån denna kartläggning måste man sedan välja den form för bistånd som visar sig mest lämpad och se i vilka sammanhang det är bäst att rikta projekten till både män och kvinnor och i vilka fall det är bäst med direkt kvinnoinriktat bistånd.

Flera deltagare i debatten har redan talat om de utbildningsinsatser som görs inom SIDA för handläggare – konsulter och andra nyckelpersoner – och där man lär sig en metod att redan på planeringsstadiet se hur biståndet påverkar situationen för män och för kvinnor. Detta är den väg som också vi i centern stödjer. Det har här talats om att det också är viktigt med särskilda kvinnohandläggare vid biståndskontoren. För att tydligt markera betydelsen av denna typ av tjänster inom SIDA:s organisation menar vi att det är viktigt att man på dessa tjänster tillsätter utsänd personal. Lokalanställd, nationell personal kan ju av bl.a. kulturella skäl i vissa situationer ha svårt att hävda sig gentemot sina landsmän inom ministerier, organisationer och andra samhällsinstitutioner. En utsänd kvinnohandläggare måste självfallet ha resurser att arbeta nära samman med kvinnor från det aktuella landet. Jag vill ändå säga att det måste finnas en viss flexibilitet, och det måste göras en bedömning av situationen som från fall till fall vägleder valet av personal. Det viktiga är ju att hitta rätt person till rätt plats, och någon gång kan det faktiskt vara en lokalanställd som är den bästa.

Integreringen av kvinnoaspekten bör också tydligt understrykas i det bilaterala och det multilaterala samarbetet. I bilaterala projekt stödda med

svenskt biståndsmedel måste det var självklart att måna om kvinnans situation, och denna bör beaktas i det bilaterala biståndet.

Ett annat sätt att markera kvinnans roll i biståndet kan vara att öka medlen till områden som direkt rör kvinnorna, t.ex. befolkningsområdet. Jag tänker då på befolkningsfrågor i ett brett perspektiv. Visst är familjeplanering och preventivmedel viktiga, men vi får inte låta satsningar på p-piller och kondomer göras till huvudfrågan inom befolkningsområdet. Det är nämligen en myt att kvinnor i tredje världen vill ha stora barnaskaror. Orsaken till att man skaffar många barn är framför allt brist på utbildning. Det finns ett tydligt samband mellan grundskoleutbildning hos kvinnor och familjestorlek. Kvinnor med grundskoleutbildning får ofta betydligt färre barn än kvinnor som saknar utbildning. Genom bättre utbildning kan kvinnor också stärka sin sociala och ekonomiska roll i samhället, och i det sammanhanget ser jag biståndsinsatser och kvinnoinriktat bistånd som oerhört viktigt.

Vi får nu inte slå oss till ro med att vi har uppmärksammat kvinnobiståndsfrågan, utan mycket arbete återstår, särskilt när det gäller attitydförändringar i u-länderna men också hos oss själva. Jag anser att kvinnobiståndet på sikt bör kunna ökas. Det har varit positivt att höra biståndsministerns inlägg. Alf Svensson tycks tack och lov tillhöra dem som redan är övertygade om vikten av kvinnobistånd.

Jag vill till sist ställa en fråga som rör världskvinnokonferensen 1995. Vilka planer finns inom regeringen att låta de politiska kvinnoorganisationerna spela en viktig roll i förberedelsearbetet inför FN-konferensen?

Anf. 36 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Det är bra att diskrimineringen av kvinnor på det här viset sätts i fokus i en debatt.

Vi utgör mer än hälften av jordens befolkning, står för två tredjedelar av alla arbetstimmar, men tjänar bara en tiondel av inkomsterna och äger mindre än 1 % av all egendom i världen.

Andelen kvinnor i världens parlament har minskat totalt sett. År 1989 var den nere i 12,7 %. När de första demokratiska valen hölls i Östeuropa blev det ett fullkomligt ras för kvinnorna. I Rumänien fick de 3,6 %, i Tjeckoslovakien 8,7 %, i Ungern 7 % och i Bulgarien 8,5 % av platserna. Detta var i mycket en reaktion på den "låtsasjämlighet" som tidigare hade rått. Internationellt ligger arabländerna i botten. I valet i december i Algeriet var knappt 1 % av kandidaterna kvinnor. Därifrån rapporterades det att männen röstade för sina fruars räkning; litet drygt 50 % av kvinnorna är analfabeter.

Diskrimineringen av kvinnor börjar redan i moderlivet. Förhållandena i delar av Asien är alarmerande. Fosterdiagnostiken missbrukas för att avstyra att flickor föds. I Indien annonserar klinikerna för sina mobila fosterdiagnosteam. Man säger: Betala 600 rupier nu och spara 50 000 senare. Man sparar alltså in hemgiften. Nyfödda flickor mördas. Kvinnor och flickor får minst mat, och det ger utslag i statistiken. UNDP uppskattar att andelen kvinnor i befolkningen är ca 12 % lägre än vad den borde ha varit om chanserna vore lika. I Kina "saknas" 44 miljoner kvinnor.

Övergreppen mot kvinnor är otaliga. I u-länderna är sterilisering av kvinnor en utbredd barnbegränsningsmetod, ofta finansierad av Världsbanken.

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

*Svar på
interpellationer*

Årligen dör mer än 200 000 kvinnor efter aborter. I Kina åker speciella insatskommandon runt i byarna, där de kontrollerar vilka kvinnor som är s.k. otillåtet gravida. De tvingas till abort. Kvinnlig omskärelse har nu förbjudits enligt barnkonventionen, men i Afrika lever 75 miljoner kvinnor med stympade könsorgan. Vi anser att flykt från omskärelse skall bli ett erkänt skäl för asyl liksom flykt från länder med änkebränning.

Handeln med kvinnor är utbredd. I Holland, Tyskland, Frankrike, Schweiz och Italien finns uppåt hundra tusen prostituerade från fattiga länder. Till detta kan läggas s.k. postorderfruar och handel med hembiträden och restaurangarbetare.

Vilka, frågar man sig, skall kunna tala för alla dessa exploaterade och förtryckta kvinnor, när det finns så få kvinnor i de nationella parlamenten?

80-talet blev en katastrof för u-länderna, med sänkta råvarupriser, hög realränta, ökad protektionism och skuldskris. För u-ländernas befolkning betydde det sänkta reallöner, arbetslöshet, skolor utan lärare och sjukhus utan mediciner. I många länder ökade barnadödligheten. Det var en enorm förödelse av dessa länders viktigaste tillgång, människorna. De skuldsatta u-länderna har av Världsbanken och Internationella valutafonden fått rådet, som i realiteten är ett diktat, att satsa på export. Eftersom de huvudsakligen exporterar råvaror från jordbruket har detta betytt att mer jord används för att odla exportgrödor på bekostnad av matgrödorna. Eftersom det är kvinnorna som har huvudansvaret för matgrödorna har kvinnorna, särskilt i Afrika, berövats makten över maten. Sedan må Världsbanken säga sig arbeta mycket aktivt med frågor som rör kvinnans roll i utvecklingsprocessen, som Alf Svensson säger i sitt svar. Maten och makten över maten är faktiskt det mest fundamentala i utvecklingsprocessen.

Utvecklingen kan inte vändas utan kvinnorna, och därför måste biståndsinsatserna öka på sådana områden som är särskilt viktiga för kvinnorna, t.ex. utbildningen, som också har stor betydelse för familjeplanering och aids-bekämpning. Allt fler kvinnor engagerar sig i dag i samhällsutvecklingen och försvaret av miljön. Detta är en ovärderlig tillgång när biståndsprojekten skall utformas och genomföras. Vi behöver, som många tidigare har påpekat, fler kvinnor som medarbetare och på chefsposter inom biståndsgorganen. Det behövs t.ex. fler kvinnor i ledningen för FN.

Det har här ställts en hel rad frågor till biståndsmministern. Jag hade tänkt ställa en del av dem, men det behöver jag nu inte göra. Jag tror att biståndsmministern har fullt upp med frågor att besvara. Jag skulle möjligen kunna ställa en hypotetisk fråga: När tror biståndsmministern att FN får en kvinnlig generalsekreterare?

Anf. 37 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! I förrgår hade jag tillfälle att här i kammaren svara på en fråga som berörde den eländiga situationen världen över för många kvinnor. I går tog jag upp det i samband med utrikespolitiska debatten då jag höll ett litet anförande om mänskliga fri- och rättigheter, eftersom det bevisligen är så att kvinnors fri- och rättigheter världen över kränks på ett vida mer förskräckande sätt än vad fallet är för mäns.

Ni får ändå inte göra mig ansvarig för den omtalade DN-artikeln. Man

kan naturligtvis tycka att jag skulle ha reagerat och besvarat den. Nu kom interpellationen från Kristina Svensson ganska tidigt, och jag ber om ursäkt för att det inte tidigare har givits tillfälle för mig att besvara den. Samtidigt är jag ganska säker på att ni samtliga var övertygade om att det inte kunde förhålla sig så som det stod i DN-artikeln, eftersom ni alla är underkunniga om att svenskt bistånd inte har och inte kommer att ha den inriktningen.

Vilken ambition har regeringen? frågar Kristina Svensson. Jag skulle nästan vilja returnera frågan. I en motion till riksdagen alldeles nyligen, U237, har Kristina Svenssons eget parti, socialdemokraterna, i yrkande 28 föreslagit att budgetanslaget till SIDA:s post Särskilda program skall räknas upp med 15 milj.kr. i stället för som regeringen föreslagit med 30 milj.kr. Det totala anslaget skulle därmed bli 365 milj.kr. i stället för 380 milj.kr. Regeringens hela ambition uttrycks naturligtvis inte i skillnaden mellan 15 miljoner och 30 miljoner, men jag kan försäkra om att ambitionsnivån är att i tid och otid – för att inte säga i ur och skur – betona att vi aldrig kan vara till freds med mindre än att mänskliga fri- och rättigheter, den demokratiska människosynen, omfattar alla oberoende av ras, kön, ålder, intellekt, osv.

Så något om SIDA:s kvinnohandläggare.

Utskottet uttalade sig i frågan under förra riksmötet. Om man tar del av vad utskottet då sade tycker jag att man inte kommer till precis den ståndpunkt som här refererades. Regeringen har inte uppfattat utskottets uttalande på denna punkt som ett uttryckligt ställningstagande för att kvinnohandläggarna skall vara utsända i stället för lokalanställda.

Utskottet inledde sitt yttrande med "att man inte med säkerhet kan bedöma i vilken utsträckning utsända handläggare skulle kunna förbättra kvinnohjälpandet". Då menar utskottet, såvitt jag begriper, jämfört med dagens situation, där flertalet kvinnohandläggare är lokalanställda.

Utskottet landar i slutsatsen att SIDA bör rekrytera kvinnohandläggare "enligt samma principer som övriga handläggare för olika sakområden inom SIDA".

Vad kan slutsatsen då bli annat än att det som Ingbritt Irhammar sade skall råda en viss flexibilitet på detta område.

Jag skall noga följa upp detta, det kan jag försäkra, men så har jag uppfattat ställningstagandet vid förra riksmötet från utrikesutskottets sida.

Det är nog inte alltid så lätt för oss att avgöra om den lokalt verkande anställda och kunniga har mer att tillföra å kvinnornas vägnar i u-land än vad någon kan göra som kommer rekryterad dit ifrån en annan miljö och kultur.

Jag fick också en fråga här om FN:s kvinnokonferenserna. Förberedelserna pågår kontinuerligt. Kulturdepartementet har numera hand om jämställdhetsfrågorna. Man arbetar med förberedelserna såväl inom FN:s kvinnokommission som på hemmaplan. Sedan är det helt rätt som det sades här, och det tycker också jag, att man måste se till att kvinnoorganisationerna blir involverade i detta arbete.

Naturligtvis måste också särskilda medel avsättas inom de ramar som finns för att detta skall kunna gå av stapeln. Kvinnokonferensen skall kunna genomföras, och förberedelserna måste kunna ske på ett rimligt sätt.

Jag vet inte om jag nu missat en del av de frågor jag har fått. Jag ber i så fall om ursäkt för det och får återkomma.

Anf. 38 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Biståndsministern missade frågan om uppföljning av det arbete man påbörjade inom departementet förra året för att genomlysa kvinnobiståndet. Det skulle verkligen vara angeläget att fullfölja det arbetet.

I mitt anförande tog jag upp två frågor som inte alls har beaktats. Det gäller för det första hur man relaterar kvinnobiståndet till de biståndspolitiska målen, och för det andra gäller det en genomlysning av enskilda organisationer och deras sätt att jobba med kvinnobistånd.

Om jag får vara konkret skulle det vara mycket intressant att få svar på om UD har dragit några slutsatser av det arbete som norrmännen bedriver i dessa frågor, NORAD. Norrmännen är mycket drivande när det gäller kvinnobistånd. Jag tror att vi har mycket att lära oss av dem.

Det finns alltså många skäl till att utreda kvinnobiståndet. Det vore intressant att få litet respons på den frågan.

Delar av konferensen 1995 kommer att handla om kvinnor och utveckling. Det är med anledning av detta som jag ställde frågan, och jag vill veta när det kommer en svensk nationalkommitté.

Jag fick halva svaret – det finns alltså pengar avsatta.

När det gäller handläggarna på sakområdet noterar jag att biståndsministern kommer att följa upp detta. Jag blev ganska förvånad när jag läste i budgetpropositionen om hur man negligerar ett riksdagsbeslut från förra året. Det krävs insatser för att förbättra situationen, det är alldeles uppenbart.

Anf. 39 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Jag vill först säga att jag blev glad när jag hörde att de politiska kvinnoorganisationerna nu skall kunna komma att involveras i förberedelsearbetet för konferensen. Jag hoppas att det sker inom en snar framtid. Det är mycket förberedelsearbete och det behövs tid för att detta skall kunna bli bra.

Det är också glädjande att det kommer att finnas medel för detta.

Beträffande kvinnohandläggarna tycker jag den fördelning som finns i dag är felaktig. Det är för få utsända. Jag vill i det fallet ställa mig bakom de andra kvinnliga talarna här.

Det är också viktigt att det sker en utvärdering av hur det fungerar, dels med lokalanställda och dels med utsända.

Anf. 40 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Först bara några ytterligare kommentarer kring detta med kvinnohandläggare.

Beslutet i riksdagen förra året var inte ett definitivt beslut om att man bara skulle ha utsänd personal. Så långt håller jag med Alf Svensson. Men man har här en fördelning på 4:17, och den är icke tillfredsställande.

Jag har varit på en konferens, bl.a. i Laos, där man hade samlat kvinnohandläggare och övriga som sysslade med det kvinnoinriktade biståndet i det området. Då visade det sig att man i vissa länder bara har deltidsanställd personal. Det behövs helt enkelt fler människor. Jag tror att man i vissa sammanhang kan ha en lokalanställd person som sysslar med delar av detta bi-

stånd, men också till det ha en utsänd person som dessutom har kontakten med SIDA här hemma och faktiskt har en helt annan status än den lokalanställda kan ha.

Här fordras en omprioritering. Jag hoppas att Alf Svensson vill medverka till att det verkligen kommer fler människor som sysslar med detta.

Översynen är en fråga som vi i KIB har jobbat mycket med. Vi vill gärna se en helomfattande översyn. Men KIB har i dag inte möjlighet att göra en större översyn. Det behövs helt enkelt fler människor på SIDA:s kvinnoråd som kan syssla med detta, eller om man skall göra det på UD. Men det är viktigt att denna översyn verkligen kommer till stånd.

Gudrun Schyman tog också upp en mycket ofta återkommande fråga, nämligen att det finns alldeles för få kvinnliga chefer i dessa sammanhang, både i FN och på våra biståndskontor. Jag skulle vilja fråga Alf Svensson om han har någon medveten strategi för att få fler kvinnliga biståndschefer.

Anf. 41 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Jag tycker att biståndsministern andas mycket av god vilja när det gäller att undersöka hur vi skall kunna förbättra antalet utsända kvinnohandläggare. Självfallet är det inte så lätt att bedöma det som står i riksdagsbeslutet om man inte varit med i utskottet. Vi som deltog i diskussionen i utskottet, som utgjorde underlaget till riksdagsbeslutet, var alla överens om att vi hade gjort ett tydligt ställningstagande för att kvinnohandläggare skulle vara utsända. Men vi är naturligtvis överbevisade av en något luddig skrivning. Det är bara att hoppas att vi med denna debatt har klargjort att det finns problem med lokalanställda. Det har inte ett dugg att göra med deras kompetens. Den är mycket viktig. De har en kulturkompetens som en utsänd handläggare dess värre inte kan ha. Men som någon före mig sade har få stora biståndsprogram bara en anställd. Självfallet skall man kunna ha både lokalanställda och utsända.

Verkligheten är ännu sämre än den statistik som refererats i dag. Det är faktiskt bara en utsänd i dag. Det finns två tjänster, varav en inte är besatt enligt de färskas uppgifter jag har fått från SIDA:s kvinnoenhet.

Det finns ytterligare två kvinnohandläggare, men de har denna uppgift i andra hand och är egentligen hälsohandläggare som också sysslar med kvinnobistånd.

Jag tycker, som sagt, att det är hoppfullt att höra biståndsministern som i så positiva ordalag har talat om kvinnoinriktat bistånd. Jag ser fram emot att biståndsministern också gör en rejäl insats för att öka antalet utsända kvinnohandläggare.

Anf. 42 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag skall försöka att svara på ytterligare några frågor.

Jag tycker att vi fick klarlagt att skrivningen om kvinnohandläggare inte var så entydig. Jag har tolkat det som att utskottet menade att SIDA skulle avgöra om kvinnohandläggare skulle vara utsända eller ej.

Jag kan ha full förståelse för det som här är sagt. Jag håller också med om att det är angeläget att få fler chefer på biståndskontoren som är kvinnor än

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

*Svar på
interpellationer*

vad fallet är för närvarande. Jag hoppas att vi gemensamt kan arbeta för detta. Den saken är jag verkligen inriktad på.

Nordiskt utbyte på detta område försiggår ständigt. Det är ingen tvekan om att vi har en hel del att lära av NORAD.

Jag tycker att vi också har anledning att understryka att det faktiskt är Sverige och Norden som driver kvinnofrågorna i FN. Det skall vi fortsätta att göra med all emfas.

Det är vår uppfattning att både det bilaterala och det multilaterala kvinnobiståndet har utretts. Man kan naturligtvis alltid tycka att det bör utredas mer. Jag måste ödmjukt säga att jag inte kan bedöma om det behöver utredas mer eller ej just nu. Men det finns från vår sida ingen som helst ovilja att genomlysas, belysas och förbättra biståndet till kvinnorna. Vi vet alla att det är en inriktning som behöver förstärkas och förbättras.

Anf. 43 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Självfallet är det inte min mening, herr talman, att här och nu skapa en polemik om vad vi avsåg eller inte i utskottet. Riksdagsbeslutet och regeringsskrivelsen är som de är, och det är detta som gäller.

Jag är nöjd med att biståndsministern här har uttalat sig så positivt om behovet av utsända kvinnohandläggare. Jag hoppas att vi med denna debatt har fört upp denna fråga ytterligare ett snäpp på biståndsministerns dagordning och att vi då kanske snart kan få se en förbättring.

Anf. 44 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Det är riktigt att det funnits en hel del utredningar, både bilaterala och multilaterala, inom biståndet, men inte någon som har fokuserats på kvinnobiståndet. Det finns bara en liten, intern rapport som gjordes på UD förra året.

Det skulle nog vara ganska angeläget att fortsätta detta arbete, vidga den rapporten och gå vidare för att kunna höja ribban, för att vi skall bli ännu litet bättre. Det är helt riktigt som biståndsministern säger att vi tillsammans med framför allt Norge jobbar mycket multilateralt och hela tiden flyttar fram positionerna. Det syns t.ex. i Världsbanken och i en del andra multilaterala organ.

Jag är glad att biståndsministern är så positiv till denna diskussion. Det skall ju vara en konstruktiv diskussion.

Anf. 45 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Låt mig avslutningsvis få berätta, utan att på något sätt syssla med självhävdelse, att jag förra veckan hade tillfälle att ta upp de här problemen med myndigheter såväl i Indien som i Nepal. Jag erinrade myndigheterna där om vad jag såg utmed en väg i Rajasthan. Där kunde man se en vägskylt på vilken det stod: Men at Work. Det var en vanlig, trekantig, rödgul vägskylt. Men det syntes inte en enda man i arbete. Det var enbart unga, till synes undernärda, kvinnor som slet med makadam.

Jag ser det som min självklara uppgift som minister för mänskliga fri- och

rättigheter att i den här typen av länder i synnerhet betona kvinnors och barns situation.

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

Överläggningen var härmed avslutad.

*Svar på
interpellationer*

6 § Svar på interpellation 1991/92:88 om bemanningen i polisdistrikten m.m.

Anf. 46 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Alf Wennerfors har, med förhållandena i Norrtälje polisdistrikt som bakgrund, frågat mig på vilket sätt jag ämnar medverka till att lösa vikariefrågorna vid vakanser på polistjänster samt problemet med rese- och traktamentskostnader för polismyndigheter med stor "sommarbefolkning" som tillfälligt tillförs extra polisresurser.

Alf Wennerfors ställde förra året en liknande fråga till den dåvarande civilministern som vid den tidpunkten ansvarade för polisfrågorna. Vad som hänt därefter är att den nya regeringen har förelagt riksdagen förslag som innebär stora förändringar och möjligheter att förbättra polisens situation. Jag återkommer strax till detta.

Beträffande den första frågan, om hur man skall kunna ersätta tjänstlediga eller sjuka poliser med vikarier, är det ju så att vi i dag har ett underskott på utbildade poliser. Som Alf Wennerfors säkerligen känner till krävs det en treårig utbildning för att bli polis. Därför kan man inte vid vakanser tillfälligt anställa personer för att upprätthålla polistjänster.

För att råda bot på polisbristen har regeringen beslutat öka antagningen till polishögskolan. I tilläggsbudgeten för innevarande budgetår har medel beräknats för att antalet polisaspiranter skall kunna utökas med 100 stycken och i budgetpropositionen nästa budgetår har regeringen föreslagit att den högre antagningsnivån skall bibehållas. Regeringens ambition är att polisbristen skall vara avhjälpd senast år 1995. Därmed ökar möjligheterna för polismyndigheterna att klara tillfälliga arbetstoppar. Det bör också bli större möjligheter att frigöra poliser från en myndighet för att förstärka en annan.

Eftersom polisbristen kommer att kvarstå ytterligare några år har regeringen beslutat att polismyndigheterna får ta i anspråk vissa lönedelar för de polistjänster som är vakanta för att anställa annan personal. Härigenom kan polismän frigöras för egentligt polisarbete.

Alf Wennerfors tar också upp frågan om hur polismyndigheter med en kraftigt ökad arbetsbelastning, t.ex. sommartid, skall ha råd att betala rese- och traktamentskostnader för de extra polisresurser som i förekommande fall tillförs myndigheten.

Enligt de regler som gäller inom polisen skall den polismyndighet som får hjälp i normalfallet betala de rese- och traktamentskostnader som uppstår för polismän som tillförs myndigheten som tillfällig förstärkning. Det är riktigt att dessa kostnader ibland kan bli så stora att en polismyndighet inte kan ta emot förstärkningar i den utsträckning som annars kunde vara motiverad.

En delvis ny situation kommer dock att uppkomma genom det nya budgetsystem för polisen som regeringen föreslagit i årets budgetproposition. Det

nya budgetsystemet bygger på mål- och resultatstyrning och på att huvuddelen av medlen för polisväsendet anvisas över ramanslag.

Budgetreformen träder i kraft den 1 juli 1992, om regeringens förslag godtas av riksdagen. Samtidigt genomförs, också under förutsättning av riksdagens godkännande, en reform av polisens regionala ledningsorganisation. Den reformen är bl.a. avsedd att ge den regionala polisledningen de organisatoriska förutsättningar som behövs för att delegera beslut som rör bl.a. polisens ekonomi från central nivå.

Reformerna innebär att den lokala och regionala nivån inom polisen kommer att disponera huvuddelen av de samlade resurserna inom polisen. Polismyndigheterna kommer att ha en stor frihet när det gäller att bestämma hur resurserna skall användas, givetvis inom ramen för de mål och riktlinjer för polisverksamheten som regering och riksdag har slagit fast. Därmed blir också möjligheterna betydligt större än i dag när det gäller att ta hänsyn till lokala förhållanden när medlen fördelas inom länet och när verksamheten planeras. Det är min övertygelse att polisen därmed i fortsättningen kommer att kunna rätta till sådana ojämnheter i arbetsbelastningen, som Alf Wennerfors talar om, på ett effektivare sätt än i dag.

Med detta svar har jag kortfattat beskrivit några delar i det stora reformarbete som pågår inom polisen och som jag tror kommer att medverka till att de problem som Alf Wennerfors beskriver i sin interpellation kan få en lösning.

Anf. 47 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för ett mycket positivt svar. Det är dock trist att vi i vårt polisdistrikt, och i många andra polisdistrikt, skall drabbas på grund av en felaktig och dålig socialdemokratisk politik under många år på detta område. Det är också trist att vi skall behöva vänta så många år innan det blir normalt igen. Men jag ser självfallet positivt på att intagningen nu ökas.

Traktaments- och resekostnaderna kan verkligen ibland bli så höga att polismyndigheten inte kan täcka dem. Hur skall jag tolka den formulering som finns i svaret om att en delvis ny situation dock kommer att uppkomma osv.? Innebär det mer pengar för myndigheten så att man kan täcka traktaments- och resekostnaderna?

Anf. 48 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! I regeringens budgetproposition finns en viss ökning när det gäller anslaget till polisen. Men det vore inte hederligt av mig att säga att det innebär att man kan täcka de kostnader som Alf Wennerfors frågar efter. Det innebär att man inom verksamheten får en annan frihet att besluta hur man utnyttjar sina medel.

Anf. 49 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Om jag har förstått saken rätt, har det hittills funnits en viss frihet på den regionala nivån som innebär att man kunde ha hjälpt den här polismyndigheten med pengar, men det har man inte gjort. Man har inte bedömt att behovet var så stort. Då befinner vi oss i samma situation. Såvitt

jag vet finns det inte, precis som justitieministern själv säger, något i propositionen som tyder på att man kan använda pengarna på det här sättet.

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

Anf. 50 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! När det gäller rese- och traktamentskostnaderna får vi den förändringen att länspolismästaren får möjlighet att göra prioriteringar i stället för rikspolisstyrelsen. Det innebär, som vi ser det, större möjligheter att ta regionala och lokala hänsyn.

Svar på
interpellationer

Anf. 51 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Då hoppas jag att jag kan se framtiden an med tillförsikt.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1991/92:98 om militärens miljöförstöring

Anf. 52 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Gudrun Schyman har frågat mig om jag för det första är beredd att initiera en utredning om det militära försvarets miljökonsekvenser, liknande den man har gjort i Norge, för det andra avser att verka för att miljöavgifter utgår för den militära flygverksamheten och för det tredje är beredd att stoppa eller minska destruktionen av ammunition till dess en ur miljösynpunkt säker anläggning är klar.

Herr talman! Låt mig först konstatera att Gudrun Schymans interpellation i huvudsak utgör en kopia av "Svenska Freds" nyligen publicerade rapport Militärens miljöförstöring i Sverige. Rapporten innehåller felaktiga påståenden och uppgifter.

Det militära försvaret följer naturligtvis de bestämmelser som reglerar naturskydd och miljö. Reglerna i bl.a. miljöskyddslagen (1969:387) gäller även för försvaret, och de tillämpas givetvis också.

Inom försvaret sker ett fortlöpande miljöarbete. Jag är självfallet angelägen om att detta arbete skall fortskrida. I de planeringsanvisningar till myndigheterna för den kommande försvarsbeslutsperioden som för närvarande förbereds i regeringskansliet räknar jag därtill med att berörda myndigheter skall få i uppgift att lämna en redovisning av försvarets miljökonsekvenser med förslag till åtgärder.

Beträffande frågan om miljöavgifter för den militära flygverksamheten vore det ologiskt och heller inte motiverat att införa sådana. Vi kan inte jämföra den militära flygverksamheten med den civila luftfarten, som styrs av kommersiella intressen och skall göra det. Miljöavgifter skulle inte komma att påverka den militära flygverksamhetens omfattning.

Vad slutligen avser frågan om volymen på den ammunition som destrueras räknar jag med att åtgärder från myndigheternas sida som nu är under införande kommer att leda till en minskad omfattning av sprängningar i förhållande till år 1991. Destruktion av gammal ammunition genom sprängning kommer dessutom att bli mindre allmän efter hand när metoder för industri-

ell demontering och återvinning utvecklas. Att helt avstå från sprängning bedöms av ekonomiska och tekniska skäl dock inte vara möjligt.

Härutöver vill jag framhålla att ett ökat utnyttjande av modern simulator-teknik kommer att innebära väsentliga miljöfördelar inom flera områden där försvaret är verksamt. Sådan teknik tas nu i bruk på allt fler områden inom försvaret.

Anf. 53 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Låt mig först konstatera att det här interpellationssvaret inte ger svar på alla mina frågor. Framför allt ger det inte, tror jag, något svar på den första frågan, nämligen om försvarsministern är beredd att initiera en utredning om det militära försvarets miljökonsekvenser liknande den man har gjort i Norge.

Det är alldeles riktigt att min interpellation bygger på en rapport från Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen. Jag vet inte om det gör den mindre intressant. Jag har själv i interpellationen skrivit att den bygger på den rapporten. Jag är därför litet förundrad över det konstaterandet i svaret.

Jag är också litet förundrad över följande konstaterande: "Rapporten innehåller felaktiga påståenden och uppgifter." Jag skulle gärna vilja att försvarsministern preciserade vilka påståenden och uppgifter i rapporten som är felaktiga. Framför allt tror jag att man på Svenska Freds är väldigt nyfiken på det.

Är det möjligen ett svar på den första frågan – om man är beredd att göra någonting eller inte – när försvarsministern säger att berörda myndigheter skall få i uppdrag att lämna redogörelse för miljökonsekvenser, som det står på andra sidan i interpellationssvaret? Betyder det att man är beredd att göra en sådan utredning, eller är det någonting man har gjort tidigare? Har det skett förr? Det vore intressant att få sådana exempel.

Enligt vad jag förstår har man tidigare inte gjort några miljökonsekvensutredningar inom försvarsdepartementet. Inga militära myndigheter har satt upp konkreta miljömål. Det finns inga mål för t.ex. utsläppsbegränsningar, åtminstone finns de inte tillgängliga. Försvarsdepartementet har ingen kontroll över den samlade miljöproblematiken enligt vad man själv uppgivit.

Det principiella i sammanhanget är om det här över huvud taget är en fråga som är viktig för försvarsdepartementet och de militära myndigheterna att bry sig om, vilket jag anser.

När det gäller dumpning och destruktion har jag i min interpellation tagit upp att t.ex. övningsskjutning leder till utsläpp. För att göra sig av med gammal ammunition, sprängämnen och annat avfall använde man fram till slutet av 1960-talet – det finns beskrivet i den här rapporten – en metod som kallades för störtning: Man störtade ned avfall i gamla gruvhål, i insjöar och i havet.

Det finns i dag ingen heltäckande bild av hur mycket som man har gjort av med på det sättet och framför allt inte av vilka konsekvenser det har fått. Man vet att sådant avfall finns i gruvor i Bergslagen, i insjöar, på västkusten och vid kusten i Stockholms skärgård. Det finns också i rapporten uppgifter om dumpning på en del ställen och i en del sjöar. Man vet att det i insjöar finns risk för att tungmetallerna urlakas och sprids i näringskedjorna, osv.

Det här har försvarsministern inte sagt så mycket om i sitt interpellations-svar, så jag undrar om han kan ge någon närmare beskrivning av det.

Sedan till frågan om flyget. Jag undrar på vilken grund man kan säga att flygandet inte skulle minska i en hårt ansträngd budgetsituation, om varje flygtimme kostade mer pengar. Själva idén med en utsläppsavgift är ju att den skall vara ett incitament för minskat flygande och även för ett mindre bränsleslukande sätt att flyga – man kan ju så att säga gasa mer eller mindre.

Jag menar att man kan jämföra militärt och civilt flyg från miljösynpunkt. Det är samma nedsmutsning som blir effekterna av det. Jag kan inte riktigt se varför man inte skulle kunna anlägga sådana aspekter också på det militära försvaret.

Anf. 54 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Låt mig först säga att det självfallet är viktigt att också försvaret bidrar till att förbättra miljön i Sverige. Jag fäster stort avseende vid att man inom försvaret vidtar alla upptänkliga åtgärder som är ekonomiskt rimliga och som inte allvarligt stör den verksamhet för vilken försvaret är till.

Jag tycker att jag redan har svarat på frågan som Gudrun Schyman först ställde. Jag har sagt att jag i de planeringsanvisningar till myndigheterna för den kommande försvarsbeslutsperioden som för närvarande förbereds inom departementet räknar med att berörda myndigheter skall få i uppgift att lämna en redovisning av försvarets miljökonsekvenser och även förslag till åtgärder. Det bör kunna ge en god bild av situationen.

Vidare frågade Gudrun Schyman vilka felaktigheter som finns i Svenska Freds rapport. Jag kan, i varje fall till att börja med, ge ett exempel. Gudrun Schyman påstår att det när det gäller flygbränsle finns ett spill på mellan 800 och 900 ton årligen. Det är en direkt felaktig uppgift. Det förekommer inte någon avdunstning av mellan 800 och 900 ton flygbränsle om året.

Den siffran baseras på en teoretisk beräkning, nämligen att det skulle vara 38 ° i bränsletankarna på flygplanen. I själva verket är genomsnittsvärdet 10 %. Det innebär en avdunstning – alltså inte utsläpp – av rinnande bränsle på 330 ton kolväten om året för flygbränsle med beteckningen MC 77.

Nu är det emellertid så att redan 1993, alltså nästa år, kommer flygvapnet att byta bränsletyp, från MC 77 till flygfotogen. Då är vi redan nästa år nere i 5–10 ton, dvs. nära nollutsläpp.

Det är nog inte riktigt möjligt att resonera så, att flygvapnets flygplan skall gasa litet mer eller mindre för att på så sätt få ned utsläppen av bränsle. Flygplan är i det här sammanhanget, herr talman, faktiskt inte till för luftakrobatik eller liknande utan helt enkelt för att fullgöra vissa uppgifter i krig, och dem måste de förbereda sig för. Då måste man faktiskt ibland gasa på ett alldeles speciellt sätt för att övningspassen skall bli någorlunda meningsfulla.

Anf. 55 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag förstår att en försvarsminister inte kan acceptera sådana slarviga formuleringar som "gasa mer eller mindre". Man kan naturligtvis uttrycka det på ett mycket mer vetenskapligt och tjugigt sätt, och det har man gjort i den norska rapporten – detta har faktiskt en viss betydelse.

Låt mig då ändå fråga: Uppgiften att berörda myndigheter skall få i upp-

gift att lämna en redovisning av försvarets miljökonsekvenser med förslag till åtgärder – är det detsamma som att svaret på min första fråga är ja? Eller är det här någonting som har gjorts tidigare? Jag tror nämligen inte det. Jag tror – och hoppas på – att det här är ett ja på min första fråga och att det kommer att innebära att de motioner i den här saken som har skrivits av fler än mig kommer att besvaras positivt när de så småningom behandlas.

Jag vet också att försvarsministerns egen statssekreterare nästa vecka skall sammanträffa med miljöministerns statssekreterare i just detta ärende. Jag antar att det här är en följd av att man faktiskt tycker att det är viktiga frågor och att man på det sättet bl.a. tillgodoser det krav som Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen har tagit upp i sin rapport.

Uppgiften om bränslet grundar sig på en rapport från Institutet för vatten- och luftvårdsforskning, som talar om utsläpp av mellan 800 och 900 ton flygbränsle varje år genom spill och avdunstning i samband med hantering av flygbränsle. Av detta spill står militären, enligt Institutet för vatten- och luftvårdsforskning, för så mycket som 90 %.

Det är bra om det är så som försvarsministern säger att man har ögonen på det här och att man tänker övergå till annat bränsle, så att man minskar utsläppen.

Jag har ytterligare en fråga. Beträffande volymen på den ammunition som skall destrueras säger försvarsministern att han räknar med att åtgärder från myndigheternas sida som nu är under införande kommer att leda till en minskad omfattning av sprängningar i förhållande till 1991. Vad rör det sig om för åtgärder och vilka myndigheter handlar det om? Hur ser man på den import av tysk ammunition som har förekommit tidigare och antagligen förekommer fortfarande?

Anf. 56 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Gudrun Schymans första fråga gällde miljökonsekvenserna. De direktiv som nu utfärdas i försvarsdepartementet är en innovation. Det har icke förekommit tidigare, och det innebär något helt nytt. Jag tycker att det väl tillgodoser de synpunkter Gudrun Schyman förde fram i samband med sin fråga.

Gudrun Schyman anser att vi bör samarbeta med ett annat departement, nämligen miljö- och naturresursdepartementet, för att komma till rätta med flygbullret. Jag vill därför peka på att ett nära samråd har skett. Så sent som den 13 februari tillsatte regeringen en utredning som skall se över problemet med flygbuller och ta fram en samlad aktionsplan mot buller. Det förekommer således redan ett samarbete på det här området.

När det gäller destruktion av ammunition är en rad åtgärder på gång. Detta kommer att leda till kraftigt minskade utsläpp. En övergång till nya ammunitionstyper medför att man använder mindre bly. Dessutom används simulatorteknik i ökad utsträckning. Det är betydligt billigare, sedan man gjort investeringen. Det är naturligtvis miljövänligt.

Jag kan ta ett exempel, som har förekommit i debatten, på hur snabbt det här sker. Vid Älvdalens skjutfält sker nu förändringar som kommer att medföra en radikalt minskad mängd sprängd ammunition jämfört med år 1991.

Man räknar med att man redan nästa år skall vara nere i 600 ton – jämfört med 1 500 i dag.

Jag vill bestämt understryka att de åtgärder som vidtas inte bara är långsiktiga. Det förekommer åtgärder som ger effekt på mycket kort sikt, vilket jag tycker är bra.

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

*Svar på
interpellationer*

Anf. 57 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag tycker att det är bra att jag har fått ett klart och redigt "ja" på den första frågan. Det är bra att man är beredd att göra en sådan utredning och avser att komma med förslag på åtgärder. Innefattar det någon form av kartläggning och förslag till åtgärder beträffande den dumpning som har skett i gamla gruvhål, i insjöar och vid landets kuster? Såvitt jag förstår har det pågått länge, det har stor omfattning och kan medföra stora skadeverkningar. Man verkar inte ha något grepp om omfattningen och vad som händer. Jag vet inte ens om man har något begrepp om vad man skall göra åt det. Innefattas den proceduren i utredningen?

Anf. 58 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Gudrun Schyman syftar nu på aktiviteter som har skett tidigare, ibland för mycket lång tid sedan. I en del fall gäller det t.ex. markområden som icke längre disponeras av försvaret. Detta kan inte omfattas av de direktiv jag nu talar om. Utredningen handlar om hur vi under den kommande försvarsperioden, de närmaste fem åren, skall se till att försvaret blir så miljömedvetet som möjligt. När man bedriver en så speciell verksamhet som militära övningar finns det särskilda problem, vilket jag hoppas att Gudrun Schyman har förståelse för.

Det som har skett tidigare berör i första hand miljö- och naturresursdepartementet. Skulle man där finna åtgärder befogade, skall vi självfallet hjälpa till från försvarets sida.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 1991/92:93 om anonymitetsskyddet för uppgiftslämnare till polis och domstolar

Anf. 59 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Lennart Fridén har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att åtgärda problemen med bristande sekretesskydd för uppgiftslämnare till polis och domstolar.

Vad Lennart Fridén närmast tar sikte på med sin fråga är möjligheterna att hindra den som är part i ett mål eller ärende att få del av uppgifter. Av frågan framgår att Lennart Fridén exempelvis anser att det skall vara möjligt att hemlighålla ett vittnes namn och adress för den misstänkte i ett brottmål.

Jag skall först kort beskriva vad gällande rätt innebär i denna fråga.

En grundläggande princip i ett rättssamhälle är att en part i ett mål eller ärende skall ha fullständig insyn i de förhållanden som kan läggas till grund för en domstols eller myndighets avgörande. Detta gäller i mycket stor ut-

sträckning även för sekretessbelagda uppgifter; en part skall helt enkelt känna till och kunna bemöta alla uppgifter som domstolen eller myndigheten grundar sitt avgörande på.

Vid de allmänna domstolarna gäller därför att en part har rätt att utan inskränkning få del av alla omständigheter som ligger till grund för domstolens avgörande. Även vid förvaltningsdomstolarna är rätten till partsinsyn huvudregel. Undantag görs endast för det fall det är av synnerlig vikt att en uppgift i en handling inte röjs.

En viktig uppgift för polisen är förundersökning i brottmål. Den som vill anmäla ett brott till polisen kan göra det anonymt. Men för att ett brott skall kunna styrkas krävs det inte sällan att polisen kan förhöra den som anmäler brottet och att denne sedan t.ex. hörs som vittne i rättegången. Ett sådant vittnes namn och adress skall antecknas i förundersökningsprotokollet, och senast i samband med att förundersökningen avslutas har den misstänkte en ovillkorlig rätt att ta del av alla uppgifter i förundersökningen.

Frågan om att införa en rätt för vittnen att vara anonyma genom hela brottmålsförfarandet har på senare tid aktualiserats i olika sammanhang.

En arbetsgrupp vid rikspolisstyrelsen föreslog i en rapport år 1990 att det skulle införas regler om att ett vittnes identitetsuppgifter skulle kunna hållas hemliga för den misstänkte. Enligt förslaget skulle polis, åklagare och domstol känna till identiteten och vittnet skulle inte ha någon fullständig anonymitet eftersom han, eller hon, fortfarande skulle vara skyldig att inställa sig personligen vid rättegången.

Den s.k. våldskommissionen hade också till uppgift att utreda hur vanligt det var att parter och vittnen utsattes för våld och hot i anslutning till förundersökning och rättegång och hur man skall komma till rätta med problemet. Våldskommissionens slutbetänkande "Våld och brottsoffer" (SOU 1990:92) innehöll inga lagförslag om vittnesskydd. Våldskommissionen hade gjort en enkät hos olika polisdistrikt för att försöka få en uppfattning om hur vanligt det var med hot och våld mot vittnen. Enligt kommissionen tydde enkäten närmast på att det rent generellt inte förekommer våld eller hot mot vittnen i någon större omfattning och att den motvilja mot att vittna som människor ibland ger uttryck för, snarare beror på en allmän olust- och obehagskänsla än på att de är utsatta för ett reellt hot.

Kommissionen medgav dock att det i vissa fall kunde finnas påtaglig risk för repressalier. Den ansåg dock av flera skäl att det inte var lämpligt att införa ett sådant vittnesskydd som föreslagits av rikspolisstyrelsens arbetsgrupp. Kommissionen pekade bl.a. på att det var olämpligt att begränsa den tilltalades insyn i processmaterialet samtidigt som försvararen skulle ha full insyn. Detta skulle bädda för allvarliga lojalitetskonflikter mellan den tilltalade och hans försvarare. Kommissionen pekade i stället på olika möjligheter som finns enligt gällande rätt att förbättra ett vittnes situation. Domstolarna skulle bl.a. kunna vara generösare med att tillåta telefonförhör och att bifalla ett vittnes eller en målsägandes begäran att höras i den tilltalades frånvaro.

Rikspolisstyrelsen tog i sin senaste anslagsframställning på nytt upp frågan om anonyma vittnen. Enligt rikspolisstyrelsen hade våldskommissionen inte tillräckligt ingående analyserat det förslag som hade lagts fram av arbets-

gruppen. Rikspolisstyrelsen anser därför att förslaget bör övervägas närmare i regeringskansliet.

Frågan om skydd för vittnen har också nyligen aktualiserats i motioner till riksdagen. Motionerna innehåller olika förslag om hur vittnenas situation kan förbättras.

Av vad jag har sagt framgår att jag är väl medveten om det problem som tas upp i interpellationen. Men det finns inga enkla lösningar. Naturligtvis bör rättsordningen så långt det är möjligt skydda parter och vittnen mot hot och våld. Men vi måste samtidigt se till att vi inte kommer i konflikt med grundläggande rättsstatliga principer. I det sammanhanget vill jag peka på att den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna har bestämmelser till skydd för en tiltalads rätt till insyn i processmaterialet. Europadomstolen har i några fall slagit fast att olika regler till skydd för ett vittnes anonymitet inte har stått i överensstämmelse med konventionen.

Enligt min mening bör det vara möjligt att inom ramen för den gällande ordningen förbättra situationen för parter och vittnen. Man kan t.ex. överväga att ändra förundersökningskungörelsens regler om vilka uppgifter som skall antecknas i förundersökningsprotokollet. Sådana åtgärder övervägs för närvarande inom departementet, men någon genomgripande ändring av de gällande principerna anser jag inte vara möjlig.

Anf. 60 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Både svarets längd och utformning visar att det här, som statsrådet säger i slutet av sitt svar, är ett problematiskt område. Det finns självfallet inga enkla lösningar.

I en tid då vi har en ökad grov kriminalitet, då blånekandet har blivit vanligare, då många nya svenskar, som på goda grunder i sitt gamla hemland inte har haft något större förtroende för polisen, måste få möjligheter att bygga upp ett sådant förtroende här samt då resurserna beträffande det svenska rättsmaskineriet sannerligen inte är tilltagna i överkant måste vi få allmänheten att i större utsträckning ställa upp som stöd till rättsväsendet.

Ministern citerade våldskommissionen, som påpekar att det inte har varit så många fall där man har avstått från att vittna eller där man har varit utsatt för trakasserier. Men vi vet inte hur stort mörkertalet är, eftersom väldigt många människor helt enkelt är rädda för att över huvud taget tala om de uppgifter som de har – vad de har sett och vad de har upplevt.

Jag är övertygad, statsrådet, om att det är många som sitter inne med uppgifter som de inte vågar lämna ut. Därför sitter inte de inne som egentligen borde göra det.

För att allmänheten skall få ett större förtroende och kunna hjälpa till är det också nödvändigt att kunna skydda den inte bara från obehag utan också från hämnd, som ibland även riktas mot anhöriga och t.o.m. mot oskyldiga barn.

Det som fått mig att interpellera nu är just ett sådant fall, om vilket det stått att läsa i pressen. Det har varit ganska braskande rubriker, t.ex.: Polisen svek sin tipsare. Det gällde då fallet med den handlare som i höstas mördades. Uppenbarligen var det endast en person som satt inne med uppgifter och som kunde hjälpa polisen med att lösa det mordet. Nu har den här man-

nen, tydligen på goda grunder, en väldigt stark rädsla för att något skall hända honom och hans familj. Mannen hade lovats anonymitet i samband med att han tipsade. Men sedan kom det fram inför domstolen när förhöringsprotokollet lästes upp vem han var, var han bodde osv.

En annan typ av ärende som jag tagit upp men som förbigås i svaret rör frågor om t.ex. personundersökningar vid tillsättande av god man enligt FB 11:4 och den tillämpning av föräldrabalken som sker enligt FB 11:16. Ett par sådana fall har under senare år JO-anmälts. Det gäller då domstol som låter anhöriga, som man skall skydda huvudmannen mot, få yttra sig över den utredning där deras egna oegentligheter finns beskrivna – trots att huvudman och dennes företrädare begärt att tillsättande av god man skall ske utan närståendes hörande. Som jag ser det är detta enligt lagen inte helt tvingande.

Frågan togs dessutom upp i domstolsverkets utredning i höstas om föräldrabalkens tillämpning efter de senaste stora ändringarna 1989 samt i ett brev till departementet i augusti 1991 från en rådman vid en av våra större tingsrätter som pekar på problemen i det här sammanhanget.

När socialsekreterare och vårdare, liksom huvudman, utsätts för trakasserier och när sådana ärenden tvingas upphöra – till men för huvudmannen – är det fel. Här rör det sig om handlingar som är sekretessbelagda hos en handläggare men som blir så att säga fel mans egendom när de har passerat tingsrätten.

Herr talman! Jag är övertygad om att rättsväsendet behöver en god relation till allmänheten. Dessutom behöver vi få ett större förtroende för att vi verkligen kan arbeta för det allmännas bästa samtidigt som vi har en känsla av att det finns trygghet. De nu påtalade bristerna motverkar, som jag ser det hela, en sådan situation.

Anf. 61 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Jag tror att Lennart Fridén och jag i och för sig är överens. Som jag säger i mitt svar ser jag också att det finns problem här. Även om det inte är en stor numerär är det tillräckligt att enstaka personer upplever sådana här hotsituationer för att man skall ta dem på allvar.

Jag tror också att vi är överens om att vi i Sverige inte skall avstå från den grundläggande principen om en tilltalads rätt till insyn. Det är ett väsentligt rättssäkerhetskrav och en förutsättning för att man skall kunna försvara sig att man också har insyn i hela det material som läggs till grund för ett avgörande.

Även här är ett arbete på gång inom departementet. Jag menar att det finns anledning att överväga vad som egentligen behöver tas med i det material som skall läggas till grund för själva rättegången, exempelvis i förundersökningsprotokollet.

Det är riktigt att jag inte särskilt tagit upp frågan om tillsättande av god man. Det beror på att det är fråga om samma princip. Jag känner till det ärende som Lennart Fridén avser. De berörda personerna där är i lagens mening parter i målet och har därför partsinsyn.

Herr talman! Jag håller med ministern. Självfallet får vi inte tumma på de regler som gäller för en rättsstat. Men när det gäller just tillsättande av god man görs det tydligen olika tolkningar på olika håll. Som jag tolkar lagen är det inte tvingande att vända sig till nära anhöriga om huvudmannen begär att så inte skall ske. Det har förorsakat ohägn för ganska många människor. Jag förstår dem som har JO-anmält och skrivit till departementet för att få en ändring till stånd.

Den utredning som Lars Friedner på domstolverket har gjort och som redovisades i höstas pekar på att här måste ske vissa förändringar och göras vissa klarlägganden.

När det sedan gäller den mer kriminella sidan tror jag, som jag redan sagt, att väldigt många brott skulle kunna klaras upp om människor var helt övertygade om att de hade möjlighet att på något sätt få skydd. Så länge människor inte har det här skyddet säger de ju inte vad de vet. Det finns ju mera kända rättegångar, där man har hänvisat både till källa A och till källa B utan att några namn har nämnts. Om det går att få en förändring till stånd när det gäller just förundersökningsprotokollen, tror jag att mycket skulle vara vunnet. Men då är det viktigt att det kommer till allmänhetens kännedom. Det samarbete som skall finnas mellan allmänheten och de rättsvårdande myndigheterna skall kunna ske på bästa möjliga sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellationerna 1991/92:87 och 83 om kärnkraftssäkerhet i Östeuropa

Anf. 63 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Hadar Cars har frågat näringsministern om regeringen är beredd att medverka till att konkreta hjälpinsatser på kärnsäkerhetsområdet kommer till stånd i Östeuropa. Hadar Cars har också frågat om och på vilket sätt regeringen vill förbättra informationen till allmänheten om strålningsrisker.

Göthe Knutson har frågat mig om jag är beredd att vidta ytterligare åtgärder för att försöka förhindra kärnkraftsolyckor på andra sidan Östersjön.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på båda interpellationerna.

Jag avser nu att besvara dem i ett sammanhang.

De rapporter vi fått de senaste månaderna om säkerhetsläget vid kärnkraftverken i bl.a. Sosnovj Bor och Ignalina inger oro och ger med rätta anledning att ställa frågan vilka omedelbara åtgärder som kan vidtas för att förbättra situationen.

Samtidigt är det viktigt att understryka att rapporterna om situationen vid dessa kärnkraftverk bl.a. kommer från svenska expertgrupper som redan nu arbetar med att kartlägga och prioritera angelägna säkerhetsförbättringar där.

Hösten 1991 avsattes sammanlagt 15 milj.kr. för att inleda ett kärnsäker-

hets- och strålskyddssamarbete i Östersjöområdet, särskilt med de baltiska staterna. Kärnkraftinspektionen (SKI) och strålskyddsinstitutet (SSI) fick i uppdrag att ansvara för denna inledande fas av samarbetet.

SKI och SSI besökte i december 1991 samtliga berörda stater, i några fall tillsammans med företrädare för den svenska kärnkraftsindustrin. I samband med dessa besök träffades principöverenskommelser om samarbete med Estland, Lettland och Litauen. SKI har dessutom sedan tidigare inlett samarbete med den ryska säkerhetsmyndigheten.

Inom de samarbetsområden som överenskommits med de baltiska staterna utformas för närvarande konkreta projekt där svenska kunskaper och erfarenheter bl.a. skall kunna komma till nytta vid uppbyggnad av lagstiftning och oberoende strålskydds- och säkerhetsmyndigheter. Vidare omfattas åtgärder för att förbättra säkerheten vid kärnkraftverket i Ignalina i detta arbete.

I förra veckan redovisade SKI och SSI samt flera av de företag som deltar i det inledande kärnsäkerhets- och strålskyddssamarbetet i Östersjöregionen arbetsläget vid en diskussion på miljö- och naturresursdepartementet. Vid detta tillfälle presenterades bl.a. ett antal akuta säkerhetsåtgärder som bör genomföras vid de aktuella kärnkraftverken och förslag till möjliga svenska insatser i sammanhanget.

Dessa frågor har hög prioritet i regeringens plan för östsamarbetet, och finansieringen av angelägna insatser på kärnsäkerhets- och strålskyddsområdet kommer att behandlas inom ramen för det föreslagna programmet för Central- och Östeuropa som redovisats i budgetpropositionen (prop. 1991/92:100, bil. 4, s. 245).

Sedan tidigare deltar Sverige genom SKI i ett flernationellt projekt som syftar till att analysera säkerheten vid de s.k. RBMK-reaktorerna. Detta är den typ av reaktor som havererade i Tjernobyli och som också finns i drift i Sosnovyj Bor i Ryssland samt i Ignalina i Litauen.

Detta projekt liksom övriga insatser på kärnsäkerhetsområdet från de västliga industriländerna gentemot Central- och Östeuropa samordnas av en särskild arbetsgrupp inom den s.k. G-24-gruppen (G-24). Arbetsgruppen leds av EG som också driver samarbetsprojekt i egen regi.

Samordningen inom G-24 syftar i första hand till att optimera de insatser som görs från enskilda länder för att undvika dubbelarbete och att åstadkomma kostnadseffektiva insatser inom för mottagarlandet prioriterade områden. I samordningen ligger också att söka finna investeringsmöjligheter genom nationella och internationella institutioner för sådana kapitalkrävande projekt som bedöms ha särskilt hög prioritet i säkerhets- och energiförsörjningssammanhang.

Regeringen beslutade strax före jul att bidra med 6 milj.kr. till en samordnad insats inom G-24 för att täcka Bulgariens kostnader för importerad elektricitet. Anledningen till denna insats var att ett par reaktorer vid kärnkraftverket Kozloduy måste stängas av säkerhetsskäl och att Bulgarien därigenom kom att drabbas av en akut elbrist under innevarande vinter.

Sverige liksom övriga länder som inlett eller planerar samarbetsprojekt i Öst- och Centraleuropa redovisar dessa för den övriga G-24-kretsen i den s.k. programkommittén. Därutöver kommer under våren 1992 särskilda

projektkommittéer att inrättas för att samordna insatser, riktade bl.a. till ett visst mottagarland eller mot en viss typ av reaktorer.

G-24 driver sålunda inte ett eget kärnsäkerhetsprogram, och i samarbetet inom gruppen förutsätts att de insatser som görs av enskilda länder eller grupper av länder skall ske på mottagarlandets villkor och inte uppfattas som något påtvingat. Samtidigt är det en gemensam och global angelägenhet att förhindra att ytterligare kärnkraftsolyckor inträffar.

När det gäller Hadar Cars fråga beträffande information till allmänheten om strålningsrisker vill jag säga följande.

Uppgiften att sprida information om strålskydd samt om strålning och om dess egenskaper och användningsområden åvilar SSI. SSI har för innevarande budgetår avsatt nära 3 milj.kr. för detta ändamål och har i sin anslagsframställning för den närmaste treårsperioden ytterligare understrukt behovet av ökad information.

Regeringen har genom propositionen (prop. 1991/92:99) om vissa anslagsfrågor för budgetåret 1992/93 samt om ändringar i den statliga organisationen på kärnavfallsområdet föreslagit förstärkningar beträffande bl.a. information på strålskyddsområdet.

Anf. 64 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar miljöministern för det utförliga svaret.

Vad som har hänt sedan jag framställde min interpellation är att vår statsminister Carl Bildt i USA i samtal med den amerikanska statsledningen har tagit upp frågan om kärnkraftssäkerheten i framför allt Östeuropa. Jag frågade om miljöministern omgående ville "lämna rapporten från SKI/SSI till G-24/EG-gruppen", som ju sköter det internationella samarbetet på det här viktiga området. Jag utgår från att så har skett och att rapporten finns hos gruppen.

Jag frågade också om miljöministern omedelbart ville tala med gruppen, så att man påskyndar programarbetet i Ryssland och Litauen. Vidare menade jag att miljöministern kunde föreslå gruppen att svensk kärnkraftsindustri omgående får uppdraget att projektera åtgärder. Därvidlag har miljöministern givit en del information i svaret, men det enda konkreta som jag kan få fram rör kärnsäkerhetslagstiftningen. Jag skulle gärna vilja veta hur långt man i programarbetet har kommit med det som gäller tekniken.

Jag har även frågat miljöministern om han hos G-24/EG-gruppen vill begära att direkta kontakter inleds med ryska och litauiska myndigheter, och svaret är att ett direkt samtal på området äger rum med estniska, lettiska och litauiska myndigheter. Men jag finner i sammanhanget inte något direkt svar på min fråga beträffande det större av de båda kärnkraftverken som ligger i vårt närområde, nämligen Sosnovyj Bor i S:t Petersburgsområdet. Vill miljöministern närmare redovisa vilka kontakter som har tagits och i vilket läge förberedelserna är när det gäller Sosnovyj Bor?

Sedan har jag, herr talman, frågat om miljöministern aktualiserar finansieringen av säkerhetshöjande åtgärder inom den östeuropeiska kärnkraftsverksamheten i syfte att påskynda den aktuella gruppens programgenomförande. Vidare föreslår jag – och jag skulle gärna vilja höra miljöministerns synpunkter i detta avseende – att man ur det svenska biståndsanslaget, alltså

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

*Svar på
interpellationer*

vad gäller själva ramen, redan nästa år avsätter medel för att direkt kunna gå in i ett kärnkraftsteknologiskt biståndsarbete i Ryssland och i de baltiska länderna. Dessa sammanlagt 40 reaktorer i Östeuropa är sovjetbyggda av två typer, och den ena typen är densamma som vid kärnkraftverket i Tjernobyl, där följderna, som vi vet, blev fruktansvärda. Kostnaderna för åtgärdande av reaktorerna är tydligen mycket stora. I svenska beräkningar har man angett att ett åtgärdsprogram per reaktor skulle kosta 100 milj.kr. I USA har det nu redovisats beräkningar som i svenska kronor räknat går ut på en miljard per reaktor. Detta belopp gånger 40 ger ett mycket högt tal. Det rör sig alltså om stora summor, men det måste ju å andra sidan vara ett internationellt åtagande.

Vi svenskar har sammanlagt sex rätt farliga reaktorer i vårt närområde. Förutom de som jag nämnde och som miljöministern talade om finns det reaktorer på Kolahalvön. Den rapport som kom från expertgruppen inom SKI och SSI i december var ju onekligen skrämmande för oss alla. Jag erinrar om den i min interpellation och sammanfattar vad som sades vid presskonferensen: "En kärnkraftsolycka i vårt närområde på andra sidan Östersjön är sannolik inom den närmaste tioårsperioden – såvida inte omfattande åtgärder sätts in tämligen omgående."

Ur de kommentarer som Jan H. Nistad, direktör vid SKI, gjorde vid presskonferensen vill jag citera följande: "Bristerna ligger på en nivå som jag inte trodde var möjlig—." Nu talas det alltså om de nämnda sex reaktorerna – fyra i S:t Petersburg och två i Ignalina, Litauen. Så fortsätter Jan H. Nistad: "Jag förordar en omedelbar stängning av åtminstone de äldsta reaktorerna i Sosnovy Bor vid S:t Petersburg."

Anf. 65 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag vill tacka miljöministern för ett klart och koncist svar på mina frågor. Det är bra att Sverige engagerar sig kraftfullt för att öka säkerheten i de östeuropeiska kärnkraftverken. De rapporter som vi tidigare fått om tillståndet vid dessa verk har varit mycket oroande.

Jag tycker också att det är bra att Sverige i det här avseendet samarbetar med andra länder, framför allt EG-länderna och Förenta staterna inom G24-gruppen, för att åstadkomma en höjning av säkerheten. Jag noterar med tillfredsställelse de samtal som statsminister Bildt har fört i Förenta staterna kring den här frågan.

Samtidigt vill jag understryka vikten av att man undviker allt som kan uppfattas som byråkratisk långhalning. I de utsatta kärnkraftverkens kontrollrum finns det ingen plats för några långbänkar!

Åtgärderna, säger miljöministern, skall finansieras inom ramen för det svenska samarbetet med Östeuropa. Jag har ingen annan åsikt. Men jag vill gärna fråga om det finns risk för finansiella begränsningar när det gäller Sveriges medverkan i arbetet för att ge tillfredsställande säkerhet åt kärnkraftsreaktorerna i öst.

Åtgärderna har hittills inte kostat så mycket pengar. Det har mest varit fråga om studier och rört sig om några tiotal miljoner. Om man skall gå från studier till konkreta åtgärder, kommer kostnaderna att bli mycket omfattande. Jag vill gärna veta om det finns någonting i paketet på 3 miljarder för

hjälp till Östeuropa som öronmärkts för arbetet rörande säkerhetshöjande åtgärder inom kärnkraftverken.

Det finns, såsom jag har uppfattat det, i dessa verk en betydande brist på reservdelar som är nödvändiga för att driften skall kunna fortsätta. Det har rätt länge varit svårt att komma över sådana reservdelar, sammanhängande med det eländiga sovjetsystemet. Under senare tid har svårigheterna ökat.

Det har resulterat i ett ganska omfattande hemsnickeri i de östeuropeiska kärnkraftverken. Man tillverkar själv de reservdelar som man inte kan få från de ursprungliga leverantörerna. Det är lika oroande som om ett modernt flygplan av typ DC 10 skulle lappas och lagas med pirattillverkade reservdelar. Det är precis vad som nu sker i kärnkraftverken i Östeuropa.

Jag kan inte se att det finns någon tillfredsställande lösning på dessa problem. Jag vill fråga om statsrådet i det avseendet har en annan uppfattning och om han är mera optimistisk än jag.

Vad vi nu håller på med är att försöka avvärja en olycka och konsekvenserna om den ändå inträffar genom att modernisera elledningssystemen inom anläggningarna, bygga brandmurar, installera översvämningsskydd, osv. Allt detta är bra. Det kan innebära att en liten olycka inte leder till en stor, med betydande radioaktivt utsläpp som också kan drabba Sverige.

Men det skulle behövas något av ett underverk för att dessa kärnkraftverk, även med de åtgärder som vi är beredda att sätta in, skulle kunna få en säkerhet påminnande om de svenska anläggningarnas. Vad vi kan göra är endast att minska de omedelbara riskerna. Något totalansvar för säkerheten kan varken Sverige, svenska kärnkraftstekniker eller någon annan ta.

Om statsrådet delar min uppfattning i det här avseendet, att riskerna för olyckor är bestående, uppstår naturligtvis frågan om vi också bör medverka till att dessa reaktorer stängs av för gott. Det kan inte göras med detsamma. I första hand måste man försöka höja den säkerhet som i dag är mycket otillfredsställande för att verken skall kunna klara ytterligare någon drift. Det finns ingenting som omedelbart kan ersätta elen från dessa verk.

Min fråga är alltså om inte statsrådet anser att vi långsiktigt bör eftersträva att se till att dessa osäkra anläggningar stängs av för gott. I så fall vore det intressant att höra om statsrådet har ägnat några tankar åt frågan hur Sverige skulle kunna medverka till att ersätta de verk som måste stängas av med nya och säkrare anläggningar. Det behöver inte vara kärnkraftsanläggningar, det kan vara anläggningar av annan karaktär. Har statsrådet ägnat tankar åt frågan om eventuell svensk medverkan i hur elen från de osäkra kärnkraftverken skall kunna ersättas? Jag anser att det vore värdefullt att få statsrådets kommentar till dessa frågor.

Anf. 66 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag har i ett antal interpellationsdebatter tagit upp frågan om kärnkraftssäkerheten runt Östersjön och i de sammanhangen nämnt Ignalina i Litauen. Jag har efterlyst insatser från Sveriges sida för att hitta en lösning på problemen genom att lansera begreppet att göra Östersjön till ett kärnkraftsfritt hav. Jag tror att det är den enda rimliga ståndpunkt man kan inta. Jag gläder mig åt att höra att Hadar Cars lutar åt samma håll. Det finns en gräns för hur länge det går att lappa och laga på anläggningar som i grun-

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

*Svar på
interpellationer*

den är dåliga och där det är tveklaktigt om man över huvud taget kan göra dem säkra. Att göra dem någorlunda säkra skulle i sin tur kräva oerhört stora investeringar.

Jag tycker, som de föregående talarna och miljöministern, att man visst skall vidta åtgärder för att rätta till de uppenbara felen, ändra ledningsdragning, bygga brandmurar, osv. Det är insatser som är relativt lätta att göra till begränsade kostnader. Men jag tycker att den väg som G24-gruppen har valt för att hjälpa Bulgarien ur sina problem, nämligen att med svensk hjälp finansiera elimport, är ett konstruktivt sätt att angripa problemen. Man stänger av en farlig anläggning och hjälper till och tar de ekonomiska och materiella konsekvenserna av ett sådant ingrepp.

Samma sak bör också göras när det gäller de nämnda anläggningarna vid Sosnovyj Bor och Ignalina.

Jag vill också påpeka att den oro som vi känner och som väcks av artiklar och rapporter om säkerhetstillståndet i de ryska, litauiska och andra östeuropeiska kärnkraftsanläggningarna är samma slags oro som uppstår när man i Danmark hör talas om säkerhetsläget vid Barsebäck. Då blir det artiklar och rubriker på första sidan i Politiken, som uttrycker danskarnas välkända oro. För att göra bilden av kärnkraften runt Östersjön komplett måste man föra in Barsebäck i diskussionen, inte bara som ett fadderverk till Ignalina utan som ett avvecklingsobjekt.

Jag skulle vilja höra energiministerns uppfattning om vad det är för typ av svensk kunskap som kan vara speciellt värdefull att använda för insatser i Östeuropa. Svensk teknik är ganska avancerad. Såvitt jag förstår har man i Sverige i princip löst slutförvaringsproblemen på ett betryggande sätt, åtminstone fram till nästa istid. Är det den typen av kunskap, dvs. hjälp att ta hand om avfallet vid en slutgiltig avveckling, som Olof Johansson vill ha överförd?

Vidare vill jag fråga Olof Johansson om hans uppfattning när det gäller att med svensk skattefinansierad medverkan bygga nya kärnkraftsanläggningar i Östeuropa. Den tanken har såvitt jag förstår lanserats av statsminister Bildt. Om jag skall ta till en underdrift, tycker jag att den tanken verkar djärv och ekonomiskt vågad. Jag hoppas att miljöministern delar min uppfattning att det vore rimligare att satsa på de goda förutsättningar som Ryssland, Estland, Lettland och Litauen har för att de skall kunna gå över till biobränsleproducerad el samt eventuellt också satsa på att bygga om befintliga anläggningar eller bygga nya för gasdrift. Det finns en stor potential för detta. Jag skulle bli mycket glad om jag fick höra ett definitivt avståndstagande från Olof Johansson när det gäller att med svenska skattemedel stödja eller finansiera nya kärnkraftsanläggningar runt Östersjön, samtidigt som den svenska kärnkraften skall avvecklas. Tack.

Anf. 67 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Det var många kompletterande frågor. Jag har förståelse för det, eftersom detta är ett mycket stort ämne att hantera. Jag skall försöka att besvara så många frågor som möjligt, i den mån det finns några svar.

Vi långhalar inte den här frågan på något sätt, men ett av problemen är ju att få fram ett så bra beslutsunderlag som möjligt. Det är svårt, eftersom det inte alltid finns någon helt kapabel motpart att kommunicera med. Vi har

emellertid fått en betydande tillgång till information genom de besök som har gjorts av SSI, SKI och även av olika företag som är intresserade av området. Hjälpinsatserna kan gälla t.ex. utbildning, som vi har särskilt uppbyggda institutioner för i Sverige.

När det gäller finansiering pågår det en särskild beredning inom regeringskansliet med anledning av den miljard till Öst- och Centraleuropabistånd som vi talade om. Som jag sade i svaret ingår kärnkraftssäkerheten som ett prioriterat område. Beredningsarbetet är ännu inte slutfört, så därför kan jag inte precisera ramarna. Vi har begärt att SSI och SKI så snart som möjligt skall presentera så konkreta och handfasta planer som det går att åstadkomma.

Det är fråga om mycket omfattande kostnader, om vi går in för de mest avancerade biståndsmetoderna. Jag kan som exempel nämna att om det handlar om ombyggnad av reaktorer rör det sig om mångmiljardbelopp. Därför är det viktigt att också fler kopplas in.

Det här är en av bakgrunderna till att statsministern tog upp dessa frågor i USA. Detta är inte en angelägenhet enbart för Europa – och än mindre för enbart Sverige –, utan det är en global angelägenhet att försöka komma till rätta med detta problem. Man måste försöka knyta de olika finansieringsmöjligheter som finns till det arbete som skall utföras. Vid sådana mindre insatser som t.ex. att utveckla kompetens och säkerhetskultur, bygga upp myndigheter och den typen av näraliggande, mycket elementära, konkreta insatser handlar det inte om så gigantiska belopp. Sverige skall naturligtvis i först hand satsa på att göra det bästa möjliga av de mest akuta säkerhetsförbättringarna, som ju ofta är beroende av att det finns människor som är kunniga på området.

Kunskap är ett av problemen. När Sovjetunionen lämnar Litauen finns det över huvud taget inte några experter kvar där. Jag har hört talas om att det kommer att bli en person med kunnande kvar. Jag vet inte om det är korrekt, men det är så häpnadsväckande att man inte tror att förhållanden av den här typen existerar i verkligheten. Det gäller då att man hjälper till och stöttar de människor som kan och är beredda att göra arbetet, så att de känner sig tryggare i sin situation.

Beträffande den här stora principiella frågeställningen vill jag säga att den som under rådande situation inte är beredd att göra en insats i österled, när vi nu har möjlighet att ta del av denna situation, måste vara en utpräglad cyniker. Man kan inte fransäga sig det ansvaret, och det gäller inte bara för länder i närheten, utan det gäller faktiskt på ett globalt, internationellt plan.

Några av er har tangerat de gamla konfliktfrågorna, dvs. om man skall bygga nya reaktorer för att ersätta de gamla. Situationen är att den frågan inte är aktuell. Behovet av de resurser som är nödvändiga för att försöka skapa någorlunda hyggliga säkerhetsförhållanden kring de reaktorer som över huvud taget kan drivas vidare är i sig så gigantiskt att redan detta kräver enorma finansieringskällor, vilka inte står till förfogande hur enkelt som helst. Dessutom talar tiden för att vi skall satsa på säkerhetshöjande åtgärder i befintliga anläggningar. Nästa steg blir ombyggnader, men då handlar det om miljardbelopp.

Jag har tagit del av nedteckningar från det som sades i Morgonekot onsdag

gen den 19 februari kl. 7.00. Jag vill då klargöra att det är programledaren som i påannonsern säger att Carl Bildt "kan tänka sig att Sverige är med och bygger nya kärnkraftverk där". Om man sedan tittar noggrannare på citatet, finner man att Bildt säger att "det kan också bli fråga om att göra så pass stora ombyggnader att det handlar i realiteten om nya kraftstationer". Det är detta citat som närmast beskriver situationen.

Jag återkommer gärna och svarar på de frågor som återstår.

Anf. 68 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Tack, miljöministern. Jag instämmer i det som miljöministern nu har sagt i några av de svar som jag har fått.

När det gäller citatet från Carl Bildts samtal i USA och vad man har annonserat i Radioekot, föreligger det som vanligt en diskrepans, om jag nu skall uttala mig försiktigt.

Det är högteknologiskt kunnande som Sverige kan gå in med när det gäller att lappa och laga. Om jag har förstått saken rätt är det ett problem att den sovjetiska kärnkraftsbyggnadstekniken är annorlunda än den som vi bl.a. i Sverige använder oss av. Det är då en väldigt intressant fråga huruvida svensk kärnkraftsteknologi kan så att säga appliceras på den sovjetiska tekniken, som inte har samma höga standard – åtminstone inte den äldre – som den svenska.

Parentetiskt vill jag gärna säga att jag icke är ett dugg orolig för den svenska kärnkraftssäkerheten. Det finns förvisso ingen som helst anledning därtill. Vi har en optimal säkerhet på det här området, en säkerhet som är byggd på den bästa tänkbara teknik. Skillnaden gentemot den äldre teknik som finns i kärnkraftverken i Östeuropa – tidigare nämnde jag att det rör sig om 40 reaktorer, varav en större del är äldre – är desto större. I OSS finns det dessutom betydligt fler reaktorer i kärnkraftverk, men de ligger litet längre bort.

Europa är ju ett närområde, och då är frågan mycket enkel och kan ställas till den svenska nationen: Är vi beredda att ta på oss sådana kostnader som det kan bli fråga om för att slippa scenariot att inom en 10-årsperiod med stor sannolikhet drabbas av en kärnkraftsolycka? Det är den lika enkla som bistra frågeställningen.

Jag är alldeles övertygad om, att om man på detta enkla och helt korrekta sätt i en enkät frågar svenska folket blir svaret: Ja, naturligtvis måste vi betala för detta. Frågan är då vilket tidsperspektiv vi har att räkna med. Det skulle vara mycket intressant att få veta vilket utrymme som miljöministern räknar med finns, åtminstone rent approximativt, för att komma i gång med tekniska satsningar i det här området.

Anf. 69 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Det verkar som om det finns en bred enighet om de åtgärder som vi kan vidta från svensk sida för att stärka säkerheten i de östeuropeiska kärnkraftverken och om att dessa åtgärder skall vidtas. Jag tyckte att statsrådets svar var mycket klart och entydigt på den punkten, vilket jag uppskattar.

Jag vill gärna säga att jag inte vare sig i min fråga eller i mitt inlägg på

något sätt eftersträvat att få statsrådet att fälla sin lans och gå till anfall mot några väderkvarnar. Jag har endast noterat att vi, även om vi gör allt vad vi kan för att höja säkerheten i de östeuropeiska reaktorerna, ändå inte kommer att kunna nå en säkerhet i de anläggningarna som svarar mot de krav vi ställer på de svenska anläggningarna.

En konsekvens därav blir då att vi också måste ställa oss frågan om vi kan medverka till att de anläggningarna stängs av och att den elproduktion som nu sker i dessa anläggningar sker på något annat sätt. Kostnaderna för detta är självfallet mycket stora. Vi kan inte ensamma ta på oss ansvaret för att förse Baltikum, delar av Polen, delar av det gamla Sovjetunionen – dagens Ryssland – med elkraft.

Det vore intressant att höra den svenska regeringens inriktning när det gäller synen på dessa frågor. Om vi förblir osäkra om vad som kan hända med reaktorerna även efter det vi gjort allt vi kan för att lappa och laga dem, kommer vi inte ifrån att fundera på hur vi skall bli av med hotet för gott och hur vi skall kunna hjälpa till med att ersätta den el som kommer från dagens anläggningar.

I mitt inlägg tog jag inte upp frågan om vilken teknik som skulle användas. I Ryssland finns det stora mängder gas. Det kanske är gasanläggningar som skall användas. Jag vill inte heller utesluta modern kärnteknik, men det är inte den frågan som jag i dag har ställt till statsrådet, utan det gäller mest inriktningen. Är detta ett område där regeringen vill göra en insats?

Jag återkommer till min andra fråga, som handlade om SSI och dess medverkan när det gäller att öka kunskapen inom strålskyddsområdet. Det är bra, tycker jag, att statsrådet markerar att SSI får ökade anslag. Det är också viktigt, tycker jag, att det understryks att informationen måste bli konsekvent och tydlig – kanske tydligare än hittills – från SSI:s sida. Det är annars risk för att budskapet blir svårbegripligt. SSI måste, som jag ser det, se det som sin skyldighet att tydligt vederlägga påståenden om strålningsrisker och strålningsskador, som är uppenbarligen helt felaktiga eller grovt överdrivna.

Anf. 70 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Det är uppenbart att det finns en total samsyn när det gäller de här överlevnadsproblemen. Jag vill dock gå ett steg längre än Hadar Cars. Av mitt första anförande framgick det att jag för min del vill utesluta en satsning på ny kärnteknik i Östeuropa. Kärnteknik och elproduktion med kärnkraft är ett farligt sidospår i mänsklighetens historia. Väldigt litet talar för att vi skall kunna göra det på ett sätt som innebär att säkerheten är betryggande. Även om Göthe Knutson inte är ett dugg orolig för säkerheten i de svenska kärnkraftverken, kan jag tala om att danskarna är det. De är oerhört oroliga för Barsebäck, även om vi betygar att bästa teknik används och att ingenting över huvud taget kan hända där.

Självfallet är det så att det behövs samlade nationella resurser. Det behövs en samordning för att resurserna skall kunna utnyttjas och insatserna skall kunna göras på ett effektivt och verkningsfullt sätt. Det är också naturligt att Sverige bidrar på t.ex. samma sätt som vi har bidragit med exportkreditgarantier när det gäller byggande av energianläggningar i Afrika och i Asien. Vi borde kunna göra det även i Östeuropa.

Det behövs ersättningsproduktion. Förutsättningarna för att utveckla bio-bränsle och att överföra svenskt kunnande på biobränsleområdet tycker jag är utomordentligt stora. Hadar Cars nämnde de gastillgångar som finns, och jag tror att man får acceptera att gas används i betydande utsträckning, trots att vi är medvetna om att det i sig skapar nya problem genom ökade koldioxidutsläpp.

Denna debatt är bra, tycker jag. Jag skulle också vilja lägga till en fråga. Ser miljöministern några möjligheter att ge IAEA ökade befogenheter när det gäller att internationellt övervaka säkerheten i kärnkraftsanläggningar och på den vägen få en effektivare övervakning med snabbare insatser? IAEA skulle kanske kunna ingripa och stoppa farliga anläggningar.

Anf. 71 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Även jag välkomnar den samsyn som finns här i kammaren, och jag har ingen anledning att fördjupa mig i någon principiell debatt om något som inte hör närtiden till. Man kan ha långa diskussioner om vad som är riskfritt eller inte, om den mänskliga faktorn, osv., men jag tror att de flesta känner till min uppfattning i dessa frågor.

Det är emellertid inte detta som är det aktuella, utan det aktuella i Baltikum och S:t Petersburgsområdet är att man gör det mesta möjliga av de många små insatserna snarast möjligt. Nybyggande är inget aktuellt alternativ. Jag vill bara påpeka att sådana små futiliteter som vår egen lagstiftning måhända också kan lägga hinder i vägen. Enligt vår lagstiftning skall det finnas NPT-anslutning och en allmänpolitisk bedömning som har att göra bl.a. med ett lands stabilitet. Jag repeterar alltså bara den nuvarande svenska kärntekniklagens krav i dessa avseenden. Men det är inte detta som är huvudfrågan, utan perspektivet är mycket mer närliggande.

Låt mig ta fasta på det som har nämnts när det gäller uppföljningsfrågan. Beträffande att stänga av så är principen egentligen knäsat i det bulgariska fallet inom ramen för G 24, och där har Sverige medverkat. Hadar Cars fråga får därmed sitt svar.

Jag hade för två dagar sedan överläggningar med energidirektoratets chef inom EG, dvs. Lorenz Brinkhorst, som satt ordförande på det senaste G 24-mötet. Han berättade att man i Bulgarien har elen avstängd under två timmar för att sedan fortsätta driften under två timmar, detta för att man över huvud taget skall klara situationen. Det är alltså en ren nödreglering av eltillförseln. Det är en teknik som är möjlig att använda.

Om man finner att en kärnkraftsreaktor utgör en omedelbar risk, är det självklart att den skall stängas. Det måste vara varje stats och ansvarig myndighets uppgift att se till att så sker och att man inte tar den typen av risker.

Göthe Knutson hade några synpunkter därutöver. När vi arbetar med Östeuroparamen är det klart att vi har anledning att se till att den blir så stor – och detta området är prioriterat från regeringens sida – att vi kan göra nytta för den på ett bra sätt. Sverige har mycket stora möjligheter, bättre än de flesta, bl.a. därför att vi, jämfört med andra, har en längre tradition när det gäller kärnsäkerhet, både på avfallsområdet och när det gäller reaktorerna. Men naturligtvis finns det gränser för vad vi kan klara av personellt.

Det är därför som vi bl.a. vid mötet på departementet har försökt samla

in alla resurser som finns, myndigheternas resurser eller företagens resurser, för att se hur vi kan "poola" detta på bästa möjliga och mest effektiva sätt. Anledningen till detta är naturligtvis att vi, som en förberedelse, i förhållande till andra behov i österled, visar vad vi kan göra på detta område och att detta brådskar.

Jag vill gärna säga detta som en liten eloge till den tidigare regeringen. Och det var ett ganska självklart beslut när den regeringen avsatte 10–15 milj.kr. för att göra studier. Men det har i alla fall hjälpt till, eftersom detta har kommit i gång, och vi har fått ett underlag på detta område som är betydligt bättre än på många andra områden.

Jag skulle kunna läsa högt ur sammanfattningen – men det skall jag inte göra, eftersom ni har möjlighet att själva ta del av detta – alla de brister som finns. Man har från SSI:s och SKI:s sida helt enkelt kartlagt den situation som man har att hantera med i första hand de fyra tryckvattenreaktorerna på Kolahalvön – dessa har man intresserat sig för – de fyra RBMK-reaktorerna i S:t Petersburg och de två RBMK-reaktorerna i Ignalina. Det är dessa som man i första hand har ägnat sig åt i detta första svep. Det är väl en riktig prioritering, och jag hoppas att vi är överens om den.

Sedan har man där konstaterat – vilket inte är så svårt – att både Litauen och S:t Petersburgsregionen till ungefär 50 % är beroende av elproduktion i dessa reaktorer. Det är ungefär på samma sätt i Sverige, dvs. hälften. Dessutom levererar de fjärrvärme till personalbostäder och annat. Och alla vet med anledning av den oljedebatt som vi har haft att situationen har varit krisartad i vinter. Den blir väl bättre när klimatet blir bättre, men problemen upphör inte i och med detta.

Låt mig även säga att vi inom ramen för G 24 kommer att göra vårt bästa för att driva på så att också andra skall ställa upp på detta område. Vi måste alltså fungera som en generator och se till att så mycket som möjligt händer på så många händer som möjligt.

Anf. 72 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag skall avstå från att göra något genmäle till Rolf L Nilson, eftersom det är sent på eftermiddagen. Jag rekommenderar bara läsning av det som finns i rikligt mått från bl.a. SSI, strålskyddsinstitutet, och alla de säkerhetsföreskrifter som de svenska kärnkraftverken har att rätta sig efter.

I denna debatt har det många gånger blivit sagt, att om den svenska kärnkraften är farlig och om inte säkerheten är optimal efter mänskliga mått och även efter tekniska mått, skall den stängas av. Jag för därför över samma resonemang på de östeuropeiska förhållandena, och då är det nog dess värre på det sättet att det stora flertalet av reaktorerna där bör stängas av omedelbart. Men vad händer då?

Miljöministern har beskrivit hur svår den ekonomiska situationen redan är – beroendet av kärnkraften är i snitt 50 %. Om det händer en olycka vid ett av kärnkraftverken i Östeuropa, t.ex. i S:t Petersburgsområdet, kommer detta sannolikt att tvinga myndigheterna i OSS att stänga av samtliga reaktorer som är av den äldre typen. Då uppstår troligen en förödande situation i detta gamla Sovjetimperium, där man har lyckats förstöra ett land som tidigare var rikt och fruktbart.

Vad händer sedan med världen i stort och den världsekonomi som är så pass integrerad, inte beroende av Ryssland och de andra staterna, men ändå? Detta är frågor som jag inte skall försöka besvara. Och, som miljöministern tidigare sade, i den mån som det finns svar kan man ge dem här och nu. Men tyvärr finns det begränsade möjligheter att i dag säga vad som är absolut rätt och riktigt.

För egen del är jag övertygad om att regeringen kommer att arbeta målmedvetet. Och det faktum att statsministern i USA tog upp detta med statsledningen i USA, talar ju för att han också har väckt medvetandet om att världens ledande industrinationer måste vara med och betala detta.

Anf. 73 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag tycker att det bulgariska exemplet är mycket klagande. Där fanns det några reaktorer som var så usla att fortsatt drift mycket snabbt hade kunnat leda till olyckor. Då gick västvärlden in och finansierade ersättningsel till Bulgarien mot att Bulgarien omedelbart stängde av dessa reaktorer. Det var bra gjort.

Vi har emellertid inte löst Bulgariens energiförsörjning genom dessa åtgärder. Långsiktigt kan vi ju inte fortsätta att finansiera Bulgariens elimport. Bulgarien måste hitta andra sätt att tillgodose sina elbehov.

Det är detta som en av mina frågor handlar om. Vad anser miljöministern att Sverige kan och bör göra för att underlätta för länderna i Östeuropa att befria sig från kärnkraften i de gamla och dåliga anläggningarna och skaffa sig den nödvändiga elen på annat sätt?

En annan fråga, gäller det förhållandet att svenska kärnkraftstekniker nu i stor utsträckning kommer att göra vad de kan för att höja säkerheten i anläggningar i Östeuropa. Det är utmärkt att så sker, men det är också en risk att det skapar ett slags falsk tilltro till att när arbetet en gång är gjort, är anläggningarna säkra och bra. Det är de inte. Det finns också en risk för att om/när något händer i en sådan anläggning, ansvaret för olyckan kommer att läggas på de tekniker från t.ex. Sverige som gjort betydande insatser för att olyckan skulle undvikas.

Därför har jag i dag uttalat från denna talarstol att vi inte kan lägga någon sådan börda på dem som nu gör insatser för att öka kärnkraftssäkerheten i Östeuropa. Det ansvaret kan de inte ta. Det har de inte förutsättningar/resurser för. De har gjort så gott de kunnat, men mer än så kan de inte göra.

Jag tror att det vore värdefullt om statsrådet här ville göra ett liknande uttalande, så att det står klart vad den svenska inställningen är, om/när någonting trots våra insatser går snett i ett kärnkraftverk i Östeuropa.

Anf. 74 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag vill ta upp något som kanske är en liten sidoaspekt men som jag ändå tror är viktigt. Jag vill fråga miljöministern vilka åtgärder han anser att de nordiska länderna samfällt kan göra.

Det gäller givetvis ett svenskt problem. Vi har tidigare hört att det också är ett europeiskt och t.o.m. ett globalt problem, men de som bor närmast, är direkt berörda och sedan tidigare vana vid att samarbeta intimt, kan hjälpa och stötta varandra.

Jag vill avslutningsvis helt enkelt fråga Olof Johansson om han avser att ta några initiativ eller om man samnordiskt redan har agerat tillräckligt i dessa frågor.

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

*Svar på
interpellationer*

Anf. 75 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! En av de frågor som jag fick tidigare av Rolf L Nilson berörde IAEA:s befogenheter. Problemet är nog inte IAEA:s befogenheter utan frågan om detta organ har tillräckliga resurser och dessutom i första hand ägnar sig åt kärnsäkerhet. Som framgått av pressmeddelanden under den senaste tiden struntar många av IAEA:s medlemsstater i att betala sina medlemsavgifter. IAEA har alltså en betydande resursbrist.

Man kan naturligtvis också beklaga splittringen av resurserna på å ena sidan Euratom, å andra sidan IAEA, som gör att det inte är riktigt säkert att resurserna utnyttjas effektivt. Det är dock möjligt att detta samarbete kommer att förbättras genom G 24-sammankopplingen.

Vad gäller det nordiska samarbetet tror jag att det är nödvändigt för länderna kring Östersjön att samarbeta. Det är den gruppen av stater som är aktuell. Då kommer Helcom och avfallsfrågorna in i bilden. Man har upptäckt nya avfallslager alldeles i kanten av Östersjön, och dessa är en betydande miljöfara för hela detta innanhav och alltså för alla Östersjöstater. Jag tror att detta kan bli den starkaste motivationen för att gemensamt i en vidare ländergrupp göra större insatser. Det arbetet måste vi ta på djupaste allvar.

Jag har naturligtvis ingen svårighet att instämma i det uttalande som Hårdar Cars gjorde i sitt senaste inlägg. Självfallet kan inte svenska experter som går in med låsta förutsättningar ta över helhetsansvaret. De tar ansvar för det de kan göra i den situation som de är satta i, men absolut inte helhetsansvaret. Berörda myndigheter skall naturligtvis veta att detta är den enda rimliga uppfattningen, och den omfattas av regeringen.

När det sedan gäller vad man ytterligare kan göra handlar det självfallet om att exportera bättre teknik. Låt mig därmed glida över till Göthe Knutsons senaste inlägg. Jag tror att det är viktigt att man skapar större mångfald och mindre beroende av kärnkraft. Men det är min syn. Vi vet från vår hemmadebatt att det tar lång tid att bygga kärnkraftverk. Hela öststatssituationen är en bra illustration till vad som händer när man sedan en gång har blivit beroende av dem. Det blir risk för panik och för stora olyckor. Man tål inte odemokratiska system där man inte har någon säkerhetskultur.

Kärnkraft är egentligen för allvarlig för fredlig användning. Jag skall dock inte polemisera på något sätt utan konstaterar bara att öststatsexemplet visar att kärnkraft är någonting som måste hanteras med yttersta varsamhet för att över huvud taget kunna tillåtas existera.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1991/92:90 och fråga 1991/92:341 om avreglering av flygmarknaden, m.m.

Anf. 76 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Kenneth Attefors har frågat mig vad skälen är till att jag kan gå med på att bilda ett monopol/oligopol när det gäller flyget.

Georg Andersson har frågat mig om regeringen kommer att fullfölja de intentioner som uttrycks i budgetpropositionen om avreglering av flygmarknaden och om så är fallet på vad sätt en reell konkurrens skall kunna etableras när ett företag kommer att vara helt dominerande på marknaden.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Som svar på Kenneth Attefors fråga vill jag inledningsvis erinra om den kompetensfördelning som råder mellan regeringen och ett bolags styrelse. Det är inte jag eller regeringen som nu behandlar frågan om ett samgående mellan SAS och Linjeflyg. Det är styrelserna i ABA, SAS och Bilspedition som behandlar och som också skall behandla den typen av fråga. Så länge staten är engagerad som ägare i bolag måste också staten i dessa sammanhang agera med bolagets bästa som utgångspunkt.

När det gäller min syn på ett eventuellt samgående, som Kenneth Attefors efterlyser, så är den naturligtvis blandad. Det står helt klart att också den svenska marknaden kommer att öppnas för såväl nationell som internationell konkurrens. I det läget krävs det konkurrenskraftiga och effektiva enheter som långsiktigt kan klara konkurrensen.

På Georg Anderssons fråga om regeringens intentioner att fullfölja en avreglering av flygmarknaden är svaret att dessa självklart ligger fast. I det riksdagsbeslut om avreglering som bär just Georg Anderssons signum skulle ett första steg tas. SAS och Linjeflyg får enligt detta rätt att konkurrera med varandra. Nästan omgående efter det att den nya regeringen tillträtt aviserade vi till riksdagen att ansträngningarna att avreglera flygmarknaden skulle intensifieras. Detta har vi följt upp i årets budgetproposition med förslag om att helt öppna inrikesflyget för konkurrens.

Jag kan avslutningsvis nämna att näringsfrihetsombudsmannen prövar affären enligt konkurrenslagen. Jag vill för egen del poängtera att möjligheterna till reell konkurrens ges först när vi öppnar marknaden för alla flygbolag.

Anf. 77 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Först ett tack till kommunikationsministern för svaret.

Men detta svar ger ett något förbryllande intryck. Man skulle väl kunna sammanfatta det med att säga att regeringen vill ha fri konkurrens, men först ett massivt monopol på flygets område.

För ett år sedan föreslog jag som kommunikationsminister ett första steg på väg mot avreglering av inrikesflyget. Fr.o.m. den 1 januari 1992 skulle Linjeflyg och SAS få parallella koncessioner och därmed bedriva flygtrafik i konkurrens med varandra. En reell konkurrens dem emellan hade möjliggjorts genom att SAS då hade sålt sina aktier i Linjeflyg till Bilspedition.

Jag mötte vid det tillfället en hård kritik för att jag inte gick snabbare fram på avregleringens väg. Moderaternas talesman i riksdagen, Görel Bohlin,

menade att konkurrensen på en gång borde vidgas till också andra flygbolag på de mest lönsamma linjerna och att statens engagemang i SAS borde avvecklas. Folkpartiets talesman Anders Castberger var bombastisk i sin kritik och betecknade mitt förslag som en kosmetisk skyddsmask till förmån för fortsatt monopol. Marknadsekonomi måste gälla också på flygets område. SAS bör privatiseras, slog han fast.

Nu har vi en borgerlig, moderatledd regering. Då slår man ihop SAS och Linjeflyg. De två som skulle etablera konkurrens för två månader sedan slår sig samman. Därmed kontrolleras flygmarknaden av ett bolag. Nog är det väl en ganska märklig utveckling.

Uppenbarligen gillas denna utveckling av kommunikationsministern. Huruvida andra regeringsföreträdare instämmer är väl än så länge en öppen fråga. Enligt Dagens Industri den 25 januari säger näringsministern att han är emot alla typer av konkurrensbegränsning. Ordföranden i finansutskottet, centerpartisten Per-Ola Eriksson, säger: Om SAS och Linjeflyg går ihop har vi satt konkurrensen på hemmamarknaden ur spel. Och folkpartiets representant i näringsutskottet Hadar Cars menar att det inte finns någon som helst orsak att säga ja och amen till SAS–Linjeflyg-affären.

Det vore intressant att få höra var regeringspartierna står i dag i denna fråga.

Så några kommentarer till kommunikationsministerns skriftliga svar, där han uttalar: "Det är inte jag eller regeringen som nu behandlar frågan om ett samgående mellan SAS och Linjeflyg. Det är styrelserna i ABA, SAS och Bilspedition som behandlar och som också skall behandla den typen av fråga."

Detta är en mycket intressant deklaration från regeringens företrädare. Min fråga är: Varför gällde inte den ordningen också i Procordiaaffären?

Med tillämpning av regeringens sätt att behandla Procordiaaffären borde väl privatiseringsdelegationen ha kopplats in också i SAS–Linjeflyg-affären. Men det kanske inte ansågs nödvändigt, eftersom privatiseringsdelegationens ordförande ju också är ordförande i SAS – onekligen ett intressant förhållande. Men här ansåg man att ett *ökat* statligt ägande vore att föredra för bolagets bästa. Ja, det svänger snabbt ibland i regeringspolitiken!

Trots att det om den här affären fullföljs skapas en faktisk monopolsituation inom inrikesflyget, fortsätter kommunikationsministern att utlova öppen konkurrens. Ja, det sägs i svaret att ett sådant förslag skulle ha presenterats i budgetpropositionen. Men där finner jag bara vissa allmänna riktlinjer – inget utarbetat förslag. Men vi får väl höra mer om detta sedan.

Min avslutande fråga efter dessa kommentarer är: Anser kommunikationsministern att det är realistiskt att åstadkomma en fri konkurrens när ett bolag blir så dominerande på marknaden som faktiskt blir fallet efter en sammanslagning av SAS och Linjeflyg?

Anf. 78 KENNETH ATTEFORS (nyd):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Ett problem för mig när jag nu kommer efter Georg Andersson är att jag nästan inte har någonting att säga – han har nämligen tagit upp allt det som jag tänkte fråga om. Jag vill dock säga att jag i princip håller med Mats Odell om att det är styrelserna i de berörda bolagen

som egentligen skall behandla denna fråga. Vi får alltså avvakta vad NO säger i den här frågan.

En fråga som jag däremot ser som ett jätteproblem och som uppstår när Linjeflyg och SAS går ihop är att detta nya flygbolag innehar "grandfather's right" och de bästa slotsen, dvs. start- och landningstider, på Arlanda. Om vi nu får ett jättebolag i form av SAS/Linjeflyg bör därför alla tidigare utdelade slots återkallas. "Grandfather's right" är orättvist och kommer effektivt att ställa alla konkurrerande flygbolag utanför de bästa starttiderna.

Min fråga blir då till kommunikationsministern: Kommer kommunikationsministern aktivt att arbeta för att återkalla alla tidigare utgivna och fördelade slots, så att vi eventuellt kan få den efterlängtrade konkurrensen, som både kommunikationsministern och Ny Demokrati vill ha?

Anf. 79 Andre vice talman CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Först några funderingar kring avregleringen av inrikesflyget.

När jag såg att det var kommunikationsministern i den förra, socialdemokratiska regeringen som hade frågat dagens kommunikationsminister om regeringen tänkte fullfölja intentionerna från budgetpropositionen, utgick jag ifrån att Georg Andersson var kritisk mot den långtgående avreglering som aviserats där.

Den socialdemokratiska regeringen visade nämligen – på detta område liksom på de flesta andra – inte något speciellt intresse för det här med konkurrens och avreglering. Som Georg Andersson var inne på, lyckades den socialdemokratiska regeringen, trots att den från konkurrenskommittén fick ett konkret förslag på en försiktig början till avreglering av inrikesflyget, t.o.m. begränsa det så att man enbart skulle tillåta en viss tävlan mellan SAS och Linjeflyg, två bolag med omfattande ägargemenskap. På en stor del av nätet skulle dessutom monopolet helt bibehållas.

Så långt ville Georg Andersson gå, dvs. i praktiken egentligen ingen konkurrens alls! Jämfört med den insatsen är agerandet från vår nuvarande kommunikationsminister ett under av konkurrensvänlighet.

Några betänkligheter mot koncentrationen i näringslivet brukar ju socialdemokraterna inte ha heller. Det räcker att erinra om applåderna inför den planerade Volvo-Procordiaaffären. Så jag förstår om kommunikationsministern inte tar kritiken från Georg Andersson särskilt allvarligt.

Däremot tycker jag att statsrådet borde ta kritiken från flygresenärerna och de konkurrensvårdande myndigheterna *mycket* allvarligt.

Kommunikationsministerns första kommentarer till SAS/Linjeflygaffären var enbart positiva. Det är anmärkningsvärt mot bakgrund av att statsrådet ingår i en regering där konkurrens, mångfald och ägarspridning är mycket viktiga inslag i den ekonomiska strategin. "Såväl offentlig som enskild maktkoncentration kommer att motarbetas", heter det t.ex. i regeringsdeklarationen.

I stället för att applådera det här försöket, som går ut på att åstadkomma en nästan total dominans för SAS inom inrikesflyget, borde kommunikationsministerns reaktion, menar jag, ha varit den motsatta, nämligen att det här inte är en acceptabel lösning.

För att få till stånd en så effektiv konkurrens som möjligt borde enligt min

uppfattning det nuvarande ägarsambandet brytas upp – inte förstärkas! Därefter skall bolagen börsintroduceras. Nu säger kommunikationsministern att så länge staten är ägare skall man *enbart* ha bolagens bästa för ögonen.

Jag inser naturligtvis dilemmat. Resonemang understryker närmast hur olycklig konstruktionen är. Men jag accepterar ändå inte slutsatsen, kommunikationsministern. Staten måste nämligen också ta ett ansvar för att konkurrensen fungerar väl på olika marknader. I det här fallet smiter kommunikationsministern ifrån *det* ansvaret.

Jag hade hoppats – och hoppas fortfarande – att kommunikationsministern i dag skulle korrigera sina mycket positiva omdömen om SAS/Linjeflyg-affären, låta monopolivrarna, oavsett var de finns, åtminstone få klart för sig att de inte kan räkna med stöd från regeringen, när man i kraft av sin dominerande ställning vill försöka skinna svenska flygresenärer på ytterligare pengar.

Annars blir inte regeringen trovärdig, när den nästa gång talar om konkurrens, mångfald och ägarspridning!

Anf. 80 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Det här är en mycket intressant och mångfasetterad fråga, och Christer Eirefelt belyste några av de intressantare dragen i den socialdemokratiska politiken på området; jag kan hitta flera.

Sanningen, herr talman, är nämligen den att den avreglering som Georg Andersson initierade och som riksdagen beslutade om just nu i detta ögonblick är i full kraft. Men Georg Andersson kanske kunde berätta vad det beror på att SAS och Linjeflyg inte har börjat konkurrera med varandra. När han gjort det, kanske han också kan lätta på förlåten och berätta vad han hade tänkt sig använda för teknik för att förmå dessa två parter att starta en konkurrens med varandra.

Vad finns det för möjligheter att få två företag, som är de enda på marknaden, att börja konkurrera med varandra? Det skulle vara intressant att höra vad den arsenalen består av, vilka verkkningsmedel man hade tänkt sig där.

En annan intressant fråga är hur länge Linjeflyg skulle ha klarat sig i den konkurrensen, med sitt goda kostnadsläge men skrala kassa, medan SAS rimligtvis har ett sämre kostnadsläge men en desto bättre kassa. Det är någonting att fundera på.

Men så här går det, som Christer Eirefelt sade, när vi har en sammanblandning av statlig företagsamhet också på så här pass strategiskt viktiga områden.

Georg Andersson säger att han är förbryllad – konkurrens men först ett massivt monopol! Detta massiva monopol är ingenting som den nuvarande regeringen har hittat på. Det är någonting som har funnits sedan flyget började i detta land. Det är det faktum som vi har att ta hänsyn till i sammanhanget.

Jag kan mycket väl tänka mig att hade det inte blivit ett regimskifte och man verkligen hade aviserat en kraftfull avreglering av svenskt inrikesflyg, hade kanske inte den här affären kommit till stånd. Det är mycket möjligt. Det vet inte jag.

Jag tror att en av förklaringarna till att konkurrenspolitiken som initiera-

des av socialdemokraterna inte fungerar är just att man ser framför sig den totala avregleringen – redan från den 1 juli i år, mina vänner! Vi har alltså inte mer än ett antal månader kvar till dess det blir en total avreglering av det svenska inrikesflyget.

Varför kopplades inte privatiseringsdelegationen in? frågar Georg Andersson. Svaret är mycket enkelt. Det är tre suveräna nationer som är delägare i bolaget. Man går inte in och privatiserar sådant som andra stater är delägare i. Georg Andersson vet mycket väl att vi har ett skandinaviskt luftfartssamarbete som är en oerhörd begränsning av vår handlingsfrihet på den civila luftfartens område men som samtidigt har varit en styrka för det skandinaviska luftfartssamarbetets fysiska gren, SAS.

Christer Eirefelt har däremot framfört en mera konstruktiv kritik, som det verkligen finns anledning att begrunda. Han tyckte att jag applåderade den här affären från början. Det gjorde jag kanske, kan man tycka. Jag fick frågan vad det kunde finnas för motiv för affären, och jag svarade då att jag hade sett kalkyler som visade på stora rationaliseringsvinster, som skulle kunna leda till sänkta biljettpriser.

Om det skall tolkas som applåder, vet jag inte. Jag beklagar naturligtvis affären utifrån konkurrenssynpunkten. Jag skulle önska att man hade skjutit upp den till dess att den nya konkurrenslagstiftningen hade trätt i kraft, till dess att avregleringen varit fullt genomförd. Det hade varit det optimala från regeringens utgångspunkt.

Jag vill också fråga Georg Andersson en annan sak. Han frågar oss: Var står regeringspartierna i den här frågan? Det tror jag nog är klart för de flesta. En annan fråga som i sammanhanget kanske är väl så intressant är: Var står socialdemokraterna i den här frågan?

Er representant i styrelsen har i ett flertal sammanhang, offentliga sådana, i TV och radio, pläderat för affären och talat om varför han har stött den. Det skulle vara intressant att veta om han agerar på det socialdemokratiska partiets vägnar eller om han har sprungit ut helt på egen hand.

Anf. 81 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag har vid det här laget haft ett antal debatter med Mats Odell. Jag har försökt uppträda mycket vänligt, men jag har hört många som tycker att Odell är väldigt fräck i debatterna. Efter att ha avlyssnat hans senaste inlägg måste jag börja fundera på om det inte är så att de har rätt.

Nu vet jag ju att anfall är bästa försvar. I synnerhet när man är i trängt läge, i ett hörn, kan det vara den enda möjliga strategin. Odell går till angrepp mot mig för den avreglering som jag föreslog och som skulle ha varit inledd och säger att den nu är i full kraft. Men ni sätter den ju ur spel!

Inte blir det någon avreglering och konkurrens mellan två som är på väg att gå samman. De har ju diskuterat den strategin ända sedan årsskiftet och fick applåder från Odell redan tidigt i januari. Det här var ju utmärkt, hette det. Jag hörde Odell säga i radion att med den här affären får vi ett kraftfullt flygföretag som kan sänka priserna genom att man kan rationellt utnyttja hela strukturen och vara ensam på marknaden.

Och så riktar Mats Odell kritik mot mig och frågar: Vad var det för strategi bakom den socialdemokratiska avregleringen, när två företag skulle konkur-

nera? Jo, jag tror faktiskt att två stycken kan konkurrera, men jag har väldigt svårt att se hur det kan bli någon konkurrens på en marknad där en aktör är praktiskt taget ensam.

Jag har hört argumentet att om man hade släppt loss de två bolagen mot varandra, skulle SAS ha knäckt Linjeflyg, och därför måste de gå ihop. Vad är det för bjässe som Odell är på väg att släppa in som verkligen kan bjuda någon konkurrens till SAS? Var finns denne på den svenska marknaden?

Nu förespeglas återigen att det skall bli friare konkurrens och full konkurrens om några månader. Men det finns inget förslag, och det finns ingen operatör på svensk marknad som kan erbjuda SAS konkurrens. Men jag har ju noterat den kritik som nu kommer från näringslivet, från olika håll, mot den här utvecklingen.

När Christer Eirefelt nu tog sats i en ganska vårdslös kritik, får jag väl säga, mot socialdemokratin för bristande intresse för konkurrens, var det väl för att kamouflera vad som skulle komma. Han riktade ju sedan ganska tuff kritik mot regeringen. Frågan är: Talar nu Eirefelt för folkpartiet i den här frågan? Eller finns det någon annan röst för folkpartiet i regeringen? Det är dock regeringen som har ansvar för vad som nu händer.

Anf. 82 KENNETH ATTEFORS (nyd):

Herr talman! Jag fick inget svar på slotsfrågorna, men nu hör jag att Mats Odell är en fräck minister, och därför tänker jag ställa en fräck fråga.

I tidningen Expressen den 25 januari fanns en artikel som gällde affären SAS/Linjeflyg. Där skriver journalisten Alf Montán så här: "Linjeflyg och SAS är halvstatliga. Regeringen hade kunnat stoppa affären. Kommunikationsminister Mats Odell sitter nu med skägget i brevlådan – en lika ömklig figur som företrädarna på posten i umgänget med SAS. Hans departement har alltid hukat för SAS."

Med anledning av detta skulle jag vilja fråga om kommunikationsministern offentligt tänker försvara sig mot Expressens påstående att han är en ömklig figur. Och så skulle jag vilja veta hur mycket sanning det ligger i att kommunikationsdepartementet alltid hukat sig för SAS.

Anf. 83 Andre vice talman CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! I praktiken är det väl en mycket liten skillnad mellan det alternativ som Georg Andersson satte i sjön – eller i luften kanske det skall heta – och den version som vi skulle få med ett sammanslaget SAS/Linjeflyg. Det var alltså en ytterligt begränsad konkurrens som skulle åstadkommas med det Anderssonska förslaget.

Kommunikationsministern funderade på hur Linjeflyg skall klara sig om den här affären inte skulle komma till stånd. Jag tror att Linjeflyg hade och har beredskap för att klara sig själv på marknaden. Det finns ett stort intresse både bland personal och i ledningen för Linjeflyg för att ta upp denna fight. Jag anser att svaret på frågan är att förutsättningarna var mycket goda.

Kommunikationsministern hänvisar till den kommande avregleringen. Jag tycker att Georg Andersson har en poäng där. Risken är uppenbar att med denna konstruktion kommer avregleringen att försvåras. Ett sådant bolag med en stor dominans på svenska marknaden har många trumf på hand.

Kenneth Attefors nämnde slots, dvs. landnings- och starttillstånd, som en sådan trumf. Det är mycket svårt för ett nytt bolag att slå sig in på en sådan marknad. Det gäller denna bransch liksom de flesta andra.

Kommunikationsministern tog också upp frågan om samordningsvinster. Det är ett argument som alltid nämns från dem som vill skaffa sig dominans på en marknad, dvs. att det blir samordningsvinster. Det må vara hänt att man får lov att göra så, under förutsättning att de samordningsvinsterna kommer konsumenterna till del. Här riskerar man att så inte kommer att ske.

SAS kunder i Sverige, i en situation som nästintill är en monopolsituation, kommer inte att få del att de vinsterna. Det är stor risk för att Sverige även i fortsättningen kommer att ha internationellt sett mycket höga flygpriser. Bolaget tar hand om vinsterna och använder dem för att klara sig på de konkurrensutsatta linjerna i Europa och än värre – som hittills har skett – till nya riskfyllda engagemang på andra områden.

Det var utmärkt att vi fick en nyansering av kommunikationsministerns första uttalande, dvs. att man även inser konkurrensaspekten. Jag hoppas att den i fortsättningen kommer att väga tyngre än hittills.

Anf. 84 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Det finns många punkter att diskutera. Jag skall försöka svara på frågan om slots.

Vi har kontrollerat via luftfartsverket om begränsningen av slots i dag utgör en restriktion för dem som vill ta upp en konkurrens från den 1 juli. Såvitt jag har kunnat utröna utgör slots inte en trång sektor för att få konkurrens. Georg Andersson ställde en fråga om det finns några operatörer. Ett svenskt bolag har publicerat tidtabeller och prislister där man ligger långt under de priser som i dag gäller för det svenska inrikesflyget. Där finns inte den begränsningen. Men vi skall komma ihåg att vi i dag befinner oss i en lågkonjunktur där den civila luftfarten har minskat. När vi kommer in i nästa högkonjunktur, vilket vi naturligtvis hoppas skall ske så fort som möjligt, kan det bli annorlunda. Vi vet alla här att det har fattats ett beslut om att bygga en tredje rullbana på Arlanda. Vi vet att kapaciteten i och med det inte ökar med 50 %. Det finns en begränsning i själva luftrummet.

Vi för också en diskussion med Stockholms kommun om Bromma. Framöver blir det aktuellt att ta ställning till hur det skall bli med Bromma när det avtalet upphör, osv.

Begränsningen av slots utgör i dag inte någon restriktion. Hur det skall bli när vi nalkas EG:s tredje luftfartssteg, dvs. förhoppningsvis den 1 januari 1993, är litet svårare att sja om. Det är fråga om hur pass många utländska operatörer som lockas till den svenska marknaden att utföra cabotage. Det beror naturligtvis bl.a. på hur stark konkurrensen är i Sverige. Har man då gått ner i pris och det råder en hård priskonkurrens kanske inte så många lockas in. Är det ett för högt prisläge om ett år från i dag, kan vi räkna med att på de stora, tyngre linjerna kommer många av de stora operatörerna som flyger på Sverige att utföra cabotage, dvs. inrikesflyg i Sverige.

Jag kan naturligtvis inte begära ett svar från Georg Andersson om vad som är socialdemokraternas uppfattning i frågan. Men ni har en representant i

styrelsen. En möjlighet är naturligtvis att inte stå här och försöka få regeringen att utföra något. Varför inte låta representanten framföra en annan uppfattning i frågan? Såvitt jag vet är han en tillskyndare av denna affär.

Prot. 1991/92:71
27 februari 1992

*Svar på
interpellationer*

Anf. 85 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Det finns inte så mycket ytterligare att tillföra i denna diskussion. Jag har beskrivit bakgrunden, vad vi föreslog och den kritik vi mötte från borgerligt håll. Jag konstaterar att när vi fick en borgerlig regering, togs ett steg bakåt.

Christer Eirefelt bekräftade att mitt förslag, som skulle ha varit i gång nu om det hade fullföljts, ändå utgjorde en utveckling mot en begränsad konkurrens – men dock konkurrens i ett första steg. Nu tas inte detta första steg. Vi vet litet om de steg som förespeglas oss framöver.

Kvar står den strategiska frågan, dvs. när man från regeringshåll och andra säger att om SAS skulle ha fått fri konkurrens med Linjeflyg skulle Linjeflyg ha knäckts. Därför slås de två bolagen ihop. Sedan säger man att det finns andra aktörer. Det här är för mig obegripligt. Vilket annat bolag orkar tävla med jätten Linjeflyg/SAS, när Linjeflyg inte skulle ha orkat tävla med SAS? Någonstans brister det i logiken.

Kritiken har varit och är ganska hård mot det man upplever som ett tydligt avsteg från dessa stolta paroller om den utlovade konkurrensen. Vi får väl se vad framtiden ger i det här hänseendet. Det är bara att konstatera att det första steget var ett massivt monopol och ett ökat statligt ägande.

Anf. 86 Andre vice talman CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Jag sade egentligen, Georg Andersson, att det var en synnerligen begränsad konkurrens som skulle ha uppstått med det förslag som den socialdemokratiska regeringen satte i sjön.

Jag vill lägga till en aspekt som vi inte har kommit in på, nämligen vad vi kan åstadkomma med konkurrenslagstiftningen. Kommunikationsministern nämnde att den nu med all säkerhet kommer att granskas av NO, dvs. av marknadsdomstolen. Det är naturligtvis tveksamt vad vi med nuvarande konkurrenslagstiftning kan klara. Jag är optimistisk. Även med den nuvarande konkurrenslagstiftningen är det ytterst tveklaktigt om denna affär skall gå att genomföra. Det hade naturligtvis varit ännu svårare om vi hade kunnat avvakta tills det kommer en ny konkurrenslagstiftning med "bättre tändar". Då tror jag absolut inte att detta hade kunnat genomföras.

Jag har gott hopp om det jag vill åstadkomma, nämligen att det blir två helt skilda bolag, SAS och Linjeflyg, som konkurrerar fritt på den svenska marknaden och så småningom också med utländska flygbolag. Jag tror att det mycket väl kan bli det slutliga resultatet av den här historien.

Anf. 87 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Låt oss till slut konstatera att jag inte vill uppfattas som obehaglig eller fräck mot min gode vän Georg Andersson. Det var inte alls syftet. Jag försöker bara få grepp om var socialdemokratin står i denna fråga. Jag kanske kan få besked efter debatten. Jag har inte blivit så mycket klokare just nu.

Herr talman! Vi kan konstatera att Sverige kommer under detta år att ha Europas mest avreglerade civila luftfartsmarknad. Jag gläder mig åt det stöd som vi kommer att få från socialdemokraterna – om jag har uppfattat Georg Andersson rätt – i de strävandena. Det har skett en radikalisering efter valet. Jag tycker att det är ett steg i rätt riktning.

Det här kommer att innebära stora omställningar. Vi har även att ta hänsyn till att de svagare linjerna upprätthålls. Därför har vi uppdragit åt luftfartsverket att utreda den frågan, dvs. hur man skall kunna behålla och garantera service med utgångspunkt i regionalpolitiska aspekter i en sådan avreglering. Utredningen skall vara klar inom en ganska snar framtid, nämligen den 1 april, och den skall ligga till grund för det förslag som kommer att läggas på riksdagens bord.

Det bästa hade naturligtvis varit om omstruktureringen av de delvis svenska flygföretagen hade kunnat vänta tills konkurrensen hade öppnats och konkurrenslagstiftningen hade skärpts. Som Christer Eirefelt påpekat pågår redan en prövning hos näringsfrihetsombudsmannen.

Regeringens och riksdagens roll är att lägga fast spelreglerna på den här typen av marknad, alltså skilja luftfartspolitik från ägarrollen i olika typer av statligt ägda företag. Vi har från regeringens sida presenterat en lista på ungefär 35 företag som vi anser bör privatiseras, dvs. säljas ut till olika intressenter.

Jag är helt övertygad om att inom en inte alltför avlägsen framtid kommer även det statliga engagemanget inom flygsidan att vara aktuellt för en privatisering. Om jag tolkar Georg Andersson rätt, kommer vi även där att kanske möta en ny politik från socialdemokraternas sida. Jag välkomnar även det.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Propositionerna

1991/92:106 Vissa socialförsäkringsfrågor

1991/92:155 Skadestånd för arbetstagares deltagande i olovlig stridsåtgärd

12 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 26 februari

1991/92:118 av *Chatrine Pålsson* (kds) till statsrådet Bo Könberg om ÄDEL-reformen:

förändring vad det gäller äldrevården. Denna s.k. ÄDEL-reform är en av de allra största och mest genomgripande reformförändringar som skett i vårt land under detta århundrande.

Det är naturligt att en så stor förändringsreform har sina brister särskilt i inledningsskedet. De senaste veckornas larmrapporter från olika delar av landet om brister i samverkan mellan kommuner och landsting när det gäller äldre patienter i livets slutskede har väckt oro, oro hos patienter, anhöriga och allmänhet.

En viktig utgångspunkt måste alltid vara att alla människor tillförsäkras den vård och omsorg som behövs. Huvudmannaskapsfrågan får aldrig bli en huvudfråga. Det är vårdens innehåll och kvalitet som är det viktigaste för den enskilda människan.

De klinikfärdiga patienternas situation har från flera håll beskrivits som oacceptabel. Problemen accentueras då vi lever i en tid när kommuner och landsting arbetar under kärva ekonomiska förhållanden.

Vilka insatser planerar statsrådet Könberg för att åtgärda dessa problem?

När planeras en utvärdering/uppföljning av ÄDEL-reformen?

1991/92:119 av *Karin Israelsson* (c) till finansministern om det offentliga stödet till folkrörelser:

I regeringsförklaringen säger regeringen om folkrörelser: "De frivilliga och ideella organisationernas insatser inom bl.a. folkrörelser som idrottsrörelsen, kyrkorna och de fria samfunden spelar en ovärderlig roll i ett gott samhälle." Sedermera har civilministern i en frågestund konkretiserat denna skrivning till att omfatta fler folkrörelser än de i regeringsförklaringen omnämnda och bekräftat regeringens vilja att aktivt stödja det frivilliga och ideella föreningslivet.

på egna ben" redovisat förslag, som skulle reducera det statliga stödet med ca 50 % och som indirekt skulle beröva kommunerna avsevärda skattemedel genom att enskilda skulle få möjlighet att göra avdrag på skatten för bidrag till föreningar med upp till ett basbelopp, utan att kommunerna skulle kompenseras för detta inkomstbortfall. Det kan i sin tur medföra att kommunerna och landstinget får mindre resurser för stöd till folkrörelser och kultur.

Bidragen kommer därvid att i stor omfattning grunda sig på förutsättningar av individuellt gillande och ett offertgivande föreningsliv till sådan verksamhet, som myndigheter kan anse sig vilja ha som projekt.

I ett samhälle med fri yttranderätt är det positivt med en öppen debatt, som dock måste grunda sig på saklighet och analyser av reella ekonomiska konsekvenser. I det avseendet kan debattunderlaget från Den Nya Välfärden tjäna som ett av många, trots sina uppenbara brister.

Vid ett av Den Nya Välfärden anordnat seminarium den 5 februari 1992 höll statssekreteraren i finansdepartementet, Olle Wästberg, ett anförande, där han delgav ett betydande antal folkrörelserepresentanter regeringens nuvarande ambitioner. Enligt Olle Wästberg är det regeringens primära uppgift att se till att Sverige anslutes till EG samt att vi skall sänka skatterna.

Därefter gav han dels uttryck för sina starka sympatier för det debattinlägg

Den Nya Valfärden presenterat och dels motiverade han detta ställningstagande på grund av egna personliga upplevelser hur man i marginellt avseende kan fiffla med stasbidragen eller skulle kunna balansera på gränsen till fusk med bidragen till folkbildningen.

Under seminariet riktades stark kritik från bl.a. idrotts- och handikapprörelsen mot utredningsförslaget och utredarna från Den Nya Valfärden dokumenterade en gedigen okunskap om de verkliga förhållandena i den vardag ledare och medlemmar i föreningslivet lever.

Vi står nu inför budgetåret 1993/94 och bidragsmottagare och anslagsgivande myndigheter bearbetar under våren 1992 det underlag till statsbudgeten som skall slutjusteras hösten 1992. Eftersom statssekreterare Olle Wästbergs uttalande kan tolkas som en avvikelse från regeringsförklaringen om ett aktivt och positivt stöd till folkrörelserna ställer jag följande fråga till finansministern:

Avser regeringen att nu lämna sådana direktiv, att verksamheten bland våra folkrörelser och andra ideella organisationer radikalt förändras?

Vilka kriterier har i så fall uppstått under senare delen av hösten 1992, för att regeringen skall anse sig vilja frånga deklarationerna i regeringsförklaringen?

1991/92:120 av Birgit Henriksson (m) till arbetsmarknadsministern om deltidarbete:

Under hösten och framför allt vintern i år har jag blivit uppringd av ensamstående, förtvivlade kvinnor, som beskrivit sin omöjliga arbetssituation. De har ett arbete, som de trivs med. I dagens läge finns ingen möjlighet för dem att få full tjänst. De har stämplat resterande tid och nu finns inte längre något val. För att kunna försörja sig måste de säga upp sig från det arbete de sköter väl och tycker om – detta för att kunna få stämpla "full tid".

Reglerna ändrades för ett antal år sedan men då rådde högkonjunktur och det fanns gott om arbete. Reglerna ändrades därför att man misstänkte att många missbrukade möjligheten att fyllnadsstämpla och på detta sätt skaffa sig full lön men ändå kunna deltidarbeta.

I dag vet alla hur svårt arbetsmarknadsläget är, speciellt för många unga, som nyligen kommit ut på arbetsmarknaden. Inom vissa kvinnoyrken finns många deltidstjänster. Det gäller såväl inom vårdområdet som handeln. När dessa kvinnor nu måste säga upp sig för att kunna betala hyra och mat anställs i stället ofta ännu yngre på strötimmar. Jag skall lämna ett exempel, direkt hämtat från dagens verklighet:

Britt, 29 år, arbetar deltid i en skoaffär. Hon har fyllnadsstämplat 150 dagar. Nu måste hon sluta för att kunna stämpla heltid. I hennes ställe anställs en 18-åring på inskolningsplats. Affären får då bidrag med 40 % av lönen och kan ge full tjänst och lön. Men efter 6 månader hamnar även den nyanställda i samma situation som Britt varit i. Hon får fyllnadsstämpla 150 dagar, sedan är det omöjligt också för henne att försörja sig.

Nuvarande regler slår mycket hårt i lågkonjunktur. I Västerås, som exemplet ovan är hämtat från, fanns i februari 460 personer, som sökte butiksjob-

bet. Härmed fanns 5 lediga platser – ingen av dem på heltid. Jag anser därför att man borde kunna göra reglerna mer flexibla, så att de – om det är uppenbart att det inte går att utöka tjänsten – ändå får stämpla 300 dagar. Det måste vara bättre att kunna behålla sitt arbete än att gå helt arbetslös. Detta borde ju även spara pengar åt både stat och kommun.

Med hänvisning till vad som ovan anförts vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att skapa möjligheter att behålla deltidsarbete?

13 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställts

den 26 februari

1991/92:430 av *Elisabeth Fleetwood* (m) till kulturministern om Naturhistoriska museets hantering av brandfarliga ämnen:

Naturhistoriska museet bedriver en omfattande hantering av brandfarliga ämnen. För denna hantering saknar museet i dag tillstånd.

Med anledning av ovanstående vill jag till kulturministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser kulturministern vidta för att Naturhistoriska museet skall uppfylla de krav som lagen om brandfarliga och explosiva varor (LBE) kräver?

1991/92:431 av *Bengt-Ola Rytter* (s) till justitieministern om nämndemännens rätt till reseersättning:

Riksförsäkringsverkets regeltolkning innebär att nämndemännens resor till och från rätten betraktas som arbetsresor. Detta förhållande är mycket ekonomiskt ofördelaktigt för nämndemännen och innebär att de behandlas på ett annat sätt än bl.a. kommunalt förtroendevalda.

Vill justitieministern medverka till att undanröja denna orättvisa?

1991/92:432 av *Birgit Henriksson* (m) till justitieministern om förhållandena på Kronobergshäktet:

Allvarliga påpekanden om dåliga förhållanden på svenska häkten har i dag framförts av granskare från Europarådets kommitté mot tortyr och omänsklig behandling enligt TT.

Vilka åtgärder ämnar justitieministern vidta för att råda bot på de missförhållanden som påtalats i Europarådets kommittés granskning?

1991/92:433 av *Pehr Löfgren* (m) till statsrådet Bo Lundgren om bostadsplaneringen:

Mitt i den värsta lågkonjunktur som drabbat bygg- och fastighetsbranschen under hela efterkrigsperioden redovisas i dagspressen att åtskilliga bostadsbyggnadsprojekt bromsats upp eller försenats av rent byråkratiska hinder.

Detta gäller dels de tusentals ärenden som fastnat hos länsbostadsnämnderna på grund av att boverkets nya datasystem krånglar. Ett allvarligare problem förefaller det dock vara att de stora låneinstituten helt stoppat långivningen på grund av de ändrade regler för statens kreditgarantier som trädde i kraft vid årsskiftet.

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att skynda på den byråkratiska processen så att planerade bostadsprojekt kan komma i gång utan onödig fördröjning?

1991/92:434 av *Georg Andersson* (s) till arbetsmarknadsministern om medel till arbetsmarknadspolitiska åtgärder:

Arbetslösheten stiger snabbt. Tidigare prognoser som varit underlag för bedömning av arbetsmarknadspolitiska insatser får nu överges. AMS begär därför nu kraftigt förstärkta resurser.

Trots detta har de fyra regeringspartiernas representanter i utbildnings- och kulturutskotten beslutat att 300 milj.kr. skall tas av arbetsmarknadspolitiska medel för att delvis kompensera regeringens kraftiga neddragningar av anslagen till komvux och folkbildningen.

Med anledning härav vill jag till arbetsmarknadsministern ställa följande fråga.

Vilka åtgärder är arbetsmarknadsministern beredd att vidta med anledning av att de arbetsmarknadspolitiska medlen kan komma att minska till följd av förslag i utbildnings- och kulturutskotten?

1991/92:435 av *Inger Lundberg* (s) till civilministern om staten som arbetsgivare:

I budgetpropositionen aviseras betydande förändringar i länsbostadsnämndernas organisation. Totalt bedöms ca 230 av nämndernas totalt runt 460 anställda komma att beröras.

Bland de anställda finns många kvinnor med gedigna kunskaper och många år av hängivna insatser inom bostadssektorn. Dagens svåra situation på arbetsmarknaden bidrar till att många av de anställda känner stor oro. Staten måste som arbetsgivare vidta tidiga åtgärder för att inte en svår arbetsmarknadssituation för kvinnor skall förvärras ytterligare.

Är civilministern beredd att öka insatserna för stöd till de statligt anställda, som riskerar att förlora sina arbetsuppgifter i samband med omstruktureringar i statsförvaltningen?

den 27 februari

1991/92:436 av *Bengt-Ola Rytter* (s) till arbetsmarknadsministern om stöd-områdesplacering av Gagnef:

I Gagnefs kommun är träindustrin mycket dominerande; 60–70 % av de sysselsatta utanför offentliga sektorn finns där. I den byggkonjunktur som råder gör det kommunen mycket sårbar. Uppsägningar av personal har genomförts i de flesta träföretag och framtiden är mycket oviss. Boro Hus i Mockfjärd, som är kommunens största privata arbetsgivare, har lagts i "malpåse", vilket innebär att 300 jobb försvunnit på mycket kort tid. Just nu är den öppna arbetslösheten 5,2 %, och den väntas öka till 10 % vid halvårsskiftet.

För att få till stånd en bättre differentiering av näringslivet i kommunen behöver extraordinära åtgärder vidtas. Möjligheterna till detta är små om inte kommunen får de möjligheter som en stödområdesplacering innebär.

Är arbetsmarknadsministern beredd att medverka till att Gagnefs kommun stödområdesplaceras?

14 § Kammaren åtskildes kl. 16.42.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 5 § anf. 34 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 72 (delvis) och

av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Karlsson

Innehållsförteckning

Torsdagen den 27 februari

1 § Anmälan om kompletteringsval till socialutskottet	1
2 § Justering av protokoll	1
3 § Svar på interpellation 1991/92:94 om folkhälsoinstitutets lokalise- ring	1
Socialminister Bengt Westerberg (fp)	
Georg Andersson (s)	
Magnus Persson (s)	
Margitta Edgren (fp)	
Bertil Persson (m)	
Karin Israelsson (c)	
Jerzy Einhorn (kds)	
4 § Svar på interpellation 1991/92:86 om biståndet till Uganda	15
Statsrådet Alf Svensson (kds)	
Alf Wennerfors (m)	
Johan Brohult (nyd)	
Talmannen (om debattreglerna)	
Kristina Svensson (s)	
5 § Svar på interpellation 1991/92:80 om biståndsprojekt riktade till kvinnor	26
Statsrådet Alf Svensson (kds)	
Kristina Svensson (s)	
Viola Furubjelke (s)	
Charlotte Branting (fp)	
Ingbritt Irhammar (c)	
Gudrun Schyman (v)	
6 § Svar på interpellation 1991/92:88 om bemanningen i polisdistrik- ten m.m.	39
Justitieminister Gun Hellsvik (m)	
Alf Wennerfors (m)	
7 § Svar på interpellation 1991/92:98 om militärens miljöförstöring .	41
Försvarsminister Anders Björck (m)	
Gudrun Schyman (v)	
8 § Svar på interpellation 1991/92:93 om anonymitetsskyddet för upp- giftslämnare till polis och domstolar	45
Justitieminister Gun Hellsvik (m)	
Lennart Fridén (m)	
9 § Svar på interpellationerna 1991/92:87 och 83 om kärnkraftssäker- het i Östeuropa	49
Miljöminister Olof Johansson (c)	
Göthe Knutson (m)	
Hadar Cars (fp)	
Rolf L Nilsson (v)	

10 § Svar på interpellation 1991/92:90 och fråga 1991/92:341 om avreglering av flygmarknaden, m.m.	62
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Georg Andersson (s)	
Kenneth Attefors (nyd)	
Andre vice talman Christer Eirefelt (fp)	
11 § Bordläggning	70
12 § Anmälan om interpellationer	
1991/92:118 av Chatrine Pålsson (kds) om ÄDEL-reformen .	70
1991/92:119 av Karin Israelsson (c) om det offentliga stödet till folkrörelser	71
1991/92:120 av Birgit Henriksson (m) om deltidsarbete.....	72
13 § Anmälan om frågor	
1991/92:430 av Elisabeth Fleetwood (m) om Naturhistoriska museets hantering av brandfarliga ämnen.....	73
1991/92:431 av Bengt-Ola Rytter (s) om nämndemännens rätt till reseersättning.....	73
1991/92:432 av Birgit Henriksson (m) om förhållandena på Kronobergshäktet	73
1991/92:433 av Pehr Löfgren (m) om bostadsplaneringen. .	73
1991/92:434 av Georg Andersson (s) om medel till arbetsmarknadspolitiska åtgärder	74
1991/92:435 av Inger Lundberg (s) om staten som arbetsgivare	74
1991/92:436 av Bengt-Ola Rytter (s) om stödområdesplacering av Gagnef	74

